

EREGLİ ÇELİK DOSYASI KABARIYOR

CADI AGACI:
Polisli Üniversite

Yıl: 4 - Sayı: 95 22 OCAK 1965 125 Kuruş

MİZAH

REJİM SAVCISINI BEKLİYOR

Zeynel Gündoğdu

(C.H.P. Erzincan Milletvekili)

Sıfırdan başlayıp milyonerliğe yükselen ve zenginlere hâs bir kolayiıkla milletvekili seçilen nakliyeci Zeynel Gündoğdu, özel teşebbüsün ön plândaki katı doktrinerlerinden biridir. Okuyucularımıza hoşça vakit geçirme fırsatı verir ümidiyle, bu aşırı doktrinerin Sanayi Bakanlığı bütçesi dolayısile yaptığı konuşmayı, sayfalarımızın elverdiği ölçüde yayınlıyoruz:

Maliye Bakanımız bütün açıklığı ile dış kredi temin edemezsek her şey durur demişlerdir. Bu bir vakıa ve gerçektir. Bunun için Hükûmet binbir gayret göstermektedir. Konsorsyum ile temas halindedir. Yabancı sermaye gelsin diye çırpınmaktadır. Kalkınma Plânımız bu hedefler üzerinde bina edilmiştir.

Hükûmet bu çaba içinde iken bir takım kimseler yabancı sermaye, Amerikan kredisi düşmanlığı içinde ve yerli sermayeyi de ürkütecek yoldadır..

Ne ister bugün aşırı sosyalistlerimiz? Ve ne iddia ederler?

Devlet eli ile fert zengin edil*mektedir, çelik sanayii devletleş*tirilmelidir, yabancı sermaye getirdiğini birkaç misli olarak alıp götürmektedir. Devlet para verir, kontrol hakkı yoktur.

Yabancı sermaye ve dış krediler ve hattâ yardımlar olmadan devletlerin idamei hayat eylemesi çok zordur. Buna ihtiyacı olmayan yeryüzünde kaç devlet bulabilirsiniz.

Biz kendi imkânlarımız ile yabancı sermaye ve dış yardımı almadan yaptığımız kalkınma çabasında düne kadar ne mesafe alabilmiştik...

Amerikan yardım teşkilâtı dünyada ilk defa en büyük krediyi bize ve bu tesise (Ereğli Demir - Çelik) açmıştır. Bunun karşılığı, teşekkür müdür, yoksa aşırı sosyalistlerimizin yaptığı nankörlük müdür? Ta 1958 yılında başlayan bu iş tam bitmek üzere olduğu ve Keban için finansman aradığımız plândaki işlerimizin tahakkuku için dış kredi ve yabancı sermaye aradığımız dahilden sermaye piyasasını kurmak istediğimiz bir sırada koparılmak istenen fırtına ve yaratılmak istenen hava mes'uliyetsizliğin, duygusuzluğun, ta kendisidir.

5 Dolar aradığımız bir devirde çeliği dışarıdan almak suretile 80 milyon dolarlık bir ithalât tasar*rufu yapacağız. Dahilde binlerce* kişi fabrikada çalışacak. Bu işle ilgili sanayi kolları durmadan kotada tahsis aramadan hemen alıp çalışma imkânını bulacak, parasını sağlam işe yatırmak isteyen ve belki de parasını evinde yastık altında saklayan bu işe hisse senedi almak suretiyle iştirâk edecektir Devlet buradan 100.000.000.—'u aşan vergi alacaktır.

Devlet murakabesi yoktur iddiasına gelince.. Devlet buraya yardım değil, Amerikan Hükûmeti gibir iktisadî devlet teşekkülünde kredi Amerikan kredi şartları ile aynı, fakat miktar olarak çok aşağısındadır. Murakabe şartları ise *bir iktisadî Devlet teşekkülünde* olduğu gibi değil, anonim şirketler murakabe usulüne tâbidir. Nitekim % 100 Devlet sermayesi olan İller Bankası 460 sayılı kanun gereğince Ereğli gibi murakabeye tâbidir. İdare Meclisine Devlet 4 âza ve 2 de murakıp tayin edecek, sonra da Devlet murakabesi yok denecek. Bu çok gülünç bir iddiadır.

Devlet eliyle ferdin zengin edilmesi ididaları da bu vesile ile tekrarlanmıştır

Devlet buraya borç para vermektedir. Vatandaş hisse senedi almaktadır. Bugüne kadar vatandaşlar birer, ikişer tam 80 milyon liralık hisse senedi almıştır; yarın bu şirket kâr edince hisse sahipleri de elbet temettü alacaktır. Devlet borç veriyor % 5,75 faiz alıyor; vatandaş da hisse senedi alacak karşılığında elbet temettü isteyecektir. Bu mudur Devlet eliyle zengin edilmesi? Bugün Devlet bankaları var; vatandaşa kredi verir; vatandaş bu kredi ile iş yapar, zengin olur. Bu anlayış içinde Devlet eli ile fert zengin mi ediliyor diyeceğiz.

Bu sapık ve sakim iddiaları ileri sürenler gazete ve mecmualarında bunları iddia etmektedirler. Arkadaşlar, gazeteler satışla değil, ilân ile yaşar ve kâr eder. Unutmasınlar ki, bugün bu sakim fikirlerini ileri sürdükleri gazeteler devletin parası ile ayakta durmaktadırlar; yaşamakta ve kazanmaktadırlar. Samimî insanlar olsalardı buna da dokunurlardı; ve derlerdi ki, biz de devlet eliyle zengin oluyoruz

Muhterem arkadaşlarım, bu derece sakim fikirler ileri sürüldüğü bir sırada Sanayi Bakanının günlerce susması, açıklamalarını geç yapması bu sapık fikir sahiplerine cür'et vermiştir.

141 ve 142 nci madelerin kalkması için aşırı sosyalistlerin mücadelelerini, açık oturumlarını veren Devlet Radyosu millî bir esere karşı yapılan bu istikametteki tahripkâr hücumlarda ise susmuştur.

Tesis *kurulmuş ve nerede* ise tam kapasite ile çalışacak vaziyete gelmiştir. İşin bu safhasında İmar ve İskân Bakanlığı da bir rapor neşrederek, tesisin kuruluş yerini ve maliyetini tenkid etmiştir. Bu ne demektir? Bu dünyanın neresinde görülmüştür? Maliye Bakanlığı bir gaye içinde çırpınır, bir Bakanlık, vatandaşı, yardım yapacakları ve yabancı sermayeyi ürkütecek şekilde hareket edenlere sanki malzeme verir; olur mu böyle şey?

Yine bu vesile ile bu gibi müesseselerin devletleştirilmesi iddiaları da alıp yürüdü.

Aziz arkadaşlarım, bu fikrin altında kötü niyet ve maksatlar yatmaktadır.

Büyük tesisler devlet imkânları ile kurulur. Dünyanın her yerinde bu böyledir Şimdi bizde devlet teşebbüsü olan ve milyarlarca yatırım yapılmış, meselâ Demiryolları, Et ve Balık Kurumu, Makine Kimya, böylece çoğaltmak mümkündür. Hepsi de her yıl Devlet Bütçesini Merkez Bankasını kemirir derecede zarar etmektedir Yani her sanayi kolu ki devlet elinden geçince kâr mı edecekmiş.

Her şeyin devletleştirildiği yer komünist rejimlerdir. Orada insanlar köle olarak doğar, köle olarak ölür. İşçi olarak başlar, işçi olarak ölür. Size acı bir örnek vermek isterim. Odalar Birliği Başkanının devletleştirmek fikrini tenkid eden bir beyanına bir işçi teşekkülü başkanı cevap verdi. Bu cevabın en hazin tarafını aynen nakiediyorum. «Odalar Birliği Başkanı bir zamanlar Bira Fabrikasında saati 30 kuruşa çalışan bir işçi idi. Bugün zengin oldu. Bu sebeple devletleştirme fikrinin aleyhindedir İşte arkadaşlar Türkiye'de çalışan herkesin bir işçinin dahi zengin olma kazanma imkânı vardır. Ama her şeyin devletleştirildiği sosyalist memleketlerde işçi köledir. Ne acı bir gerçektir ki bir işçi teşekkülünün başkanı söylüyor. Ama Türk işçileri böyle sakim fikirlerin arkasından gitmiyecektir.

Şimdi bu teşekkülün yetkilisinden soruyorum: % 100 devlet sosyalizminin tatbik edildiği memleketlerde bir işçinin servet sahibi olduğu vaki midir?

Yine bu zattan ikinci bir sualim var: Sosyal Sigortalar Kanunu tasarısında bir madde vardır. Evzacılığın bir nevi devletleştirilmesini istiyordu. Bir kısım arkadaşlarım gibi ben de bunun aleyhinde konuştum. Büyük Meclis de Çalışma Bakanının, İşçi teşekküllerinin ve aşırı sosyalistlerin görüşlerinin aleyhine hükûmet görüşünün lehine oy kullandı.

O zaman bizim işçi sendikaları başkanı ve genel sekreteri ne yapsalar beğenirsiniz? Beni tehdit ettiler. Yazdıkları resmî mektubu aynen okuyorum

«Zeynel Gündoğdu
Erzincan Milletvekili

Sosyal Sigortalar Kanunu tasarısı ile kesemize soktuğunuz elleri defedecek tedbirlerimiz vardır. Erzincanlı işçilere konuşmanızı göndereceğiz.»

Genel Başkan — Genel Sekreter
Seyfi Demirsoy — Halil Tunç

Şimdi; yüzde yüz devlet sosyalizmi tatbik eden Rusya'da işçi ve işçi teşekkülleri başkanları, hükûmet tasarısını müdafaa eden bir milletvekiline bu tarz mektup yazabilirler mi? Şayet yazsalar bile o yazıyı yazanların eti kemiği sabun sanayiinin ham maddesi ol*maz mı?*

Fert haklarının hukukunun, hürriyetinin, bedeninin ham madde olarak kullanılacağı bir devletçiliğe Türk milleti müsaade etmiyecektir.

Eğer işçi hakları üzerinde samimî olsalar veya bilerek hareket etseler, her teşebbüsü devlet yapsın tavsiyesinde bulunmazlar. Bunlar bilerek, bilmiyerek işçinin hak ve hürriyetini tahrip istikametindeki tekliflerdir. Bu fikri savunanlar işçinin omuzlarında kendi ağırlıklarını taşıtmak isteyen zavallılardır.

...Tüccar ve iş adamlarımıza gelince, maalesef büyük bir kısmının bu aşırı cereyanlara fırsat verecek şekilde, yaratılan bu havadan çekinerek mücadele azmini kaybetmekte ve sermayesini geri çekmektedir. İşte felâket burada başlamaktadır. Unutmasınlar ki bu iş adamları ve sermayedarlar korktukları bir gün başımıza geldiği gün ne ellerindeki mal mülk, ne de para ve altınları hiç bir şey ifade etmiyecektir.

Ben, sistemlerinin teminatını istismar kapılarını bizzat kendi elleriyle kapamanın çaresinde bulmaktayım Nitekim bu sistemi yıkmak isteyenler kuvvetlerini özel teşebbüsün gafletinden her sınıfta olduğu gibi içlerinde bulunan birkaç istismarcıdan ve vergi kaçakçısından almaktadırlar.

İşte bu birkaç kaçakçı ve istismarcıyı koz olarak ele alarak bir sistemi yıkmak istemektedirler. Akıtılan zehirlerinin panzehirini âmme hak ve menfaatlerini en az kendi menfaatleri kadar mukaddes olduğu zihniyeti içerisine girilmesinde olduğunu özel teşebbüsün sistemine inanmış bir insan sıfatı ile ve bir dost tavsiyesi olarak buradan kendilerine ilettim. Her şeyi devletten beklemek hatâdır, tüccar ve iş adamı gözünü dört açmalı ve bu sapık fikirleri aşılayan gazete ve dergilere karşı ilân vermek şöyle dursun kendi fikirlerini savunacak imkânları bulmalı ve yaratmalıdır.

Sayın arkadaşlarım, Hükûmetin böyle sapık ve sakim fikirlerin karşısında olduğu muhakkaktır. Ancak, rejimin selâmeti memleketin kalkınması vatandaşın, iş adamının sermayenin, huzur ve emniyetine bağlıdır. Dış yardım ve krediler yabancı sermaye de aynı şekilde o memleketin vatandaşı gibi düşünür. Çok acıdır ki Hükûmet bu mücadelesinde gereği gibi hareket etmemektedir. Aşırı sosyalistler bundan cesaret almakta, vatandaş bundan tereddüde düşmektedir Ceza Kanununun 141 ve 142. maddeleri kalkmadan yaratılan hava ve yapılan neşriyatlar meydandadır. Bir kere de kalktığı zaman yapılacakları düşününüz. Şu halde arkadaşlar, partiler, Hükûmet ve rejimin bekçileri müesseseler elele vererek bunların karşısına çıkmalıdır.

Düşünce ve fikir hürriyeti bir anarşi yaratmak, müesseseleri tahrip etmek değildir. Buna mâni olmanın zamanı gelmiştir. Sayın Komisyon Başkanımızın ifade ettiği gibi Türkiye adım adım komünizme götürülmek istenmektedir. Fakat bu gafiller, arkalarında, gene Komisyon Başkanımızın iddia ettiği gibi 30 milyonda 30 bin kişiyi bulamıyacaklardır.

Sanayi Bakanlığı Bütçesi sırasında en mühim mesele şudur: Sanayiin inkişafı yerli ve yabancı sermayenin emniyeti altında olmasına bağlıdır Bu emniyet yaratılmadıkça bütün gayretler ve kalkınma çabaları boşa gidecektir. Hürriyet içinde kalkınmanın esasları sağlam olarak tesbit edilmelidir.

Bir kısım doktrinciler gayelerinin istihsalini sakim yollarda aramaktadırlar. Onun içindir ki kendi fikirlerinde olmayan her sınıfa ve ferde bir kulp takmakta, işvereni ise işçinin karşısında göstermektedirler. Halbuki işverenler işçi haklarının teminatı olan kanunlardaki aksak tarafları bile yanlış anlamalara yol açar düşüncesiyle ortaya koymaktan çekinmişlerdir.

Türkiye yeni kuruluşun içindedir. Bu kuruluş sarsıntısız muvaffak olursa Türk milleti çağdaş medeniyet seviyesine çok yakında yükselecektir.

Böylesi devirlerde bazı sınıfların bilhassa müteşebbislerin tereddütlerini hesaba katarak bu tereddütleri zail etmek istikametinde iş ve sermaye teşebbüsünü teşvik gerekirken onu daha da ürkütücü hareketlerde bulunmak, sosyalist propagandası değil, komünist havasının yayılmasına gayret değil midir?

Partiler, Hükûmet ve savcıları uyanık bulunmaya davet ediyorum. Zira partiler, Hükûmet ve savcılar uyanık olmazlar ise, Türkiye demokrasiye değil, anarşiye gidecektir

Şu anda rejim, savcısını aramaktadır.

BASINDAN

Ankara Üniversitesi öğrencilerinden bir grup «Yan tutmaz, yön tutmaz, tastamam bacıyatmaz» ilkelerini benimseyen »Höt» adlı bir gazete yayınlamaya başlamışlardır Bu gazetenin «bosyazı» sını yayınlıyoruz:

Bizim için cereyanlardan korkuyor deniliyor. Biz bu kanıda değiliz. Cereyanların hiçbirisinden korkmuyoruz. Biz kahraman ve asiliz. Bizim ruhumuzda korkaklık yoktur. Bu kendini bilmez üçbuçuk kişinin iftirasıdır. Böyle bir iftirayı iman kuvvetimizle reddederiz ve bunu söyliyenlerin aynen kendisine iade ederiz.

Esasen Sabıristanlılar olarak akılcı bir yolla meseleyi enine boyuna incelediğimizde hiçbir cereyandan korkmadığımız anlaşılacaktır:

1 — Su cereyanından korkmuyoruz:

***Yıllar yılı büyük devletlerin dümen suyunda bata çıka su ce*reyanına iyice alıştık. Hele büyük ve hamiyetli dostumuz Çıkaristanın dümen suyunda gösterdiğimiz atraksiyon ve batma çıkma egzersizleri bizi su cereyanına karşı iyice alıştırdı Hem olsa olsa en kötü bir ihtimalle suda boğuluruz. Zaten biz binbir dert ve çile içinde boğulmuşuz. Bunun için su cereyanından ve de boğulmaktan korkmuyoruz.**

2 — Elektrik cereyanından korkmuyoruz:

Çünkü bizde izole sanayi oldukça ileridir. Koskoca vurgunları, soygunları, yalanları örtbas edip halkın gözünden saklıyoruz da elektrik tellerini mi örtbas edip izole edemiyeceğiz. İkinci bir şık olarak da bizim memlekette priz ve elektrik düğmeleri her zaman kaçak yaptığından vücudumuz elektrik cereyanına karşı kesbi ünsiyet yapmıştır.

3 — Hava cereyanından korkmuyoruz:

Hava cereyanı kapılı pencereli evlerde olur. Nüfusumuzun çoğunluğu yerden bitme kulübelerde, inlerde barınıyor. Atom sığınağı gibi. Hava yok ve biz bunun için hava cereyanından kork*muyoruz*

4 — Fikir cereyanlarından korkmuyoruz:

Her türlü fikre karşı kapı ve pencerelerimizi sımsıkı kapadığımızdan ne içerden dışarıya, ne de dışardan içeriye fikir giremiyeceği için herhangi bir fikir cereyanı düşünülemez. Bunun için fikir cereyanından da korkmuyoruz. Eğer sımsıkı kapanmış olan pencere ve kapılara rağmen binde bir ihtimalle her hangi bir sızıntı olsa bile muhteşem 141 ve 142 lerimiz karşısına kale gibi dikilecektir. Yeri gelmişken söyliyelim. 141 ve 142 için antidemokratiktir diyorlar. Yalandır inanmayın. Bu maddeler değil antidemokratik, herhangi bir demokratik bile değildir. Vallaa, billaa değildir.

YÖN

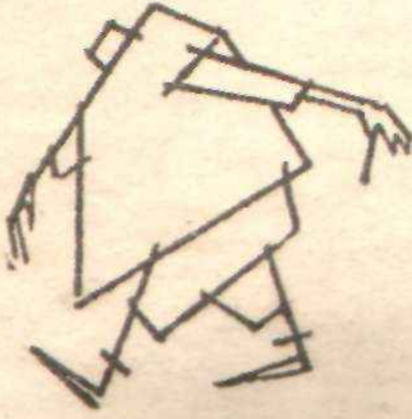
HAFTALIK FIKIR VE SAN'AT GAZETESİ

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu — Mümtaz Soysal — Doğan Avcıoğlu İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T.A.Ş.

ADRES : Yazı İşleri : Sümer Sokağı No: 16/8 Yenişehir — ANKARA Telefon: 17 69 89. — İstanbul Bürosu (Satış - İlân ve Abone İşleri): Mollafenari sok. No. 32 Cağaloğlu — İstanbul. Tel: 22 95 79 — Posta Kutusu 512 İstanbul

ABONE : Bir yıllık (52 sayı) 60 T.L., Altı aylık (26 sayı) 30.— T.L., Üç aylık (13 sayı) 15.— T.L.'dır. Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2.50 T.L.'dır.

İLAN : Beher sütunda santimi 25.— T.L. dır. Sürekli çıkacak ilân ve reklâmlarla kitap ilânları için özel indirimler yapılır. İlân ve reklâmların yayınlanmamasından ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmez.

TURHAN

«Hiyeroglif» den

BAKIŞ

Beklerin Hatası

GOL!...

Rejimin savunuculuğunu yaptıklarını sananlar bütün hatlarıyla sol kanadı marke etmeğe uğraşırlarken, telâşlı bakanlarla ulemâ, üçüncü sınıf isimsiz ve cahil antrenörlerin taktiklerine uygulama yolları ararlarken, Karakurt köyündeki maçta boş bırakılan sağ kanat müthiş bir golle ağları sarstı ve takım, yanlış sistem yüzünden, perişan oldu.

Geçen hafta Karakurt köyü ilkokulunun avlusunda olup bitenlerle başbakanlık toplantı salonunda konuşulanlar yanyana getirilirse, üzerinde dikkatle durulması gereken bir manzara çıkıyor ortaya. Rejimi savunma endişesi içinde olduklarını söyleyenlere ne derece yanıldıklarını bundan daha iyi göstermek herhalde mümkün olmazdı. Sarsılan menfaatleri kollamak, gençliğin ilk defa olarak iktisadi ve sosyal konularda yükselttiği gür sesi boğmak amacıyla üniversite özerkliğinden de vazgeçenlere lâyık oldukları cevabı vermek için yirmidört saat bile beklemek gerekmedi.

Karakurt köyü olayları, asıl tehlikenin kaynağını göstermek bakımından, üzerinde uzunboylu konuşmağa lüzum göstermiyecek kadar açık.

Sosyalist düşüncenin yayılmasından niye korkulur? Çünkü bu düşünce yerleşmiş çıkarlara dokunmakta, örtülmüş hesapları aydınlığa çıkarmakta, yüzyıllardır aldatılan halkı uyandırmakta, kütlelerin sömürülmesine karşı gelmekte, Türkiye,yi, MİLYONER yaratmadan, tam bir sosyal adalet için de, özgür ve kalkınmış bir ülke haline getirmenin bilimsel formüllerini ileri sürmektedir. İktisadi hayatı sadece aç kurtların çekişmesi şeklinde görenler, başıboşluk havası içinde vurgun vurmayı tasarlayanlar elbette bu düşüncenin karsısında olacaklardır ve onların, elaltından, siyaset adamlarını kışkırtmaları kadar tabiî birşey olamaz. Öte yandan, beceriksizliğini, ufuksuzluğunu, kısırlığını açıkça ortaya koymuş olan dar görüşlü politikacı da, kendi durumunu örtbas edebilmek için mutlaka bir «vurabalıya» aramak eğilimindedir. Şimdiye kadar ileri sürdükleri çözümler hep fiyaskoyla sonuçlanan ve halktan kopuk kalan düşünce çevrelerinin durumunu da aynı şekilde görmek mümkün.

Sol düşünceye karşı şimdiye kadar en sık yöneltilen itham «kökü dışarda»lık ithamıydı. Ama, şu son iki üç yıllık deneme, sosyalist çözümlerin evrensel düşünce kaynaklarından olduğu kadar, bu ülke gerçeklerinden de kuvvet aldığını hiçbir şüpheye yer bırakmıyacak şekilde ortaya koydu. Bugün millî menfaatlerin savunuculuğunu yapanlar sosyalistlerdir; yabancı sömürgeciliğe karşı iktisadî alanda kurtuluş savaşı açanlar sosyalistlerdir; ülke sorunlarının zoruyla fakat pek beceriksiz bir şekilde başlatılmağa çalışılan türlü reformların zorunluğunu herkesten önce ve herkesten daha fazla savunmuş olanlar yine sosyalistlerdir. Kimse millî bağımsızlık, millî haysiyet millî menfaat konularında sosyalistler kadar hassas olamamıştır. Kökü dışardalık bu mudur? Üstelik, son ayların iç politika sahnesine çıkardığı yeni tipler, iktisadî alanda artık açığa vurulan dış kaynaklı rezaletler ve sömürgecilik örnekleri, kimin kökünün nerde olduğunu çok iyi göstermiştir.

BÜSTÇÜLÜK

Resmî makamlar, Karakurt olayından sonra gözlerini geçici bir süre için de olsa, biraz açmağa karar verecekler ve herzamanki «tedbirler»ini almağa başlıyacaklardır: sakallar kestirilecek, çarşaflar yırtılacak, köy meydanına büst dikilecek, «aydın din adamları» yetiştirmeğe önem verilecektir. Sorumlular, meselenin temel nedenlerine, alt—yapıyla ilgili konulara inmevi yine reddedecekler.

Halk, değişiklik kendisine bir şey getirdiği ölçüde, değişmeden yanadır. Kütlelerimizde hâlâ değişmeye karşı bir tepki varsa daha doğrusu halk tabakaları hâlâ fanatik ruhlu kimselerin kışkırtmalarına kendilerini kaptırabiliyorlar sa, bunun nedeni, şimdiye kadar hep yüzeyde kalmış olan değisiklik lerden henüz birşey anlayamamış, birşey kazanamamış, günlük hayatlarında bu değişiklikler dolayısıyla köklü bir iyileşme bulamamış olmalarıdır. Toprak düzeni veya düzensizliği aynı kaldıkça, halkın devlet yönetimine katılışı dört yılda bir ağa avukatlarına oy vermekten ileri gitmedikçe, sabah karanlığından akşamlara kadar çalısanların emeği değerlendirilmedikçe, imkânsızlıklar içinde didinenler gecimlerini bile sağlayamazken bir iki kurnazlıkla milyonluk vurgun vurmak imkânı hâlâ varken, yukarı seviyede eğitim yapma yolları nı halk tabakalarına açma çabalarında açıkça bir gevşeme görülürken başa kasket, boyuna kravat geçirme seklinde yüzeyde kalmış bir değişiklik neye yarar? Kurtuluş Savaşından sonra girişilen değişiklik hamleleri, tabiî sonuçları na mutlaka vardırılması, yani enin de sonunda toplumun temel yapısına yöneltilmesi gereken başlangıç hareketleriydi. Sosyalist düşünce, devrimleri bitmis saymadığı, onları bırakılan yerden alıp daha ötelere ve derinlere götürmek amacında olduğu için doğru yoldadır; orta—yolcular, herşeyi bitmiş saydıkları, devrim kitabını çoktan kapadıkları ve işleri oluruna, daha doğrusu, kendi devimleriyle «tabiî gelişme»sine bıraktıkları için yüzeyde yuvarlanıp gitmektedirler. Menemen'den sonra Karakurt, Karakurt'tan sonra kimbilir neler? Tabiî gelisme bu mudur?

Bugün devrimci geçinenlerin bir çoğu, vaktiyle yapılmış devrimlerin savunucusu olmakla bu nitelikleri ni koruyabildiklerini sanıyorlar. Oysa, bunun adı, düpedüz «muhafazakârlık»tır. Yirminci yüzyılın geri kalmış Türkiyesinde devrimcilik, statükoyu muhafaza etmek değil, toplumu gerçekten özgürleştirecek ve yükseltecek temel reformları savunmak, bunları gerçekleştirmek için uğraşmak, toplumcu ilkelerin zaferini hazırlamak demektir. Bu ise, kadın kollarının köylere yapacağı gezilerde manto dağıtmak, heykeller çevresinde nöbet tutmak la veya köylü için iane toplar gibi gazete göndermekle olmaz.

TOPLUMSAL PSIKANALIZ

Okul avlusunda futbol oynayanlara saldıranlar doğru dürüst bir psikanalize tabi tutulsalardı kimbilir neler çıkardı ortaya? Türkiye de sınıf kavgası yok diyenler, kala balıkların bilinç — altıyla biraz daha yakından ilgilenmelidirler. «Gâvurlaşmış» insanlara yöneltilen saldırıların altında, halk tabakaları na pek bir şey veremeden değişmeyi becerebilmiş ve dünya nimetlerinden az çok pay almağa baslamış tabakalara karşı bir kırgınlık ve kızgınlık yatmaktadır. Kütleler, açıkgöz şehirlinin, bürokratın kendi sine birtakım oyunlar oynadığından, kendisini oyalayıp aldattığından şüphe etmektedir. Bu kırgınlığı belirtebilmenin ve kendini bir tarafa itenleri kötüleyebilmenin en kestirme yolu da «mukaddesat» bayrağına sarılmak. Üstelik, onun bu eğilimini körükleyerek eski düzeni devam ettirmek ve halkın sırtından geçinmek niyetinde olanlar da bir hayli kalabalıktır. Halk kendi menfaatleri bakımından ne gibi bir temel çelişmenin içinde bulunduğundan habersiz kendisini aldatanların peşinde sürüklenip gidiyor.

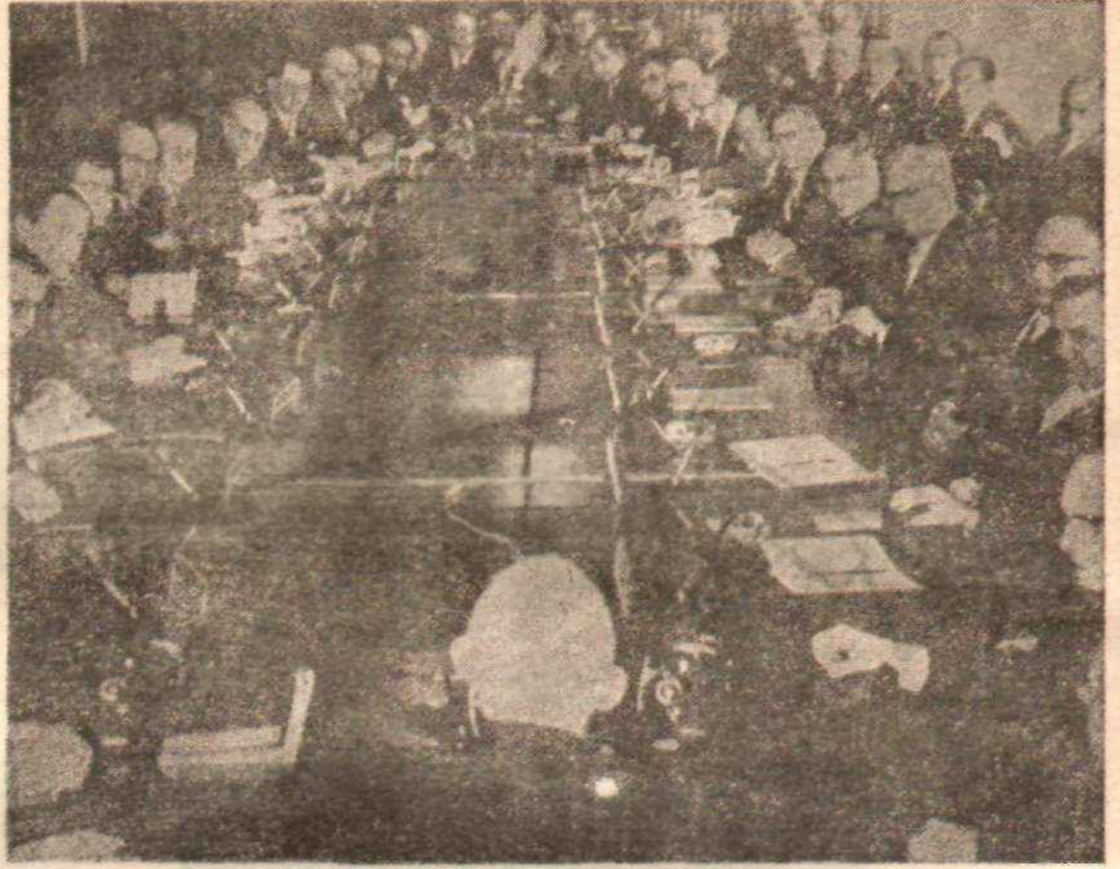
Türkiye'de sosyalizmin birinci hedefi, «aydın» geçinen insanlarla kütleler arasındaki uçurumu doldurmak olmalıdır. Sosyalist düşüncenin en tabiî müttefikleri orada, halkın arasında. Yeter ki onlara her şey açıkça anlatılabilsin, kimin kimden yana olduğu öğretilebilsin. Yoksa, yüzeyde kalmış tedbirlerin savunuculuğunu yaparak «aydın» geçinmek çok kolay.

Gerçek demokrasinin kuruluşu halkı aldatanlarla kütleler arasında ki temelsiz ittifakın bozulmasına bağlı. Bütün gücüyle bu çemberi kırmağa yönelmiş olan sosyalist düşünce, Türkiyede demokrasinin geleceği bakımından en sağlam teminat sayılabilir. Ona karşı cephe alanlar, demokrasi değil harhalde başka birşeyler istiyor olmalılar.

Mümtaz Soysal

Üniversitede Reform:

«Millî Emniyet» ile Üniversite arasında işbirliği kuruluyor

Başbakan İnönü ile Rektör ve Dekanların toplantısı
Gizli raporlar dinlendi!..

Geride bıraktığımız haftanın son günü, İnönünün başkanlığında, rektörler ve dekanların, bazı bakanlarla birlikte yaptıkları kapalı toplantıdan çıkan yetkililer açıkladılar: «Aşırı sol çok tehlikeli bir hale gelmiştir. Bundan şüpheniz mi var?»

Salı günkü Cumhuriyet gazetesi de, toplantıda yapılan görüşmelerde, «Hükümetin, sol akımlardan daha çok endişe duyduğu, çünkü bu akımların doktriner olduğu ve bazı değer hükümleri taşıdığı, ayrıca çeşitli memleket gerçeklerinin bunlar tarafından daha iyi anlatıldığı, buna karşılık sağ cereyanların ikna kabiliyeti olmadığından toplumda etki yaratmadığı görüşünü ileri sürdüğünü yazmıştır.

Bu görüşmeler yapılırken Manisanın Karakurt köyünde, bir vaizin ve Kur'an hocasının tahrikiyle köylüler, kaymakam vekilinin kafasını parçalıyorlar, öğretmenleri dövüyorlar ve evlerini tahrip ediyorlardı... Bu korkunç gaflet, Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonunun yayınladığı bildiride ibretle okunacak bir vesika halinde dile getirildi.

«Bir yıldan beri Nurculuk, gericilik, çıkarcılık ve ideolojilerin tahrikçler, aydınlara, devrimcilere ve Atatürk'ün öğretmenlerine saldırmada yarış halindeydiler.. Federasyonumuz, (irtica) dedikçe, yetkililer ve çıkarcılar koro halinde, (solcular) diyerek karşılık veriyorlardı. Devrimcileri tecziye edip süren, gericileri şımartan bir idare Karakurt köyü ayaklanmasının gerçek failidir.»

OLAYIN İÇYÜZÜ

Bir Nakşibendi köyü olan Karakurt'ta halk, gezici nurcular, vaız ve Kur'an hocası tarafından öğretmenlere karşı uzun zamandır kışkırtılmışlardır. Bu kışkırtmanın yarattığı ayrılık öğretmenlerin kendi kitaplarıyla kurdukları «Okuma Odası» dolayısıyla açıkça gözükmektedir. Okuma Odasına ancak 15—20 köylü gelmektedir, ötekiler, çeşitli çağrılara rağmen, «okuma odasına gelmeyiz» diye direnmişlerdir. Köyde, böylece bir okuma odası ikiliği doğmuştur. Bir süre önce, tekkelerin kaldırılması ve kıyafet devrimi üzerinde duran Atatürk ile ilgili bir filmin gösterilmesi gerginliği arttırmıştır. Fakat gerginliğin ilk açık belirtisi, olay sabahı futbol oynanması dolayısıyle ortaya çıktı. öğretmenlerin «Gelin takım yapıp oynayalım. Top Hazreti Alinin başı değildir» şeklindeki takılmalarına içerleyen birkaç köylü, öğretmenleri hırpalamışlar, Başöğretmen Kâzım Aras'ın boğazına sarılmışlardır. Aras, durumu ilçeye duyurmuş, bir minibüs kiralayan 10—15 öğretmen köye gelmiştir. Akşam üzeri de jandarmayla birlikte Kaymakam Vekili Karakurt'a gitmiştir. Kaymakam Vekili, Kuran Kursu odasına girmiş ve orada kadınlara namaz kıldıran hocadan Muhtarı sormuştur. Fakat bu beklenmedik erkek ziyaretçiler karşısında kadınlar telâşlanırlar ve bir ufak çocuğu camide namaz kılan erkeklere haber vermeye yollarlar. Çocuk, kadınların haberini yüksek sesle iletir: «Ne duruyorsunuz, Kuran Kursunu komünistler bastı.» Kadınların bir tecavüze uğradığını sanan köylüler taş, sopa, ne bulurlarsa sarılıp, Kuran Kursu odasındaki kadınların imdadına koşarlar. Kaymakam Vekili arkadan başına indirilen bir sopayla yere yıkılır. Okula saldırmak isterler. İçlerinden birinin, «Okul resmi yer, saldırırsanız kurşuna dizilirsiniz» demesi üzerine okulu bırakıp öğretmen ailelerinin kaldığı evlere saldırırlar. Okuma Odasına devam eden köylüleri de döverler.

Olay bütün yurtta duyulur ve Mesut Suna olayında olduğu gibi, yurt çapında müthiş bir öfke ve infial dalgası Karakurt köyünün üstüne akar. Bu öfke ve infial dalgasına katılmaktan AP. li basın ve AP Genel Başkanı dikkatle kaçındı. Demirel «Adliyeye intikal etmiş bir olay hakkında konuşmam» dedi. AP. li basın ise haberi altta ve tek sütun başlıkla ufak bir zabıta olayı gibi verdi. Manşeti «Bazı sosyalist yazarların da tesiriyle Üniversitede aşırı sol cereyanlar var» tarzında çok daha önemli haberlere ayırdılar.

Hükümet ise olayı, halkı ilericilerden soğutan «biçimsel devrimcilik»in tipik bir örneği ile kapatma yolunu tuttu: Üç bakan köye gittiler. Karakurta yakın İlyaslar köyünde, halk, yetkililerin ikazı ile bakanları, ellerinde «Atam izindeyiz. Hortlayan irticaın karşısındayız. Bu feci irticaı nefretle karşılıyoruz» yazılı pankartlar olduğu halde karşıladılar. Köyde Muhtar, İçişleri Bakanı Öztrak'ın elini öpmek istedi, Bakan elini vermedi, doğru okula getti. Bakanlar, okul bahçesinde halka nasihatlar ettiler, Köylü Mustafa Öztürk, Bakanlardan özür diledi: Köylü olarak çok teşekkür ederiz. Boynumuz bükük. Çok üzgünüz. Bizi affediniz» dedi. Gazeteler, «Karakurtlular af diliyor» diye *manşetler attılar.* İlerici dernekler köye Atatürk anıtı dikmeyi kararlaştırdılar. Müftüler, futbol oynamak günah değildir diye açıklamalar yaptılar. Radyoda konuşan Diyanet İşleri Başkanı, futbol milli oyundur dedi. Bakanlar, jandarma çavuşuna «Öğretmenlerin malları, ırzları senin omuzlarındadır» diyerek köyden ayrıldılar. Okul yeniden eski öğretmenlerle açıldı. Öğretmenlerin hemen değil de biraz zaman geçtikten sonra başka yerlere nakli uygun bulunmuştu. Nihayet İnönü, Mecliste konuştu. Olayın fazla mübalağa edilmemesini istedi. Sağ dosyası böylece kapatıldı. Sol dosyası ise açık durmaktadır.

ÜNİVERSİTE - POLİS İŞBİRLİĞİ

Sol dosyası hakkında Ankara Üniversitesi Rektörü İhsan Doğramacı, Haber Ajansına bir beyanat verdi. Üniversitenin, «karşılıklı yardımlaşma» adı altında Milli Emniyetle işbirliği yapacağını iftiharla belirten bu beyanatı bir «utanç belgesi» olarak aynen yayınlıyoruz.

ANKARA (H.A.) — Başbakan İnönünün başkanlığında Üniversiteler Rektör ve Dekanlarının iştirakiyle yapılan toplantıda, Üniversitelere aşırı sağ ve sol cereyanların sızmalarına karşı «son derece müteyakkız olunması» kararlaştırılmıştır.

Ankara Üniversitesi Rektörü Prof. İhsan Doğramacı, Üniversitelere «Belirsiz ve ajan olmaları muhtemel kimselerin girmelerine» karşı müteyakkız olunacağını bildirmiş, gerekirse bu konuda Hükümetle karşılıklı yardımlaşma yapılacağını bildirmiştir.

Doğramacının verdiği bilgiye göre, «Kürsü hürriyetine dokunulmıyacak», «İdari ve İlmi muhtariyet» de zedelenmiyecektir. Ancak, hükümet, kendi istihbarat kaynakları vasıtasiyle sızmaları tesbit edip bildirdiği takdirde, üniversiteler kendi içlerinde tedbire gideceklerdir.

Prof. Doğramacı, böylece talebeler arasına talebe olmıyan kimselerin girerek tehlikeli olmalarının önlenebileceğini sözlerine eklemiştir.

Üniversitelere ajan olarak talebe hüviyetine girebilen kimseler de derhal mahkemelere sevkedilecektir.

Resmen ifade edilmemekle beraber, hükümet evvelki *günkü toplantıda sızmalara* karşı istihbarat raporlarını getirmiş, hocalar da kendilerine yardım edilirse «müteyakkız» olmalarının daha kolay bir şekilde imkân dahiline girebileceğini söylemişlerdir.

(YÖN'ün Notu: Rektörlere tavsiyemiz, bu beyanatı tercüme edip Amerika ve Avrupa üniversitelerine göndersinler. Ancak tek bir memlekette, o da İspanya, tasvip görecektir.)

Tabii ki bu tip sözlerin basına aksetmesi, fikir hürriyetine inanmış, ve yakın bir geçmişte çetin bir Anayasa mücadelesini başarıyla sonuçlandırmış dürüst üniversite hocaları arasında tepki yarattı. Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Arif Payaslıoğlu «Fikir hürriyetine saygılı olmak gerek. Tedbir alınmasını gerektirecek bir durum yoktur» dedi. Prof. Bahri Savcı da, «Sol tehlike bahanesiyle» nelerin örtülmek istendiğini belirtti. Siyasal Bilgiler Fakültesi Fikir Kulübü de oynanmak istenen oyunun gülünçlüğünü bir bildiri ile kamu oyuna duyurdu:

«16 Ocak 1965 günü Başbakanın başkanlığında toplanan üniversite rektörleri ve dekanlarının katıldığı toplantıda üniversitelerdeki düşünsel çalışmalar gözden geçirilmiştir.

Toplantıda, toplumsal sorunları düşünmek ve tartışmak, bu konularda görüşleri belirtmek bile suç sayılmak yoluna gidilmiştir.

Türkiyenin sömürülme yolu petrol konusunu, düşün özgürlüğünü kısıtlama aracı TCK. 141—142. maddeleri tartışmak, Anayasa düzenini savunan bildiriler yayınlamak suçlama konusu olabilmiştir.

Ayrıca, gençliğin düşünsel çalışmalarının dışarıdan güdüldüğü gibi bir suçlama da buna eklenmiş ve üniversiteye polis sokulması haklı gösterilmek istenmiştir.

Demokratik bir yüz verilmeye çalışılan toplantı, gerçekte üniversite özerkliğini kısıtlayıcı, düşün özgürlüğünü köstekleme yolunda çalışmaların bir aşamasıdır.

Suç sayılan bu çalışmalar Atatürk'ün Türk gençliğine komutlarının yerine getirilmesinden başka bir şey değildir. Atanın gençliğe hitabesi ve Bursa nutku bu gö-

Şereflerine verilen ziyafette hocalar ve Dr. Satır
Milli Eğitim Bakanı Oktem nerelerde?

Coca-Cola Meselesi

Gazetelere verdiği pabuç kadar reklâmlarla tanıdığımız yerli—yabancı sermaye ortaklığının şaheser örneklerinden biri olan Coca—Cola firmasına 2 milyon lira yardım yapıldığı - herhalde kredi olacak - Bütçe Komisyonunda CHP. Sakarya Milletvekili Burhan Akdağ tarafından ileri sürülmüştür. Akdağ, «Bu milletin ayran, soda, gazoz içmek suretiyle bu ihtiyacını tatmin edeceği açık iken hiç bir döviz tasarrufuna imkân bırakmıyan, aksine ecnebi sermayenin döviz getireceği bu kanala 2 milyon lira yardım yapılmasının sebeplerinin açıklanmasını Sanayi Bakanından talep ediyorum» demektedir.

Bu konuda bizim de ekleyeceğimiz ufak bir husus var: Öğrendiğimize göre, Devlet Plânlama Teşkilâtı, Coca — Cola için verimli yatırımlar diye rapor vermiştir! Yoksa Coca Cola ile mi kalkınacağız?

revi gençliğe yüklemiştir.

Bütün engelleri yenerek görevimizi yapacağız.»

ÖKTEM'İN KELLESİ İSTENİYOR

Bir kısım üniversite hocalarının asıl derdi, üniversitede reform isteyen Millî Eğitim Bakanı İbrahim Öktem ile İstanbuldaki dört öğrenci örgütü başkanı (Ketenci - Çengel - Telci - Beyaz). Hocalar, «Artık talebelik sıfatı kalmamıştır» dedikleri talebe teşekkülleri başkanlarının Bakan tarafından [illegible] ileri sürmekte ve Bakanın istifasını istemektedirler. Bu hususta bir [illegible] şunlar söylemiştir: «Hükümet, talebelikle hiç bir ilgisi olmıyan bir takım teşekkül temsilcileriyle hocaların kafaları üzerinde el sıkışan ve bunların her ithamını hocaları hiçe saymaya getirmek için fırsat sayan Millî Eğitim Bakanını bu huyundan vazgeçirmelidir.» Başbakanla bir kısım hocaların arası o kadar açıktır ki, Başbakanla toplantıdan sonra Rektör ve Dekanlara hükümetçe verilen Bulvar Palastaki yemekte Millî Eğitim Bakanı, diğer bakanlardan farklı olarak ayrı masaya oturmuştur.

Rektörler ve Dekanlar, Başbakanlıktaki toplantıya Millî Eğitim Bakanının kellesini istemek niyetiyle gelmişlerdi. İnönü ise, belki biraz da Bakanı korumak endişesiyle, meseleyi aşırı sol akımlara ve açık oturumlara kaydırdı. Koltuğunda plastik kaplı bir sürü emniyet ve gizli emniyet dosyalarıyla gelen Öztrak da raporlar okudu. Öztrak'ın raporlarına göre, bir açık oturumda «ihtilâlci sosyalizm» övülmüş ve alkışlanmıştı. Halbuki Bülent Ecevit'in de bulunduğu bahis konusu açık oturumda «ihtilâlci sosyalizm» kelimesi dahi telâffuz edilmemişti. İşte böyle raporlarla tedbirler istendi. Sadece ve sadece polisi ve adliyeyi ilgilendirmesi gereken bu konuda ne tedbir alınabilirdi? Açık oturumlar, herkesin önünde yapılıyordu ve bir sürü polis bunları izliyordu. Konuşmalarda suç teşkil eden bir husus varsa, mesele Adliyeye intikal ettirilebilirdi. Nitekim bir talebe derneği toplantısında, konuşması suç sayılan bir Siyasal Bilgiler Fakültesi talebesi derhal tevkif edilecek kadar bu konuda vazifeşinas davranılmaktaydı. Bunun ötesinde bir tedbir komikti ve idarî ve malî özerkliğine pek düşkün üniversitenin özerkliğinin tek gerekçesi olan fikir ve bilim hürriyeti ile alay edercesine, gizli polis raporlarıyla iş görmeye kalkışması, onu mevta haline getirirdi. Esasen bu tip tedbir çalışmaları fiyasko ile sonuçlanmaya mahkûmdur. Bununla beraber Mobil gibi yabancı şirketlerin özel bankaların ve Odaların «aşırı ve katı» özel teşebbüsçülük doktrinlerinin bol ücretli çığırtkanlığını yapan bir kısım profesörler, özel teşebbüs uşaklığını reddeden bazı meslektaşlarının ayağını kaydırmak için harekete geçmişlerdir.. Bunlar, «Hocaların, talebeyi belli bir doktrine sürükleme faaliyetine engel olmak, politika ilgileri kanunların müsaade ettiği sınırları aşmış olan öğretim üyelerine hesap sormak» gerekçesiyle ortaya çıkmaktadırlar. Fakat bu oyunlar da, üniversitenin itibarını iki paralık etmekten başka sonuç verecek değildir. Bol ücretli özel teşebbüs uşaklığı yapan bu tip öğretim üyelerine tavsiyemiz, başkalarını değil, kendilerini düzeltmeleridir.

Kökü dışarıda dış politika olmaz

PODGORNY başkanlığındaki Sovyet Heyetinin Türkiye'yi ziyareti içerde ve dışarda çeşitli biçimlerde yorumlandı. Bu ziyaretten hiç hoşlanmıyanlar ve bu duygularını açığa vuranlar çıktığı gibi, olayları daha gerçekçi bir açıdan ele almasını bilenler de eksik olmadı. Bu ikincilerin sayısı birincilerden az değildir.

Sovyet heyetinin ziyaretinden rahatsız gibi görünen iç çevrelerin başında Adalet Partisi yöneticileri ve yeni Başkanı vardır. Podgorny'nin Ankara temaslarından bu çevrelerin ve bazı yabancı çevrelerin hoşlanmaması tabiî sayılmalıdır. Nitekim AP. Genel Başkanı bu konuda şöyle konuşmuştur:

«— Rus heyetinin ziyareti dışarıda tefsirlere yol açmıştır. Türkiye acaba taraf mı değiştiriyor suali sorulmaktadır. Bugün hür dünya ile Sovyet Rusya arasında köklü ihtilâflar vardır. NATO'yu karşısına alarak, üyelerle tek tek münasebete girerek, tesanüdü sarsmak ve NATO'yu içeriden çökertmek taktiği vardır. Bütün bu gayretlerin bir Truva atı mahiyeti almamasını temenni ederim.»

Bu demeç, Bay Demirel'in dış politikadaki dehasını derhal ortaya koyduğundan basında büyük olduğu yankıları yarattı. Herhalde Fransa ile İngiltere Rusya'nın kendileriyle teker teker temasa geçerek NATO'yu içeriden çökertmek taktiğinden habersiz oldukları için Rusya ile temasta sakınca görmüyorlardı! Hele Amerika hemen bu yakınlarda bir Sovyet heyetini topraklarında ağırlıyacağı için bu taktikten büsbütün habersizdi. O halde bu NATO üyelerinin dikkatini çekmeliydi AP. Genel Başkanının demeci... Bu arada Bay Süleyman Demirel'in NATO-yu tek başına ayakta tutmak için gösterdiği endişe ve telâş takdire lâyıktı.

Nitekim bu gayreti eleştiren Ulus Dış Politika Yazarı Ahmet Şükrü Esmer şunları yazıyordu:

«— NATO dayanışması ancak bütün ortaklarının ona titizlikle bağlı kalmalarıyla korunabilir. Kıbrıs meselesinde Moskova'dan yardım istiyen Yunanistan NATO'yu düşündü mü? De Gaulle NATO'dan fiilen ayrılmıştır. Türkiye NATO dayanışması namına birkaç yıl öncesine kadar adeta NATO'nun vesayeti altına girmiş, dış politikada inisyatifini kaybetmişti. Ortaklarından birinin savaş tehdidi altında kaldığı bir gün, NATO, kendisine yardım etmiyeceğini, hattâ verilen silâhları kullanamıyacağını söylemiştir. Türkiye, güvenliği ve millî menfaatlerinin korunmasını yalnız ve yalnız NATO'nun dayanışması düşüncesine dayatamaz.»

Bu suretle Türkiye'de son zamanlarda güçlenen millî ve haysiyetli politika düşüncesi, Adalet Partisi görüşünün karşısına çıkmış bulunuyordu. Türkiye'nin dış politikası konusunda Demirel'in yabancı yorumculara ve yabancı kaynaklara dayanarak hüküm vermeğe çalışması ise bir başka garip hikâyedir. Türkiye'nin millî menfaatlerini Batı kapitalizminin ağababası devletlerin görüşleriyle bir tutmak alışkanlığından kurtulamıyanlar, Türkiyenin bağımsız bir devlet olduğunu unutmamalıdırlar. Ve çıkarlarını korumak millî yeteneğine sahip öteki Batı ülkelerinin de gerekince kendilerine özgü davranışlara geçtiklerini hatırlarından çıkarmamalıdırlar. Bu konuda da Ahmet Şükrü Esmer'in Adalet Partisi Başkanına verdiği cevap gene ilgi çekicidir:

«— Türkiye'nin tutumundan memnun olmıyan yabancı yorumcular, bu hükümlerini Türkiyenin menfaatleri bakımından değil, kendi menfaatleri açısından vermektedirler. Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilerin gergin olmasını kendi menfaatlerine uygun görenler vardır. Bunlar Türkiye'nin devamlı olarak Rus tehdidi altında olduğu manzarasını çiziyorlar. Zira tehdit altında ve korku içinde Türkiye'nin kendi kollarına atılacağını veya atılmışken oradan ayrılmıyacağını umuyorlar. Böyle maksatlı telkinlere kulak asacak saflardan değiliz. Türkiye, uyanık ve basiretlidir, evhamlı değildir.

★

BATI devletleri dünya politikasının yeni gerçeklerine uyarak Sovyetlerle temaslara geçerken Türkiye'ye münhasır bir karanlık perde yaratmak çabası 'kimin hesabına faydalı olacaktır sorusu dış politikadaki ve iç politikadaki bazı gerçekleri aydınlatmak bakımından faydalı olacaktır. Türkiye Dışişleri Bakanının Moskova'ya gidişi de Batının bazı çevrelerinde asabiyetle karşılanmıştı. Batının bu çevreleri kendileri için tabiî saydıkları bir çok davranışları Türkiye için hoş görmemek hâkim görüşünden henüz kurtulmuş değillerdir. Türkiyenin vesayete muhtaç olmadığını, millî çıkarları gerektiği anda yalnız başına kararlar vermek kudretinden mahrum olmadığı düşüncesini bunların kafalarına yerleştirmek için önce bizim politikacılarımızın millî varlığımıza güven duymaları gerekir. Pısırıklıktan, aciz duygularından, aşağılık kompleksinden kurtulmak Atatürk devrinin kendine güven düşüncesini millete aşılamak zorundayız. Yabancıların koltuğu altına sığınıp, dış politikamızı onların yorumcularına hoş görünmek esasına göre düzenlemek isteyenlerin Atatürkçülükten nasipleri yoktur. Bağımsız Türkiye'yi idare edebilmek yeteneğinden nasipleri de yoktur.

İlhan Selçuk

Ereğli - Çelik'te korkunç yolsuzluk iddiaları!..

Ereğli Çelik İdare Meclisi Başkanı Daniş Koper
«Sende» evvel çok nevalar var idi...»

Sanayi Bakanı Muammer Erten geçen hafta İzmitte yaptığı bir basın toplantısında Ereğli - Demir Çelik yetkililerinin «Ereğli Demir - Çelik, özel sektörün bir şaheseridir» şeklindeki iddialarını cevaplandırarak, «Ereğli Demir - Çelik, devlet sektörünün bir şaheseridir» dedi. Gerçek, öyle gözükür ki, bir de fayı mahsus olmak üzere «ortayol» dadır: «Ereğli Demir - Çelik, özel teşebbüsün devleti talan etme şaheseridir.» Zira bu çok pahalı tesis, Türk ve Amerikan hükümetlerinin, sermaye ve kredi olarak sağladıkları 2 milyar liradan fazla parayla kurulmuş bir cins karma ekonomi şaheseridir.

Bu karma ekonomi şaheseri hakkında akıl durduran yeni yeni yolsuzluk iddiaları ortaya atılmaktadır. Yüksek Mühendis Salih Muzaffer Kuyaş, 7 sayfalık matbu bir dokümanda 12 adet yolsuzluk ileri sürmüştür. CHP. Sakarya Milletvekili Burhan Akdağ da Bütçe Komisyonunda önemli iddialarda bulunmuştur. Bu iddialar şimdiye kadar cevapsız kalmıştır:

1 — Kuyaş, İdare Meclisi Başkanı Daniş Koper'in mensubu bulunduğu bir firmaya ait makineleri, Ereğli Demir - Çelik temel inşaatını yapan Morrison'a gölge bir şahıs marifetiyle ve yüksek fiyatlarla kiraladığını yazmaktadır. Burhan Akdağ bu konuda daha teferruatlı bilgi vermektedir. Akdağ'a göre; Daniş Koper, kardeşi Dündar Koper ve Tevfik Kuyaş üçlüsüne ait Bormak şirketi, makinelerini Morrison'a 8,5 milyon liraya kiralamıştır. Makineler, yalnız NATO işlerinde kullanılmak üzere gümrüksüz ithal edilmiştir. Usulsüz kiralama, Cemil Kokoç isimli bir şahıs yoluyla yapılmış, fakat kira bedeli Kokoç'a ödenmemiştir... Akdağ, kira bedelinin İsviçre bankalarına bahis konusu şirket adına yatırıldığının doğru olup olmadığını sormaktadır. Sakarya Milletvekiline göre, Morrison Ereğli Demir Çelik kendisine gerekli bazı makineler sağlanmadığı için zarar ettiğini ileri sürerek Hakeme gitmiş ve Ereğli Demir - Çelik'ten 10 milyon lira tazminat almıştır. Morrison, Dormak makineleri dolayısiyle gerçekten 8,5 milyon lira bir fazla ödeme yapmıştır. Acaba, hakemin hükmettiği tazminat ile Bormak'a yapılan ödeme arasında bir münasebet var mıdır? İddia korkunçtur. Fakat çok önemsiz meseleleri dahi şiddetle takip eden İdare Meclisi Başkanı Daniş Koper, aradan 8-10 gün geçmesine rağmen, Bütçe Komisyonunda yapılan ve birinci plânda şahsını ilgilendiren bu ağır ithamı hâlâ cevaplandırmamıştır.

2 — Sanayi Bakanı; Ereğli Demir - Çelik'in işletmeye başlıyacağını ileri sürerek yarı mamul ithaline müsaade edilmemesi için, Temmuz 1964 te, Bakanlığa müracaat ettiğini, fakat talebi yerine getirildiği halde işletmeye başlayamadığını, bu yüzden piyasada sıkıntı ve karaborsa olduğunu açıklamıştı. Akdağ ve Kuyaş, yarı mamul ithal müsaadesine rağmen, ithalatın neden geciktiğini açıklamaktadırlar! Yüksek Mühendis Kuyaş şöyle demektedir: «Yapılan ihalede iş, en ucuz teklif veren firmaya verilmediği gibi, yolsuz işlem yüzünden asgari dört ay zaman kaybına sebep olunmuştur. Akdağ, fiyat farkının 300 bin doları bulduğunu ileri sürmektedir. Bu meselelerde, bir nakliye işi de ortaya çıkmaktadır: Amerikalıların empoze ettiği bir usule göre, ithalâtın yarısı Türk, yarısı Amerikan gemileriyle yapılacaktır. Bu işi Amerikalılardan çok ucuz fiyata yüklenmek zorunda kalan Deniz Nakliyat T.A.Ş. -devletindir- üç gemiyi Amerikaya göndermiştir. Gemiler iki aydan fazla Amerikan limanlarında boş beklemiştir. Bu arada Deniz Nakliyatın 50 bin tonluk navlununun 20 bin tonu daha Amerikan firmalarına peşkeş çekilmiştir ve bu iş Deniz Nakliyat TAŞ. ın muhalefetine rağmen yukarıdan gelen tazyikle kabul edilmiştir. CHP. Milletvekili Akdağ, bu konuda şu soruları sormaktadır: «Morrison firması ilgililerinin, Amerikadaki bazı deniz nakliyat şirketlerini himaye için 20 bin ton yükün de Amerikan gemileriyle nakle-

→

dilmesi yolunda, hükümete bir baskısı olmuş mudur? **O sırada AID'den Maliye Bakanlığına yapılacak 7 milyon dolarlık yardımın kesileceği tazyiki de yapılmak suretiyle** ve Denizcilik İşletmesi Genel Müdürünün şifahi emirleri dinlenmiyerek Ulaştırma Bakanlığından yazılı emir istediği ve bu yazının da Genel Müdüre yazılması üzerine 20 bin ton malın da Amerikan gemileriyle memlekete getirildiği, üç Türk gemisinin 2,5 ay Amerikan limanlarında boş olarak bekletildiği doğru mudur? Ve bu hadisenin mesulleri nasıl tecziye edilecektir?»

3 — «Tahkiki cihetine gidildiği takdirde iddia ve ihbarlarımızın tam bir gerçek olarak ortaya çıkacağından şüphemiz yoktur» diyen Salih Kuyaş, kalsinasyon tesisinin yüksek fiyatla bir Amerikan firmasına verilmesinde ısrar edilmesi yüzünden fabrikanın işletmeye açılmasının geciktiğini yazmaktadır. Gecikme, asgari bir hesapla, memleketin 50—60 milyon lira döviz kaybetmesi demektir. Kuyaş'ın iddiası şudur: «Amerikan firmasına yapılan fazla ödemenin gerekçesi olarak, (Amerikan firmaları bu tesisi daha çabuk teslim ediyor) denmiş fakat fabrikanın her şeyi hazır olduğu halde, bu tesisin hâlâ gelmemiş olması yüzünden, fabrikanın işletmeye açılması geciktirilmiştir.» Bu arada kireç işi de gecikmiş, Koper, kalsinasyon tesisinin gecikmesine sığınarak, «Kireç işinde aceleye lüzum yok» demiştir. Fakat öte yandan da bakanları, «Bana kireç ocağı ve makine bulun. Kireçsizlikten fabrika çalışamıyacak. Fabrikayı söküp götürecekler» diye sıkıştırmıştır. Sanayi Bakanı, ise kalsinasyon tesisi konusunda bunun Şeker Fabrikaları A.Ş. ile Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu tarafından yapılabileceğinin Ereğli Demir-Çelik'e çok önceden bildirildiğini, fakat «Şirketin bir yıl bekledikten sonra bunun ithali için talepte bulunduğunu» açıklamış ve «yerli sanayi hesabına içim yana yana ithâl müsaadesi verdim» demişti.

4 — Demir cevheri meselesi: Ereğli Demir - Çelik'in, sadece Vehbi Koç'un hassasiyetine yol açan demir cevheri sağlanması meselesi de çıkmazda gözükmektedir. Yüksek Müenhis Salih Kuyaş'ın demir cevheri ile ilgili iddiası şudur: **«Demir cevheri temini meyzuunda perde aralandığında birçok olaylar meydana çıkacaktır.** Demir cevherinin bugün CIF Ereğli ortalama maliyetinin 17—18 dolara tekabül ettiği ilgililerce ifade edilmektedir. Keza bu cevherin dışarıdan ithali tek çıkar yol gibi görünmektedir.. Ayrıca mevcut demir cevheri ocaklarının yüksek bedeller ödenmek suretiyle satın alınmasının Erdemirce plânlanmakta olduğu ve karar defterine geçirildiği ifade edilmektedir.»

Bu konuda, CHP. Sakarya M. Vekili Akdağ'ın, on gündür hâlâ yalanlanmıyan iddiaları ise aynen şöyledir: «Vehbi Koç, senede 350 bin ton, Necati Akın 100 bin ton, Dümeks 100 bin ton, Koyuncu 50 bin ton taahhüt ettikleri ve fakat mukavelede avans çekme bulunmadığı halde, Koç'un şirketten 1 milyon 750 bin lira avans aldığı, Necati Akın'ın da bu ödemeyi ileri sürerek 700 bin lira çektiği ve halen Necati Akın'ın mukavele tarihinden bugüne kadar şirkete bir gram demir teslim etmediği ve Ereğli Demir Çelik'in de usulsüz ödenen 700 bin lira için bir takibata tevessül etmediği doğru mudur? Dümeks'in verdiği malın yüksek arsenikli olduğu ve mukavele şartlarına uygun bulunmadığı Amerikalılarca tesbit edildiği halde, Dümeks'e ait Akçay ocağından 11 bin ton vasıfsız malın şirketçe teslim alındığı doğru mudur? Ayrıca Koç'un ana mukavele dışı ton başına 10 lira zam aldığı ve bunun 3,5 milyon lira tuttuğu... doğru mudur?»

5 — Ereğli Demir - Çelik, Maliye Bakanlığından en son talep ettiği 200 milyon liranın 100 milyon lirasını alamayınca, maliyetini 2,6 milyar lira olarak ilân etmiştir. Bu para da verilse maliyet her halde 2,7 milyar lira olacaktı.. Fakat maliyetin daha da yükselmesi beklenmektedir. Buna örnek olarak Salih Kuyaş, demir cevheri durumuyla tesislerdeki bir noksanı ileri sürmektedir: Otomatik malzeme konveyör bantlarını tahrik eden elektrik sistemi, tozdan müteessir olmıyacak şekilde yapılmadığı için, yaz aylarında işleyebilecek durumda değildir. Amerikalı uzmanlar, tesisin düzeltilmesini zorunlu saymaktadırlar. Bunun gibi meseleler esasen aşırı olan maliyet ve satış bedellerini daha da arttıracaktır. Salih Kuyaş, bu konuda şöyle demektedir: «Erdemir'in broşürlerinde açıklanan mutasavver mamul madde maliyet ve satış bedelleri emsaline göre anormal derecede pahalı olduğu halde, bu fiyatların öngörülenlerden daha da pahalı olması ihtimali mevcuttur. Bu durumun Türk ekonomisini çok kötü bir şekilde etkileyeceği aşikârdır.»

6 — Liman inşaatı ihalesinde Arı firması 36 milyon lira teklif verdiği halde, ihale 46 milyon liraya Sezai Türkeş — Fevzi Akkaya firmasına verilmiştir.. Liman maliyetinin 53 milyon lirayı aşacağı anlaşılmıştır. Ereğli Demir — Çelik bu konuda «Türkeş — Akkaya, şirketimiz lehine büyük farklar tevlid eden varyand teklif vermiştir. Teklifleri bir yabancı liman firmasının uzmanına incelettik. İhaleyi bu uzmanın seçtiği üç firmadan en ucuz teklif yapan Sezai Türkeş - Fevzi Akkaya firmasına verdik» demektedir. Meselenin her halde tahkike ihtiyacı vardır. Bir yabancı uzmanın mütalâası ile, ucuz fiyat veren firmaların işten uzaklaştırılmalarının bir sürü yolsuzluklara kolaylıkla yol açacağı aşikârdır.

7 — Başbayilik meselesi; baş bayiliklerin kaldırılmasıyla da tamamen çözülmüş değildir. Salih Kuyaş bu konuda şunları yazmaktadır: «İdare Meclisi Reisi Daniş Koper her ne kadar baş bayilik olayını inkâr ediyorsa da, geçmiş zabıtların, ara karar defterlerinin ve diğer kayıtların tetkikinden kolayca anlaşılacağı gibi bu olay hazırlanmış ve şuyuu vukundan evvel olduğu için her halde şimdilik tatbikinden vazgeçilmiştir. Ancak İdare Meclisi Reisi yaptığı açıklamada 10 tondan az mal alacak müşterilerin ki imalâtın en büyük kısmını bu gibi müşterilerin satın alacağı şüphesizdir - ihtiyaçlarını ne suretle temin ödeceklerini izah etmemiştir. Hattâ bir yetkili, Başbayilik alacak olan bir firmanın, 10 tondan fazla mal alacak müşteriler ile bayilerin malı Erdemir'den ayni fiyatla satın almalarını öngören karar muvacehesinde (Biz ne kazanacağız) dediğini ifade etmiştir.»

8 — İdare Meclisi Başkanı Daniş Koper'in bir firmasına ait tesislerin değerlendirme etüd ve projesi, Kuyaş'ın açıkladığına göre, Koppers firmasınca yapılmaktadır. Gerekli raporu, Koppers firmasının Erdemirde yüksek derecede vazifeli bir Amerikalı mühendisi, Koppers'ten aldığı emirle hazırlamıştır. Bilindiği gibi, Ereğli Demir - Çelik'in kurucusu, müteahhidi, proje yapıcısı ve nezaretçisi, tek kelimeyle her şeyi olan Koppers, Ereğli Demir - Çelik hovardalıklarından en fazla pay alan Amerikan şirketleri ortaklığıdır. Koppers'in Ereğli Demir - Çelik İdare Meclisi Başkanına ait bir şirketle, hem de Ereğli Demir-Çelik'te vazifeli uzmanları kullanarak iş yapması, en azı «tehlikeli alâkalar» sayılabilecek niteliktedir.

9 — Kireç meselesi: Ereğli Demir-Çelik'in kireç meselesinde ileri sürdüğü çeşitli iddialar gerçeğe uymamaktadır. Ereğli Demir - Çelik, Fevzi Akkayanın 29,75 lira fiyat verdiğini ileri sürmektedir. Halbuki; Şirketin Alım Başkanı Yardımcısı Nuh Ergeneman imzalı şirkete ait bir vesika, Sezai Türkeş - Fevzi Akkaya firmasının gerçek fiyatının 38,75 lira olduğunu göstermektedir. Toplu sözleşmeyle bu fiyat 40 lirayı bulacaktır. Halbuki Salih Kuyaş, Sanayi Bakanlığında mevcut 2 Mart 1964 tarihli dilekçesinde de görüleceği üzere 33,90 liralık teklif yaptığını ileri sürmektedir. Eğer Kuyaş'ın bu iddiası doğru ise, Ereğli Demir - Çelik yetkililerinin apaçık yalan söylediklerini kabul etmek gerekecektir.. Ayrıca Bartın limanı inşaatında kullanılan devlet makinelerinin Sezai Türkeş - Fevzi Akkaya firmasına tahsisi, gizlenmesi mümkün olmıyan bir usulsüzlük örneğidir.

10 — Samsunda demir cevheri yükleme tesisleri çökmüştür. Salih Kuyaş, çökme olayının «yanlış proje» yüzünden vuku bulduğunu söylemekte ve bundan Limanlar İnşaat Reisliğini sorumlu tutmaktadır. Çökme olayı Ereğli Demir - Çelik'i en büyük tehlike ile karşı karşıya getirmiştir: Samsundan cevher nakli esaslı bir şekilde aksamıştır.

11 — Siyasi mizah edebiyatımıza «Kanuni Süleyman - Berbat Süleyman - Morrison Süleyman» diye geçen Morrison firmasına, temel inşaat ihalesinin verilmesi de üzerinde uzun u-

VEHBİ KOÇ
katı doktriner

zun durulması gerekli bir husustur. Şirkete bu iş için; mukavéledeki Türk lirası götürü bedelin dışında - ki 95 milyon liradır - ayrıca 33,5 milyon lira ödenmiştir.

İhalenin, Morrison'a verilmesinde Koppers'in büyük rolü olduğu tahmin edilmektedir. O zamanlar devrin Maliye Bakanı Şefik İnan, ihalenin usulsüz olduğunu bir yazı ile Ereğli Demir - Çelik'e bildirmişti. Fakat sonradan bilmediğimiz sebepler yüzünden Maliye Bakanlığı bu itirazını kaldırmıştır.

12 — Bakanlar Kurulunca kabul edilen Kurucular Anlaşmasının Resmi Gazetede yayınlanmayıp gizli tutulduğunun ileri sürüldüğünü defalarca yazdık.. En ufak teferruatı tekzibe kalkışan yetkililer, bu hususu ısrarla sessiz geçiştirdiler. Bu gizliliğin nedenleri nedir? Menderes devrinde yapılan anlaşma Türk kamu oyuna sunulamıyacak kadar utanç verici midir? Yetkililer bunu açıklamalıdırlar.

Görüldüğü gibi, özel teşebbüscülüğün gerçekten bir şaheseri olan Ereğli Demir-Çelik, neresinden tutarsanız, tutun, dökülmektedir. Fakat yine de, üç milyarlık Ereğli Demir - Çelik hovardalığının nimet yiyicilerinden olan özel teşebbüsçülüğün «katı ve aşırı» doktrinerleri, «Ereğli Demir - Çelik'in şahsında özel teşebbüs yıkılmak isteniyor» diye faryadı basmaktadırlar. Acaba özel teşebbüsü yıkanlar kim?

GERÇEK SAYGISI

Kalkınma dâvâmız bir bütündür ve çözüm yolu politiktir !..

Fethi Naci

Toprak Reformu Tasarısı'nın esaslarını okuduktan sonra Cemal Süreya'nın güzel bir şiirini hatırlıyarak:

Ben ömrümde Toprak Reformu nedir bilmedim
Bizimkini saymazsak ha ha ha

demek de mümkündür; bugünkü şartlar içinde CHP bundan iyisini getiremezdi, bu bile «Orta direk bel veriyor» korkusuna kapılanların uykularını kaçırmağa yeter, bunun için desteklemek gerekir demek de...

Ama asıl söylenmesi gereken, statükoyu «kalkınma plânı», «dış yardım», şimdi de «toprak reformu» gibi koltuk değnekleriyle ayakta tutmaya çalışanlara karşı, kalkınma dâvamızın bir bütün olduğu ve çözüm yolunun da mutlaka politik olduğu gerçeğidir.

Plânlı kalkınma, dış yardım, toprak reformu toplumu bir ileri merhaleye götüren yollar da olabilir, olduğu gibi tutmağa yarayan araçlar da. Bu, politik gücün sosyal niteliğine bağlı bir iştir. Ve toprak reformu, bunun en somut örneklerinden biridir. Az gelişmiş bir ülkede, toplumun bir ileri merhaleye kavuşturulması isteniyorsa, toprak reformunun amacı ekonomik olmaktan çok politik ve sosyal olur. Bu durumda istenen, az gelişmişliğin en köklü sebebi ve emperyalizmin bellibaşlı dayanaklarından biri olan toprak ağalığının sosyal ve politik etkisini yok etmektir. Oysa tasarı, feodal kalıntıları tasfiye etmeyi düşünmemekte, yalnız verimi gözönünde tutmakta, işin politik ve sosyal yanını, toprak reformu ile demokrasi arasındaki ilişkileri bir yana itmektedir. Tasarıya hâkim olan, iyi niyetli ama kısa görüşlü teknisyen görüşüdür. Hani «tarafsız uzman» derler ya, onların görüşü...

CHP, bundan tam yirmi yıl önce, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nu çıkarmıştı. Şimdi de Toprak Reformu Kanununu çıkarmaya çalışıyor. Bu kanun da çıkar, kolu kanadı kırılsa da çıkar, ama Toprak Reformu gene de gerçekleşemez. Çünkü Türkiye'nin özlemini duyduğu toprak reformu, halkçı bir politik iktidarın üstesinden gelebileceği bir reformdur. Tarım Bakanı'nın «Ne sağcıyız, ne solcu!» demiyeceği bir iktidarın! Toprak ağalığının saltanatı yıkılmadıkça Türkiye'nin bir milimetre ileri gidemiyeceğini bilen ve bunu söylemekten korkmayan bir iktidarın! Türkiye'nin kalkınmasının bir bütün olduğunu, bölük pörçük tedbirlerle geri kalmışlığımızdan kurtulamıyacağımızı, sosyal ve ekonomik meselelerin birbirine bağlı olduğunu, birinin çözülmesinin ötekinin de çözülmesini gerektirdiğini, ötekinin çözülmesinin daha ötekiyle içiçe olduğunu bilen bir iktidarın!

CHP'nin Toprak Reformu çabasının, büyük köylü çoğunluğuna toprak bakımından değilse de eğitim bakımından faydaları olacak. Kendi çıkarları için milli menfaatlerin karşısına dikilenlerin içyüzünü gözler önüne sermek biraz kolaylaşacak. Kalkınmanın uzmanlarla başarılacak teknik bir iş olmadığı, doğrudan doğruya politik iktidarı ellerinde tutanların dayandıkları sınıfların durumuna bağlı olduğu daha kolay görülecek. Ve o zaman, ekonomik kalkınmamız, bugün Türkiyede antifeodal ve antiemperyalist mücadeleyi yürütebilecek ilerici sosyal kuvvetlerin politik bir kuvvet haline gelmeleriyle, memleket yönetimini ellerine almalarıyla mümkündür, şeklindeki sözlerimiz daha somutlaşacak, daha kolay anlaşılır olacaktır.

SİYASİ NOTLAR

İnönü de yenik düştü!

Haftanın sonunda Cuma günü CHP. Ortak Grupları olağanüstü bir toplantıya çağrıldılar. Radyolarda ilânlar verildi, Ulus'ta çift sütun çerçeveler içinde davetiyeler yayınlandı ve CHP. li Senatör ve Milletvekillerinin mutlaka bu toplantıda bulunmaları istendi. Normal grup toplantı günlerinin dışında yapılan bu olağanüstü toplantının sebebi, CHP. nin AP. yi tek başına iktidara getirmemek için büyük umutlar bağladığı Seçim Kanunu değişiklik tasarısı konusundaki pazarlıklarda çıkan yeni anlaşmazlıklardı. Geçici Komisyonda, başından beri CHP. yi destekleyen küçük partiler bir noktada dayatmışlardı. Millî Bakiyeden seçilecek milletvekilleri ve senatörlerin hiç değilse üçte biri, doğrudan doğruya genel merkez kontenjanından tayin edilmeli, böylece başka türlü seçilme şansı olmayan Genel Başkanlar ve diğer yöneticilerin durumu garanti altına alınmalıydı. Hazırlanan tasarı bunu sağlamıyordu. CHP. Grubunda yapılan müzakerelerde, teşkilattan gelmiş politikacıların muhalefeti yüzünden bu husus tasarıya girememişti. Ama küçük partiler, ille de Merkez kontenjanı istiyorlardı.

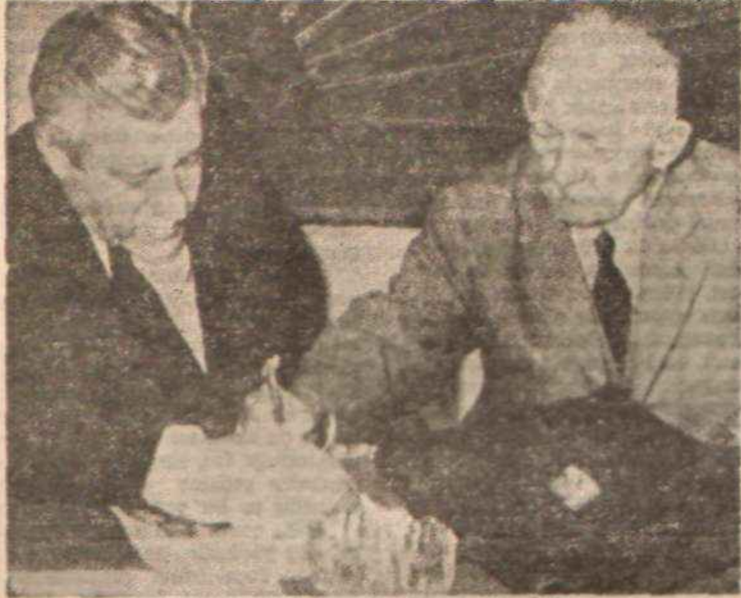
Çaresiz kalan İnönü, tekrar grubu toplayıp, bir tekrir-i müzakere ile ufak partileri tatmin zorundaydı. İşe grup bu gerekçeyle Kemali Beyazıtın başkanlığında toplandı. Konu izah edildi. Edilir edilmez de bir gürültüdür koptu. Türlü seçim oyunları içinde pişmiş CHP. liler, konuyu izah eden Genel Sekreter Satır'ı bile hiçe sayarak bağırıp çağırmaya başladılar. Gürültü öylesine arttı ki, Satır «Biz buraya bir tekrir-i müzakere için gelmedik arkadaşlar, sâdece durumu sizlere izah etmemiz gerek. Tasarıyı komisyondan geçirememek tehlikesi belirdi» demek zorunda kaldı.

Söz alanlardan Fahir Giritlioğlu, millî bakiye sistemine bile karşı olduğunu, kaldı ki, bir de genel merkezlere bu tasarı ile yeni bir takım kontenjanlar tanımanın genel merkez sultası kurmaktan başka bir sonuç yaratmıyacağını öylesine sert bir dille söyledi ki, Satır oturduğu yerde kıpkırmızı kesildi. Giritlioğlu'nun arkasından Ahmet Üstün, İzzettin Ağaoğlu, Hasan Erdoğan, İlyas Kılıç, Fehmi Alpaslan, Reşit Ülker verdiler veriştirdiler. CHP. liler tam bir «iç dökme» havasına girmişlerdi. Küçük partilerin sultasından bıkmışlar, üç yıldan beri hükûmetin figüranları olmaktan gına getirmişlerdi. CHP. nin üç Kurultayında da üst üste genel merkeze seçimler için bir kontenjan tanınmaması kararı büyük oy farklarıyla alınmıştı. Nasıl olurdu da şimdi bu kararlar bir kalemde silinebilirdi?.. CHP. üst kademeleri kendilerini ne sanıyorlardı? Ahmet Oğuzları, Ekrem Alican'ları seçtirmek için CHP. daha ne zaman kadar fedakârlık edecekti?..

Tenkitlerin dozajı öylesine kuvvetli, milletvekillerinin bağırları öylesine yanıktı ki, Kemal Satır terini sile sile defalarca söz almak zorunda kaldı. *Uzun zamandır,* belki de ilk defa, grupta hemen hiç kimse İnönü'yü bile nazarı itibara almıyordu. İnönü ise, Genel Sekreteri pazarlık bozulmasın diye *kürsüde çırpınırken, oturduğu* yerde sessiz ve hareketsiz olup bitenleri seyrediyordu. Nihayet güç halle, o da sâdece küçük partiler için, bakiye oylarıyla seçilecek milletvekillerinin üçte birinin genel merkezlerce tesbit olunması kabul edildi. 50 den fazla milletvekili çıkaracak partiler ise, bu haktan yoksun bırakıldı. Bulunan çare komikti. Sırf CHP. grubunu kızdırmadan ufak partilerin gönlü hoş edilsin diye, savunulması güç kanun maddeleri imâl ediliyordu.

Başlı başına bir CHP. demek olan İnönü, *kendi partisi için de* kontenjan istemeye cesaret edemedi. İş seçim konusuna geldi mi, CHP. grubu ne Genel Başkanı, ne de Genel Sekreteri dinliyordu. O *gün grup toplantısından çıkan bir* çok CHP. li «İnönü yenik düştü» demekten kendilerini alamadılar.

Bakalım, toprak reformu tasarısının geçeceği ne olacak? İnönü, *CHP. lilerin tamamen tasarıya* oy vermesini sağlayabilecek mi? Hem bu meselede, seçim kanunu dolayisile CHP. yanında oy veren ufak partiler mensuplarının önemli bir kısmı, karşı tarafa geçebilecektir.

Başbakan İnönü ve Yardımcısı Dr. Satır
Grup meram anlatamıyor!

1965 Bütçesi

Aslan Başer Kafaoğlu

İlgili Bakan 1963 yılı bütçesinin denk hattâ 5 milyon liralık bir fazla ile kapandığını ifade etmiştir. Bunun bir anlamı olabilmesi için, 1963 gelir ve giderlerinin Merkez Bankasından *bir emisyona sebebiyet* vermemiş olması lâzımdır. Oysa böyle bir durum yoktur.

Çünkü 1963 yılı içinde hazine bonoları 375 milyon lira civarında *artmış*, Toprak Mahsulleri, Tekel ve diğer katma bütçelerin finansman açıkları 1 milyar liraya yaklaşmıştır. Yani 1963 bütçesi döneminde bazı giderlerin bütçe dışında bırakılması sonucu şekli bir denklik sağlanmıştır.

1964 yılında ise durum meydanda, 9 aylık gelir tahsilâtı 8 milyar 653 milyon lira, geçen yıl ayni dönem tahsilatından 102 milyon lira fazla. Bu tempoyla, 1964 bütçesi ancak 11 milyar 550 milyon liraya ulaşabilir. Oysa giderler toplamı 14 milyarı aşıyor. Kısıntı yapılıp, enflâsyona gidilmemek için alınan tedbirler yüzünden, *karayolları işçileri* aylardır ücretlerini alamıyor, öğretmenlere ek ders ücretleri verilemiyor.

Bizim kişisel kanımız bu büyük zahmetlere rağmen 1964 bütçesinin önemli bir açık vereceği yolundadır.

1965 bütçesine gelince, bu bütçe kendinden beklenen idari ekonomik ve siyasal amaçları yerine getiremiyecek bir niteliktedir.

İdari bakımdan, geçen yıl başlanan ve bütçeyi devlet yönetiminde etkili bir araç haline getirme yolunda girişilecek reform çabalarına bu yıl da devam edilmek gerekirken bu yapılmamıştır. Şimdiki bütçe ve hazine hesapları tekniği içinde hizmetlerin gerek yapılış ve gerekse maliyetinin siyasal karar verme durumunda olanlarca kontrolü imkânı yoktur. Bir *bütçenin açık verip vermediği* yönündeki sonuçlar bile aylarca sonra alınabilmektedir. Bütçe ve hazine hesapları mutlaka, hizmetlerin yapılış ve maliyetlerini yansıtıcı bir *nitelik* ve düzene ulaştırılmalıdır.

Ekonomik bakımdan, 1965 bütçesi ekonomik dengeyi sağlıyacak bir bütçe değildir. Çünkü,

a) Bütçede gösterilen gelir tahminlerine hayâl demek bile *iyimserlik olur. Maliye ve ekonomide* hayalin bile sınırları olmak gerekir. 1964 yılında gelirler, 1963'e göre sadece binde 9 artmışken, 1965 te bu gelirlerin hiç bir mevzuat değişikliği olmadan ve üstelik sosyal sigortalar ve en az geçim indirim hadleri artarak gelir vergisine tâbi matrahları küçülteceği belli iken % 20 den fazla artacağı kabul edilmiştir. Bir yıl önce *artış binde 9, bir yıl sonra yüzde 20.*. Bu iki rakama ilâve edecek bir şey bulamıyoruz.

b. Kaldı ki bir çok ödeneklerin konulması ya ihmâl edilmiş ya da bazı ödenekler eksik konulmuştur. Meselâ, Milli *Eğitim ve Milli Savunmada özlük* hakları için konulan ödeneklerin bile yıl içinde yetebileceği şüpheli. Toprak reformu ve personel reformunun gerektirdiği *giderler de bütçede yok,* seçim giderleri için Adalet Bakanlığı bütçesine konulan ödenek ise oldukca yetersiz. Bu gider ve ihtiyaçlar için de ödenek konulacağına göre kâğıt üzerindeki denge daha da *bozulacaktır. O vakit gine kısıntılara* başvurulacaktır. Şunu da ilâve edelim ki bu kısıntıların yapılma olanağı da yıldan yıla azalmaktadır.

Diğer taraftan 1965 bütçesi yeterli bir bütçe de değildir. *Bir bütçede konulmasında* zorun bulunan giderler vardır... Bunlar Devlet için içinde hiç bir hizmet görmese de yapılacak giderlerdir. Devlet Borçları, *personel giderleri ve buna* bağlı olarak yapılacak sosyal ödemeler (Emekli Sandığı ve İşçi Sigortaları Primi gibi) bu tip giderlerdir. Bu sınıfa giren giderlerin 1965 yılındaki dökümü şöyledir:

Borçlar	1880	Milyon
Personel giderleri	5403	»
S. Transferler	472	»
	7.755	»

Okullar hiç açılmasa, hastahaneler hasta almasa, eşkiya takibi yapılmasa, mahkemeler kapatılsa, ordu ve donanma talime çıkmasa yani devlet hiçbir iş görmese bu giderler yapılacaktır. Çünkü bu giderleri *yapmayı devlet üstüne borç o*larak almıştır. Bu gibi giderler düşülünce, yatırımlar dışında kalan imkân 3 milyar 683 milyon liradır. Bunun 1 milyar 199 milyon lirası da ekonomik ve sosyal yönü galip olmayan milli savunma giderleridir. Bu da çıkarsa 2,5 milyar liralık bir olanak kalmaktadır. Devlet binaları ve tesisatı bu parayla korunacak, hastahaneler, okullar, hapishaneler, mahkemeler bu parayla çalışacak, istimlâkler bu parayla yapılacak, devletin iktisadi teşekküllerinin ihtiyaçları bu imkânlar sınırı içinde sağlanacaktır. Eşkiya takibinden, trafik kontrolüne, vergi incelemesinden Bakanların makam otomobilinin benzin giderine kadar her şey bu paradan ödenecektir. İhtiyaçlara bakınca imkânın ne kadar sınırlı olduğu meydanda. 1964 bütçesinde *bile, bu hizmetler için ayrı*lacak miktar bu yıldan 170 milyon lira fazlaydı.

Bir de hükümetin yapacağı kısıntıların en çok bu alanda *olacağı, çünkü personel ve borç* ödeme giderlerinde kısıntı yapılamıyacağı düşünülürse yukarıdaki rakamın küçüklüğü daha çok göze çarpmaktadır.

1965 bütçesinde Milli Eğitim, Sağlık ve İmar İskân işlerinde halka giden hizmetler için ayrılan ödenek geçen yıldan sadece yüzde 3 fazlasıyla 674 milyon liradır. Bu da cari giderler bakımından yetersizliğe ayrı bir örnek.

Yatırımlara gelince artış oranı geçen yıla göre % 10.. Bu yeterli bir artış gibi görünmektedir. Ancak giderleri kısmak gerekince ilk *el* atılan yerin yatırımlar olduğu unutulmamalı.

Siyasal bakımdan, 1965 bütçesi yatırımları gine büyük illere dağıtmak ve sosyal giderleri az bulunmakla göze batmaktadır. Yatırımların yüzde 20 si üç büyük kent olan İstanbul, Ankara ve İzmirde yapılmakta.

Gelir bütçesi bakımından, 1961 den beri süre gelen vasıtalı vergiler artışı devam edecek. 1961 *bütçesinde % 61 e kadar çıkan* vasıtalı vergiler, 1964 te ilk dokuz aylık sonuçlara göre % 64,5 a yükselmiştir. Yıl sonunda bu miktar tahminlerimize göre % *66 yı bulacaktır.* 1965 yılında, 1964 te yapılan akaryakıt vergisi ve gümrük artışları bütünüyle yürürlüğe gireceğine göre, en az geçim indirim hadlerinin yükseltilişinden emekçinin göreceği fayda silin*miş olacak* ve vasıtalı vergilerin bu haksız ve adaletsiz olarak artışı devam edecektir.

Özetlersek, 1965 bütçesi Sosyal Adalet ve Hizmet Gücü iti*bariyle 1964 bütçesini aratacak* bir yöndedir.

POLİTİKA ve ÖTESİ

DÜŞÜNMEYE ALIŞMAK

Mehmed Kemal

ADNAN Menderes, daha iktidarının birinci *yılında, 21 Kasım 1951'de Türk Ceza Kanu*nunun bazı maddelerini değiştirir ve fikir hürriyetini kısıtlarken, Meclisin karşısına komünizm tehlikesini getiriyordu. Fikir hürriyetini kısıtladığını söyliyen Bölükbaşı'na cevap verirken:

«— Sayın Bölükbaşı bundan üç ay evvel beyaz elbise giyiyordu. Bugün ise koyu elbise ve *pardesü ile sokağa çıkmaktadır. Mevsim değiş*miştir.» diyordu.

Ceza Kanununun 141 ve 142 nci maddelerinden «cebir» unsuru kaldırılacak olursa, sosyal adalet ilkesine dayanan partilerin suçlanabileceğini, *profesörlerin sözlerinden örnekler getirerek* ispatlamaya çalışan Halil Özyörük'e şöyle karşılık veriyordu:

«— Yok, bilmem hangi profesörün kemiyet, keyfiyet bakımından şöyle demiş, böyle demiş olması, Büyük Millet Meclisini ilzam edecek bir sebep olamaz. Bu yüksek meclisi teşkil eden 400 *âza bunu bilmiyecek de dört tane profesör* bu meclisten daha iyi düşünecek... Bu kabil-i müdafaa bir iddia olamaz.»

Menderes büyük bir demagogtu.

Ardından sürüklediği bir meclisle birlikte *demagojisinin bedelini ödedi.*

★

TÜRK Ceza Kanununun 141 ve 142 nci maddelerinden cebir unsurunun kaldırılmasına ve maddelere esnek ve oynak bir nitelik verilmesine karşı duranlar, başta CHP olmak üzere aklı başında bütün milletvekilleriydi. Faik Ahmet Barutçu, Halil Özyörük, Cezmi Türk, Osman Bölükbaşı... CHP bu maddelerin ağırlaştırılmaması için sonuna kadar direndi O zaman verdikleri demeçlerde, iktidara geldikleri takdirde fikir kovuşturucu bu maddeleri hemen değiştireceklerini söylüyorlardı.

Bugün CHP iktidardadır.

CHP nin Adalet Bakanı, bu maddelerin Anayasaya *aykırı olmadığını söylemektedir. Hattâ* bununla da yetinilmemekte. Adalet Bakanına bağlı savcılar, bazı kimselerin bu maddelerle yargılanması için dâvalar açmışlardır. En yenisi, genç bir gazeteci, bundan 170 yıl önce yaşamış bir yazarın kitabından parçalar alarak yayınladığı için bu maddelere göre yargılanmaktadır. Menderes'in Adalet Bakanı ile, İnönü'nün Adalet Bakanı arasında bu maddelerin uygulanmasında fark olmasını istemek 27 Mayıs nAayasasından sonra hakkımız değil midir?

★

İÇİŞLERİ Bakanı, Bütçe Komisyonunda ve *Başbakanlık önünde: «— Fikir cereyanların*dan korkmuyoruz...» diyor. Sonra toplantılara koltuğunun altında fikir kovuşturmalarına ait tomar tomar dosyayla geliyor Fikirleri izliyenler, bunlar arasındaki ayrıntıları tesbit edenler *kimlerdir? Bunlar* hangi uzmanlık, bilgi, görgü ve kitaba dayanarak fikirleri birbirinden ayırıp dosyalar düzenlemektedirler. Bunu bana söyliyebilir misiniz? Menderes'i aldatan ve fikir kovuşturmasına zorlayan dosyacı kadro ne idise, bugün İçişleri Bakanının koltuğunun altına dosyalar sıralayanlar onlardır.

Bir memlekette fikir hürriyeti ya vardır, ya yoktur İkisinin ortasını bulmaya çalışmak oyalamadır. Sıfatlı demokrasi gibi, sıfatlı fikir de olmaz. Fikirleri tehlikeli, tehlikesiz diye ikiye ayırma, fikirsizlerin işidir. Doğru fikir, yanlış fi*kir vardır. Yanlış fikrin karşısına doğrusunu çı*kardığınız zaman ezerseniz, kimsenin de bir diyeceği olmaz. İlle de yanlış fikirleri savunacağım diye, doğru fikirleri ezmeye kalkışmak Menderescliktir. Gördük ki, yaşamamıştır, ezilmiştir.

Üniversitelerde ve kapalı salonlarda açık oturumlar, seminerler, tartışmalar yapılmaktadır. Buraya her türlü fikrin temsilcileri de gelmektedir. Fikirlerini söylemektedirler Kimse, kimsenin yakasına yapışmıyor, fikir söylüyor. Buralarda fikir söyliyemiyenler, yahut söylenen fikirlerin karşısına doğrularını çıkaramıyanlar, şimdi *bu fikirlerin söylenmesine nasıl engel oluruz* telâşı ve çabası içindedirler. Akıl ve bilim yoluyla engel olamadıkları içindir ki, irili ufaklı bütün öğretim üyelerinden çare istemektedirler. Ne çare gösterecek bu irili ufaklı öğretim üyeleri? Bunlar ya fikirlerin söylenmesinden yana olduklarını belirtecekler, yahut bundan şikâyetçi olanların safına katılacaklardır. Namuslu öğretim üyelerinin fikir kısıtlamasından ve kovuşturulmasından yana oldukları görülmemiştir.

★

CEZA hukuku çerçevesi içinde, ceza kanunları fikirleri cezalandıramaz, ancak fiilleri *cezalandırabilir. Bizde yıllardanberi, fiil de*ğil, fikir cezası vardır. Bugün, tartışmalar, açık oturumlar, seminerler bu yanlışlığı düzeltmek için düzenlenmektedir. Şimdilik yapılan budur Başka bir eylem yoktur. Görüyoruz ki, bu da yapılmasına istnıyor. Çağımızda bunu nasıl istiyebilirsiniz? Toplumun bazı katlarının lime lime döküldüğü, kokuşukluklarının belli olduğu ortaya çıkıyorsa fikir özgürlüğüne birazcık olsun kavuştuğumuzdandır. İpliklerinin pazara çıktığını görenler buna dayanamıyorlar.

Aşırı akımlar, aşırı fikirler, tehlikeli düşünceler... Bunlar, fikirsizlerin ortaya koyduğu, fikir korkaklığı ve kaçaklığıdır. Bunlar, kendi dü*şündüklerinin dışında yeni fikirler* getirenlere dayanamıyanların yıkılma çığlıklarıdır.

Ülkemiz insanlarını düşünmeye alıştırmalıyız. Ondan sonra iğriyi ve doğruyu kendisi seçer Türk ulusuna bu seçimi yapma özgürlüğünü çok mu görüyorsunuz?

Türkiyeye ilk matbaayı getiren adamın adı «gâvur» du. Sorarım size, bugün, ilk matbaayı getiren sayın kişi gâvur mudur? Türkiyeye ilk makineleri getirmek istiyenlere gâvur deniyordu. Bugün sanayileşmek için kıvrım kıvrım kıvranmıyor muyuz? İkinci Mahmut'un bütün «yeniçeri» *nin adını «zındık» koymuşlardı.*

En yakın çağda, Anadolu kurtuluş savaşının öncüsü Mustafa Kemal'in, İstanbul gazetelerinin başlıklarında adı: Bolşevik'ti. Sorarım size, büyük Atatürk bolşevik midir?

★

NEDEN *damgalıyorsunuz, yeni fikir ve yeni*lik getirenleri?. Neden aşırı, tehlikeli diye sıfatlar takıyorsunuz? Bugüne kadar, bu ülke, fikirleri yasak ve yasak olmıyan diye iki kampa bölerek sizin uyguladığınız metodlarla yönetildi Ne olduk, durum nedir?

Bırakın biraz da fikir söylensin, tartışılsın...

*Göreceksiniz ki, en azından sizler de fikir sa*hibi olacak, düşünmeye alıştırıldığınız için sevinecek, teşekkürler edeceksiniz.

Hadi biraz tahammül, biraz gayret!.

Kalkınmaya Götüren Yol

‹Siyasal Bilgiler Fakültesi Hür Fikir Kulübü tarafından tertiplenen ‹Yenileşmenin Neresindeyiz› konulu açık oturumda yapılan konuşmanın tam metni›

S.B.F. Hür Fikir Kulübü, bütün aydınların kafasını kurcalayan en can alıcı meseleyi tartışma konusu olarak ortaya getirmiş bulunuyor: Yenileşmenin neresindeyiz? Bu soruya, yenileşme hareketinde başarıya ulaşamadık cevabı verilirse -ki verilmektedir-, o zaman nerede yanıldığımızı araştırmak, yenileşme yolunda yeni metodlar ortaya koymak gerekecektir. Mesele, bu bakımdan birkaç yıldır sürüp giden kalkınma metodunun tartışmalarının mihverini teşkil etmektedir.

Yenileşme deyince ben, kısaca, ilkel bir tarıma, karasapana dayanan bir toplum düzeninden, maddi temeli sanayi olan bir toplum düzenine geçmeyi anlıyorum. Tabii ki, sanayi maddi temeline uygun olarak, yeni fikirler, yeni kurumlar ve yeni bir yaşama tarzı ortaya çıkacaktır.

Şimdi yenileşmenin neresindeyiz sorusunu cevaplandırabiliriz: 150 yıllık çabalara rağmen, Türk ekonomisi bugün, nüfusun yüzde seksenini barındıran ilkel bir tarıma dayanmaktadır. Modern bir sektör teşekkül etmiştir, fakat karasapanlı bir tarım ekonomide daha ağır basmaktadır. Üretim güçlerimiz, israf edilmektedir: 4 milyon gizli işsiz vardır. Çiftçi ailelerinin sayısı her yıl 100 bin civarında artmakta, ilkel cüce işletmeler çoğalmaktadır. Feodal münasebetler sürüp gitmektedir. Birkaç ilde toplanan sanayi cılızdır ve genellikle tüketim sanayiinden ibarettir. Krom, tütün, fındık, üzüm gibi maddeler satmakta, sanayi malları satın almaktayız. Kapitalist ülkelerle olan ekonomoki münasebetlerin sonucunda İstanbul, İzmir gibi bir iki liman şehri gelişmiş, koskoca bir Anadolu ise pek az değişmiştir. Adam başına milli gelir çok düşüktür ve yüzyıllar boyu önemli bir artış göstermemiştir. Okuma yazma bilmeyenlerin sayısı 1927'ye nazaran artmıştır.

Bütün bunlar, geri kalmış toplumların özellikleridir. Demek ki, 150 yıllık yenileşme çabaları, olumlu bir sonuç vermemiştir.

Az gelişmişlik nedir?

Türkiye'nin az gelişmiş bir ülke olduğu hususunda bugün herkes birleşmektedir. Fakat az gelişmiş ülke nedir? İkinci Dünya Savaşından sonra milletlerarası teşekküller tarafından ortaya atılmış olan az gelişmişlik kavramı, genellikle adam başına milli gelire dayanarak tanımlanmaktadır. Adam başına geliri belli bir seviyenin altında olan ülkeler, az gelişmiş; belli bir seviyenin üstünde olanlar ise gelişmiş ve çok gelişmiş ülkeler sayılmaktadırlar. Sanki bebek ekonomiler, delikanlı ekonomiler, olgunluk çağındaki ekonomiler vardır: sanki bazı ekonomiler 1800 yılında, bazıları 1900 yılında, ötekileri ise 1965 yılında dünyaya gelmişlerdir.

Bu az gelişmişliğin aldatıcı bir izahıdır. Zira bu izahtan sonra «çocuğum, benim gibi yap, sen de büyürsün, kocaman olursun» nasihatı gelmektedir. «Büyümek için sermayeye ihtiyacın varsa, onu da sağlarız. Sen sözümüzü dinle, yolumuzdan git» denmektedir. Gerçekte farklı yaşta ekonomiler yoktur. 200 yıl kadar önce, bütün ekonomiler hemen hemen ayni yaşta, ayni teknolojik seviyedeydiler, milli gelir farkları fazla değildi. Bu ayni yaşta olan ekonomiler birlikte geliştiler. Ama gelişme, sanayileşme yolunda ön alan birkaç Avrupa ülkesi yararına oldu. Dünya ülkeleri, bu birkaç Avrupa ülkesine tâbi olarak geliştiler. Bildiğiniz gibi, kapitalizmin gelişme safhasında yani emperyalizm döneminde birkaç emperyalist ülke, donanma zoru ve ekonomik üstünlük sayesinde dünya çapında yeni bir iş bölümü kurdu. Bu iş bölümünde, bugün az gelişmiş dediğimiz ülkelere, ucuz fiyata ham madde sağlamak, pahalı mamul madde satın almak düşüyordu. Emperyalist ülkeler, az gelişmiş ülkelerin zenginliklerine sermaye ihracı yoluyla el koymuşlardı. Böylece, sömürge, ya da yarı sömürge ülkeler ortaya çıktılar. Bu ülkeler, emperyalist memleketler ekonomilerinin ihtiyaçlarına göre büyümüştür: İhracat ve ithalat için bir iki büyük liman şehri, tüccarı, komisyoncusu ve bankacısı ile birlikte doğmuştur. İhracata yönelmiş adacıklar şeklinde geniş tarım ve maden işletmeleri ortaya çıkmıştır. Sanayileşme önlenmiş ve memleketin büyük kısmı, geleneksel bir tarım ekonomisinin sefaleti ve cehaleti içinde bırakılmıştır. Demek ki, 200 yıl kadar önce, Batı ekonomileriyle aynı yaşta bulunan az gelişmiş ekonomilerde de bir gelişme vukubulmuş, yalnız bu gelişme bir kısım organların büyümesi, diğer organların gelişmeden kalması şeklinde olmuştur. Bugünün az gelişmiş ekonomileri, cılız bacaklı, hasta gövdeli, karnı şiş, sıtmalı çocuklara benzetilebilir. Bunlar, sâdece karın nahiyesi gelişmiş kavruk ve çarpık ekonomilerdir.

Doğan Avcıoğlu

Az gelişmiş, çok gelişmiş deyimleri, bu sömürme gerçeğini gizlemektedir. Bu sebeple bilimsel açıdan, az gelişmiş, ya da çok gelişmiş ekonomiler yerine, sömüren ve sömürülen ekonomiler deyimlerini kullanmak, gerçeği daha doğru yansıtmaktadır. Elbette ki, bugün az gelişmiş ekonomilerin meseleleriyle uğraşmaya başlayan emperyalist ülkeler, sömürge gerçeğini örtmeye çalışacak ve az gelişmiş deyimini tercih edeceklerdir. Hatta daha diplomatik bir ifadeyle, «gelişme halinde» ya da «yeteri kadar gelişmemiş» ülkeler diyeceklerdir. Nitekim dün de bu ülkeler, kapitalizmin dışında başka bir ekonomik sistem olabileceğini reddetmişler, serbest mübadele yoluyla bütün dünya ülkelerinin eşit seviyeye gelebileceğini ileri sürmüşlerdir. Bu teoriler ancak gelişmiş kapitalist ekonomilere yaramıştır.

Bugün, birkaç yüz milyonun artan refahının yanı sıra, milyonlarca insanın genişliyen sefaleti karşısında, emperyalist ülkeler, az gelişmişlik gerçeğini çaresiz kabul etmişlerdir. Ama kendilerinin sebebiyet verdikleri, az gelişmişlik durumunun gerçek nedenlerini araştırmaya istekli değillerdir. Yabancı sermaye akımı yoluyla fakirlik fasit dairesinin kırılacağını ileri sürmektedirler. Bunu tabii karşılamak gerekir. Meselenin acıklı tarafı, üniversitelerimizde, emperyalizmin bu bilimsel imalâtının tenkid süzgeinden geçirilmeden papağan gibi tekrarlanmasıdır. Sık sık hakiki mürşit ilimdir deriz, ama hangi ilim sorusunu sormayız.

Japonya ve Türkiye

Bu kısa girişten sonra, memleketimize dönelim ve yenileşme denemesindeki başarısızlığımızın nedenleri üzerinde duralım. Onsekizinci yüzyıl sonlarında Osmanlı İmparatorluğu, bütün ihtiyaçlarını karşılıyan oldukça gelişmiş bir sanayie sahipti. Erdoğan Başar, Sosyal Adalet Dergisinde yayınlanan «Feodal İmparatorluktan yarı sömürgeye geçiş» adlı mükemmel inceleme yazısında bu gerçeği delilleriyle ortaya koymuştur: İmparatorluk gelişmiş bir dokuma sanayiine sahipti. İngiliz ve Fransızlar, Türklerin boyama tekniklerini öğrenmek için memleketimize ajanlar göndermekte, Türk ustalarını kaçırmaya kalkışmaktaydı. Fransız asbayları, 1768 yılında yazılmış bir mektupta belirtildiği üzere, Osmanlıların gemi inşa ve denize indirme tekniğine hayrandılar. İkinci Mahmut devrinde de ilk fabrikalar kurulmaya başlamıştı. Erdoğan Başar, bu gelişmeyi şöyle değerlendirmektedir: «Yeniçeriler kaldırılıp yeni askeri teşkilat kurulurken, bu ordunun değişen ihtiyaçlarını o güne kadar mevcut ortaçağ endüstrisi tarafından karşılanamadığı görüldü. Bu boşluğu doldurmak için, hemen hepsi devlet tarafından, fabrika ve tesisler meydana getirildi. Devlete ait Tophane ve tersanelerde bir çok işçi çalıştırılıyor, bir çok âlet ve iptidai makinelerden faydalanılıyor, hattâ işbölümü uygulanıyordu. Yeni fabrikalarla da askerin giyim ihtiyacı karşılanıyordu. Ayrıca, donanmanın yakıt ihtiyacı sevkiyle, Ereğlide ilk maden kömürü bulunmuş ve 1829 da işletmeye açılmıştı.

Ordu ihtiyacını esas tutan bu devlet işletmelerinin yanı sıra özel sermaye ile kurulmuş bir endüstri nüvesi de belirmeye başlamıştı.

İkinci Mahmut devrinin baş ve ortalarında başlıyan bu hareket, kendi seyrini takip edebilmiş olsaydı, üretici kuvvetler pekâlâ kendi gelişmelerini tamamlar, atölye ve fabrika safhalarına geçerdi. Böylece ortaçağ düzeni, memleketin kendi iç çelişmeleri ve faktörleri tesiriyle, yerini o zamanın ileri düzenine, kapitalist burjuva nizamına bırakırdı.» Yani biz de kapitalist Batı ülkeleri gibi kalkınabilirdik ve bu yola girmek üzereydik. Ne var ki, bu gelişme tabii seyrini takip edemedi. Devrin hâkim kapitalist ekonomisine sahip olan İngiltere, Rus tehlikesinden ve Mısır'a yaklaşan Mehmet Ali kuvvetlerinin yarattığı panikten yararlanarak bize bir ticaret anlaşması imzalattı. 1838 tarihli bir anlaşmayla Osmanlı ekonomisi serbest ticarete açıldı. Niyazi Berkes, Büyük Reşit Paşanın hediyesi olan bu anlaşma için şunları söylemektedir: «Bugünkü dış dostlarımızın bize, (siz de bizim usullerimizi uygularsanız, bizim gibi ilerlemiş ulus olacaksınız) deyişleri gibi, o zaman da İstanbul ve Londra'da Türk devlet adamlarının etrafını saran dış yardım ve Türkiye uzmanları, (Türkiye, bu muahedeyi uygulamakla Batı uygarlığına girecek) diyorlardı. Bu uzmanların en azılılarından olan David Urguhart, eski Osmanlı rejiminin liberalizm olduğunu, bunun Avrupalılara bile örnek olması gerektiğini yazıyordu... O zaman liberalizmin, bu muahedenin gerektirdiği kadar katkısız şekli, ne Amerikada, ne Rusya'da, ne de Avrupa'da hattâ ne de İngilterede vardı. Mahmut II. nin tereddütleri karşısında hızla endüstrileşmenin zor olmıyacağını, açık kapı siyasetinin tehlikelerinin önlenebileceğini Reşit Paşa Padihaşa temin etti, liberalizm propagandacılarının avcuna girmiş devlet adamlarına göre, tavsiye edilen liberal ticaret siyaseti güdülürse neden biz de İngiltere gibi sanayileşmiyecektik? Devlet, Avrupa'dan makine, uzman, mühendis, teknisyen hattâ gerekirse işçi getirtecekti.»

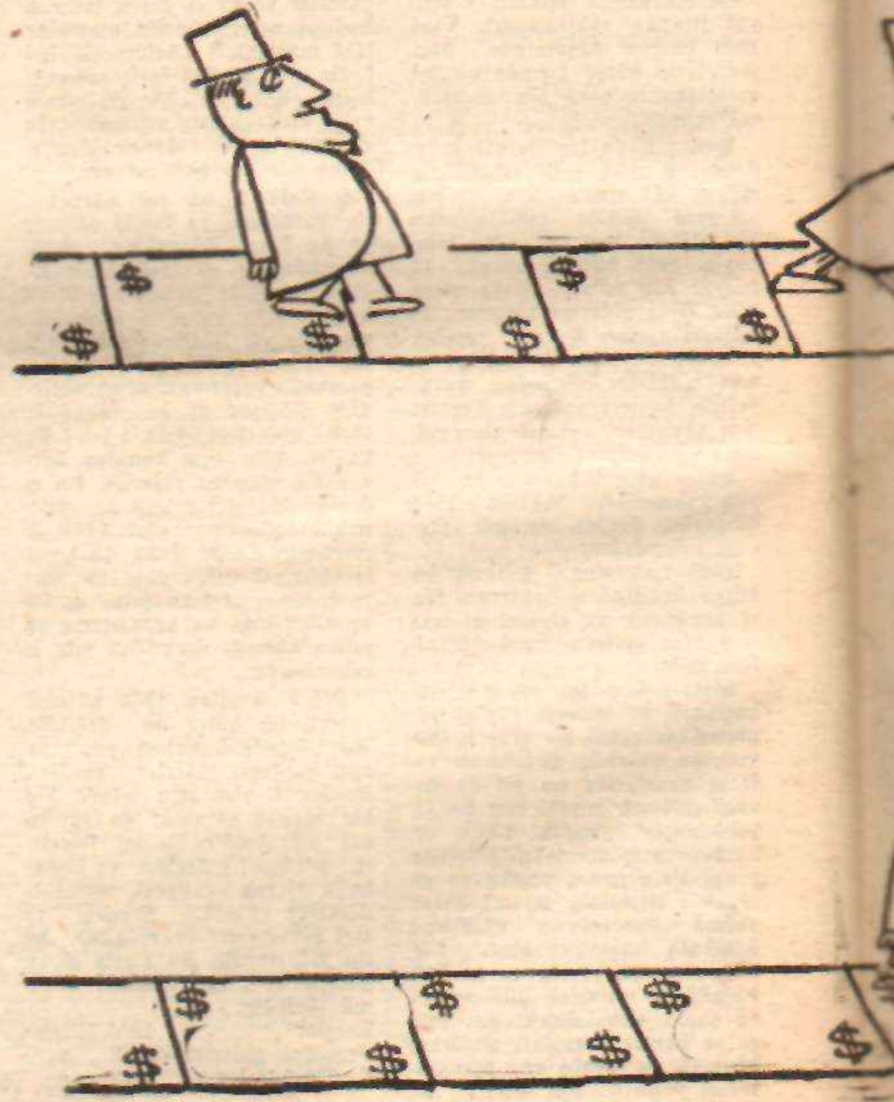
İngiliz devlet adam Palmerston'un «şaheser» dediği 1835 anlaşması sayesinde, İngiliz tebası» ortakları ve adamları, her türlü iç ticaretle uğraşabilecekti. Eskiden yabancıların, iç ticarette yerlilerle rekabeti yasaktı. Ayrıca, herkesin isteğidinden, istediği fiyat ve miktarda mal alması sağlanıyor, İngiliz ve Avrupa emtiasına kapılar tamamen açılıyordu. O kadar ki, yerli ma... ler iç gümrük vergisine tâbi olduğu ha... Avrupa malları bu vergiden muaftı! İn... liz tüccarının Türkiye'deki ortakları... adamlarına da İngiliz tüccarına tanınan ... lar veriliyordu. Böylece İstanbul ve İz... de bankacılık, komisyonculuk ve tic... yapan komprador bir burjuvazi zorla ... rulmuş oldu. Bunlar genellikle, Musev... Rumlar ve Ermenilerdi.

Diğer Avrupa ülkelerinin de yararla... ğı 1838 ticaret anlaşması ne sonuç ve... Avrupa emtiasının rekabeti karşısında ... zim cılız sanayimiz çöktü. Başar'ın be... tiği gibi, «İlkin pamuklu sanayii onu ... ben ipek sanayii, işlemecilik, ipek ip... tabaklık, sırmakeşlik gibi büyük merke... de kurulan endüstri yıkıldı. Sonra d... iç taraflarda kurulmuş benzeri endü... kolları çöktü. Daha sonra aile içinde y... makta olan küçük endüstriyel faaliyet ... du.»

Halbuki Japonya biraz da uzak bir ... olmasının verdiği avantajla, Batı Avru... kapitalizmine teslim olmaktan kurtul... İç pazarını, yabancı endüstriye kapalı ... masını başararak, kapitalist kalkınma... gerçekleştirdi.

Elbette ki, ekonminin bir cins «de... perde» ile çevrilmesi, kalkınmayı gerçek... tirmeye yetmez. Kalkınma çeşitli şartla... tahakkukunu zorunlu kılar. Yalnız büt... şartlar var olsa dahi gelişmenin ilk saf... sında emperyalist ülkelere açılan bir ek... nomi, mutlaka çökmeğe mahkûmdur. Ja... ponya bu akibetten kurtulmuş, Osmanlı İm... paratorluğu ise, emperyalizmin pençesin... kapitalist gelişme yolundaki tarihi fırs... kaçırmış ve bir yarı sömürge olmuştur.

Daha sonra, 1854'ten itibaren, bugün ad... na «dış yardım» dediğimiz, dış istikraz... başladı. Paşalarımız, günümüzün «dış ya... dımsız yaşanmaz» inancına uygun şekild... «bu devlet istikrarsız yaşamaz» diye bir de... let prensibi getirdiler. Bu devlet prsen... nin sonucu, memleket gelirlerinin çoğu... el koyan «Düyunu Umumiye İmparator... ğu» kuruldu. İttihatçıların maliye ve ik... otoritesi Cavit Bey dahi, Düyunu Umumi... ye rağmen, «Hiç bir geri kalmış memlek... dış yardım almadan kalkınamaz, büyük y... tırımlar için dış yardıma ve yabancı serm... yeye mutlaka muhtacız, tarih bunu isp... etmiş» diyor ve Meşrutiyet Hükûmeti, D... yunu Umumiyeye yazdığı bir tezkerede ye... rejimin liberal bir rejim olduğunun Avrup... ya duyurulmasını rica ediyordu! Aslınd...

Düyunu Umuyiyeye sermaye getirmiyor, sermaye götürüyordu. 1914-15 bütçesinde, Düyunu Umumiyenin payı yüzde 34'tür. Harbe girmek üzere bulunan bir ülkenin savunma bütçesi yüzde 17'dir. Eğitim giderleri ise, bütçenin ancak yüzde 1,6'sına erişmektedir! Yani imparatorluk, cehalete mahkûm edilmiş, fakir Anadolu halkı insafsızca sömürülmüştür. Bu sömürmeden yararlananlar ancak yabancı devletlerin ajanları gibi çalışan paşaların yanı sıra, ihraç malları üreten büyük toprak sahipleri, İzmir ve İstanbul limanlarında toplanan ithalatçılar ve ihracatçılar ile bu işlere yardımcılık eden komsiyoncular ve bankerler idi. Bu kökü dışarda komprador burjuvazi, Milli Kurtuluş Savaşında da düşmanla iş birliği yapacaktır.

Görüldüğü gibi, emperyalist ülkelerin koltuğundaki gelişme, memleket ekonomisinin tam bir esarete düşmesi ve geriliğe mahkûm edilmesi sonucunu doğurmuştur. Mustafa Kemal, 1922 yılında yaptığı bir konuşmada durumu şu sözlerle anlatmaktadır: «Tanzimatın açtığı serbest rekabet devri Avrupa rekabetine karşı kendisini müdafaa edemeden iktisadiyatımızı, bir de iktisadi *kapitülasyon zincirine* bağladı... Efendiler, bize karşı yapılan rekabet hakikaten çok gayri meşru, hakikaten çok kahredici idi. Rakiplerimiz, bu suretle inkişafa müsait sanayimizi de mahvettiler. Ziraatimizi de rahnedar ettiler. İktisadî ve malî inkişaf ve tekâmülümüzün önüne geçtiler.»

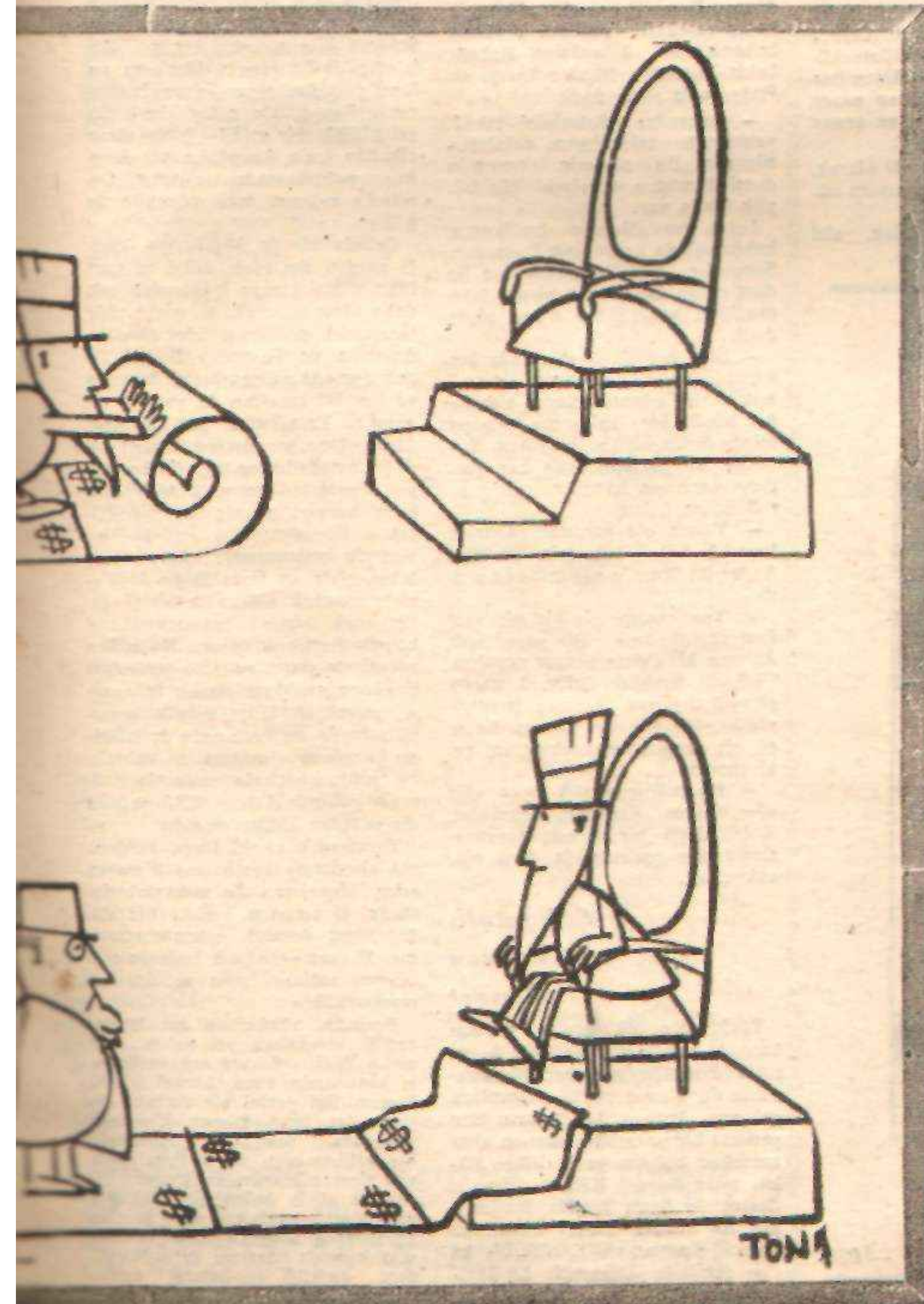
Cumhuriyetten sonra

Atatürk, kalkınmanın vazgeçilmez şartının, emperyalizmin tahakkümünden kurtulmak olduğunu anlamıştı. Bu sebeple ilk iş olarak, kapitülasyonlara son verdi, Düyunu Umumiyeyi kaldırdı. Yabancı sermayeyi kovdu. İş Bankasını kurarak ve Sanayi Teşvik Kanunu çıkararak, devlet yardımı ile millî kapitalist yaratmaya çalıştı. Kurtuluş Savaşından sonra ihtilâlci kadronun bir kısmı da iş hayatına atıldı. Ama millî sanayici yaratmaya çalışılırken Osmanlı İmparatorluğu sırasında gelişen kökü dışarda aracılar ile büyük toprak sahiplerini zararsız hale getirme yoluna gidilmedi. 1924 Anayasası, toprak reformu yolunu kapadı. İthalat, ihracat, banka ve komisyonculuk işleriyle uğraşan azınlıklar yerlerinde kaldı. *Hatta Kıbrıs olayları* dolayısile fesh edilen 1930 anlaşmasıyla Yunan tabiyetindeki Rumlara bile bu işlerde geniş faaliyet imkânı sağlandığını öğrendik. Bu kökü dışarıda komprador burjuvazi, yeni gelişen Türk iş adamları ile ortaklıklar kurarak, durumunu korumasını bildi. 1930'dan sonra yavaş yavaş gelişmeye başlayan devletçilik politikası dahi, çıkarları ile emperyalizme bağlı olan bu sınıfların ekonomideki hâkim durumunu pek değiştirmedi.

Devletçilik politikası, İkinci Dünya Savaşı ile son buldu. Harbin getirdiği karaborsa ve enflasyon, bu kökü dışarıda kuvvetleri zenginleştirdi ve güçlendirdi. Çok partili hayata geçiş, bunların güçlü bir parti halinde teşkilâtlanmalarına yol açtı.

Diğer taraftan Çarlık Rusyası geleneklerini devam ettirerek toprak talepleriyle ortaya çıkan Stalin'in karşısında 1945'te «Ruslar, benim dostum» diye memleketimize yardım elini uzatmayı reddeden Amerika, 1947'de Soğuk Harp dönemine girilince Türkiye ile ilgilenmeye başladı. Amerika, askeri üsler istiyordu. Askeri üsler karşılığı dış yardım verecekti. Yardımların şartı ise, yerli ve yabancı kapitalizme uygun bir ortam hazırlanmasıydı. Osmanlı İmparatorluğu zamanında işittiğimiz kalkınma felsefesi tekrar ortaya çıkmıştı: «Yabancı sermayesiz kalkınamazsınız, yerli ve yabancı kapitalistler birlikte kalkınmayı gerçekleştirsinler. Devlet yardımları da bu işi kolaylaştırsın.» Sam Amcanın talebi buydu. 1945'ten sonra içeride iyice güçlenen komprador burjuvazi ile büyük toprak sahiplerinin yıllardır can attıkları da başka bir şey *değildi. Böylece Atatürk* devrinin millî kalkınma politikası terkedildi ve cumhuriyetten önceki emperyalist ülkelerin dümen suyunda kalkınma politikasına dönüldü.

Yabancı sermayenin önüne dikilen engelleri kaldırınız, dendi. Yer yüzünün en liberal Yabancı Sermaye Kanunu çıkarıldı. Petrolü ancak büyük yabancı şirketler bulur dendi *Amerikalı uzmanların marifetiyle* petrol kaynaklarımızı yabancı şirketlere peşkeş çeken Petrol Kanunu hazırlandı. Madenler, yabancılara avantajlı şekilde açıldı. Türk ve Amerikan hükûmetlerinin sağladığı milyarlarla yerli - yabancı kapitalistlere kolay zenginleşme yolları açan Ereğli — Çelik kuruldu. Amerikan hükûmeti, dış yardımların Türk parası karşılıklarının *kullanılmasını müsaadeye* bağlayarak, ekonomimizi çifte kontrol altına aldı. Çeşitli yollardan elinde biriken Türk paralarının bir kısmını, Türkiyeye Amerikan şirketlerini çekmek için uzun vadeli krediler de kullandı. Bu şirketlerin devletleştirilmesini önlemek amacıyla, Türk hükûmetiyle garanti anlaşmaları imzaladı. Gelip geçen Türk Hükûmetleri de kapitalizmi geliştirmek için bütün imkânlarını seferber ettiler. Her mahallede milyoner yaratma politikaları ile övünüldü.

Bilanço

Ne var ki 17 yıldır Sam Amcanın koltuğunda yürütülen, bu kapitalist gelişme politikası Türk ekonomisinin kötüye gitmesinden başka bir sonuç vermemiştir:

1 Sermaye birikiminde beklenen hızlanma olmamıştır. AID tarafından bir *Amerikalı profesöre yaptırılan araştırma*, Türkiyede potansiyel tasarruf hacminin millî gelirin yüzde 30'una ulaşabileceğini göstermiştir. Halbuki resmî ve özel iç tasarruflar yüzde 13-14 civarında kalmaktadır. Tasarrufların önemli bir kısmı dışarıya kaçmaktadır. Dış Ticaret yoluyla 1950—63 devresinde dışarıya 12 milyar lira kaçırıldığı hesaplanmaktadır.

Yeni dış krediler, zirai fazla yardımları ve proje kredileri sayılmazsa, ancak eski borçların taksitlerini karşılayabilecek duruma gelmiştir. Borç yükü artmakta ekonomiye net bir ilâve olmamaktadır. Üstelik, şartlı kredilerin bir kısmı, dünya fiyatlarının hayli üstünde yürütülen bir ithalata zorlandığımız için, daha verilmeden geri alınmaktadır.

Dış yardımların gerektirdiği tabii ticari münasebetler meselâ ham petrol ithalinde satışlar dünya fiyatının yüzde 33 üstünde yapıldığı için son 10 yılda 2 milyar lira civarında fazladan bir ödemeye yol açmıştır. Donmuş ticari münasebetler, kötüleşen ticaret hadlerini düzeltme yolunda bir çaba gösterilmesini önlemektedir. Böylece dış kredilerin, sermaye birikimini hızlan*dırma yolunda yararlı olduğunu söylemek* çok güçleşmektedir.

2 Yabancı sermaye, ya bir cins avantajlı ithalattan ibaret olan montaj ve ambalajlama sanayiine gelmiş, ya da çok kârlı tüketim malları sanayii ile ilgilenmiştir. Sermaye, bir iki yılda amorti edilmektedir. Bu sebeple yabancı sermaye, sermaye getiren değil sermaye götüren bir un*sur olmaktadır. Henüz getirdikleri sermayenin* ve kârlarının önemli bir kısmını transfer etme yoluna gitmeyen yabancı şirketlerin 1951—63 devresinde Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununa dayanarak döviz şeklinde getirdikleri miktar 39 milyon lira, götürdükleri ise 124 milyon liradır. Transfer miktarları önümüzdeki yıllarda daha da artabilir. Üstelik yabancı sermayenin *montaj atölyeleri sanayileşmemizi* baltalamaktadır. Meselâ otomobil sanayiinde, montaj atölyelerinin ciddi rekabeti mevcut iken gerçek bir otomobil sanayii kurmak kolay değildir.

3 Petrol Kanunu kendi imkânlarımızla bulup işletebileceğimiz Siirt bölgesi petrollerinin dahi yabancı şirketlere hediye edilmesine yol açmıştır. Bu şirketler, pet*rol bulup işletseler bile, 1 milyon ton ham* petrol üretiminde, sermayenin dışında 26 milyon civarında kâr transferi yapabileceklerdir. Bu miktar petrolün ithal maliyeti ise 19 milyon dolardır. Petrolde de sömürülmeye mahkûmuz.

4 Ekonomi politikamız, Düyunu Umumiye devrinde olduğu gibi, yabancı devletlerin tasvibine bırakılmıştır. Yabancı *devletler, bu yetkilerini her zaman* iyi yönde kullanmamaktadırlar. Meselâ maden zenginliklerimize, büyük yabancı maden şirketlerinin el koymasına yol açabilecek liberal bir maden kanunu çıkarılması, Konsorsiyumun şartı olarak ileri sürülebilmektedir. Yüksek fiyatlı petrol soygununun, ithalat fiyat tesbiti veya devlet eliyle ucuz petrol ithali gibi yolardan önlenmesi, yar*dım veren ülkelerin muhalefetinden endi*şe duyularak gerçekleştirilememektedir.

Yüksek fiyatlarıyla sanayimizin gelişme ve rekabet edebilme imkânlarını ortadan kaldıran Ereğli — Çelik'teki yolsuzluklara, bunun fiyatını milletçe ödeyeceğimiz halde, ayni endişe ile seyirci kalınmaktadır. Devletin kendinden alış-verişini sağlayacak bir Petrol Ofis kanun tasarısı 15 aydır *sürüncemede kalmaktadır. Tek kelimeyle* bu tâbiyet, tek kurtuluş yolumuz olan devletçi bir politikanın izlenmesini engellemektedir.

5 Daha önemlisi emperyalist ülkelere tâbi bir gelişme politikası, statükonun devamını isteyen sosyal grupların güçlenmesine yol açmaktadır. Bu düzende Amerikan tütün tekellerinin bir cins ko*misyoncusu olan, müstahsilin malını ucuz* fiyatla kapatmakla görevli ihracatçı mutebar kimsedir. Sanayileşmemize karşı olan ithalatçı ve yabancı sermayenin yerli ortakları gözde kişilerdir. Yabancı sermayenin etrafında, onun borusunu çalan bir kadro teşekkül etmiştir: Yabancı petrol şirketlerinin 10 ilâ 40 bin lira aylıklı müşavir profesörleri vardır. Yabancı şirketlerin Hazine aleyhine açtıkları dâvaları kazanmakta başarı gösteren avukatlar yetişmiştir. İş bilir yöneticiler ve yabancı sermaye savunucusu politikacılar ortaya çıkmıştır. Bir siyasi lider, Amerikalı politikacılar ve iş çevreleri ile çok sıkı fıkı olma gerekçesiyle lanse edilebilmektedir. Buna karşılık millî menfaatleri savunanlar şüphe altındadır. «Yabancı sermayeye bu vatanı soydurmam. Petrolümü peşkeş çekmem. Yabancı montaj ve ambalaj atölyelerinin sanayileşmemizi baltalamasına seyirci kalmam. Ereğli — Çelik soygununa göz yummam. Dış ticaret yoluyla döviz ve sermaye kaçırılmasına müsaade etmem» diyen milliyetçiler, kendi vatanlarında tehlikeli kişiler sayılabilmektedirler!

Bu şartlar altında meselelerimiz elbette ki iyiye değil, kötüye gider: Gizli işsiz sayısı artar, gecekondu sayısı çoğalır. Okuma yazma bilmiyenlerin miktarı yıldan yıla yükselir. Dış ticaret açığı genişler, dış borç yükü gittikçe ağırlaşır. Bölgeler arası dengesizlikler artar. Sanayi cılız kalır ve mahdut sayıda bir tüketim sanayii ve yerli yabancı montaj tesisleri bir iki şehirde yığılır. Gelişmiş ülkelerle olan mesafe kapanacağına açılır. Yatırımlar düşük bir seviyede durur. Sermaye dışarı kaçar.

Bütün bunlar politik bağımsızlığın görünüşlerine saygılı ve mahdut ölçüde bağımlı bir ekonomik gelişmeye razı olan yeni tip bir sömürgeciliğin egemenliği altındaki az gelişmiş ekonomilerin hepsinde görülen özelliklerdir. Bu özellikteki yarı sömürge ekonomilerin kalkınma yoluna girebilmesi ise mümkün değildir. Kalkınma *yoluna girebilmenin* ilk şartı *emperyalizme* olan bağımlılık münasebetlerinin tasfiyesi ve ekonomik bağımsızlığın gerçekleştirilmesidir. Bu bağımsızlık sağlanmadıkça, bütün kalkınma çabaları boşa gitmeye mahkûmdur.

Ne yapmalı?

1 Kalkınmanın vazgeçilmez şartı olan ekonomik bağımsızlığın gerçekleştirilebilmesi her şeyden önce, sosyal yapı değişikliği anlamında bir siyasi değişikliği zorunlu kılar. Bu da emperyalizmin mahsulü olan kökü dışarıda sosyal grupları, etkisiz hale getirmeyi gerektirir. Millî çıkarlara karşı, gücünü dışarıdan alan bu menfaat şebekesi, ancak toplumun bütün ilerici ve milliyetçi çevrelerinin, bir Millî Cephede iktidar savaşına girmeleri ve kazanmalarıyla etkisiz kılınabilir.

2 Millî Cephe iktidarının ilk işi, Sayın İnönü'nün de 1954'te kapitülasyon kanunu olarak ilân ettiği Petrol ve Yabancı Sermaye gibi kanunların kaldırılması ve yabancı şirketlerin tasfiyesi olmalıdır. Ancak kendi imkânlarımızla gerçekleştirilmesi güçlükler arzeden alanlarda, geçici bir süre için yabancı sermaye gelişmesine müsaade edilebilir.

3 Bugünkü şartlar altında dış yardımlara hayır demeli ve borçlar çok uzun vâdeli bir ödeme plânına bağlanmalıdır. Politik ve ekonomik bağımsızlığımızı zedelemiyen şartsız dış yardım alabilmenin ilk şartı, dış yardıma hayır diyebilmesini bilmektir.

4 Siyasî, iktisadî ve malî bütün bağımlı münasebetler tasfiye edilmelidir. Millî Cephe İktidarının dış politikası bütün ülkelerle dostluğa ve iş birliğine dayanan tarafsızlık politikasıdır. Bloklara karşı bağımsızlığımızı titizlikle koruyabilmenin tek yolu tarafsızlıktır. Dış ticaretin belli başlı kalemleri devletleştirilmelidir. Dış ticarette devletleştirme, bağımlı ve donmuş tek yönlü ticari münasebetleri çok yönlü hale getirerek, ekonomik bağımsızlığı gerçekleştirme ve sermaye birikimini hızlandırma aracıdır. Malî münasebetlerde de tek taraflı dış kredilerden titizlikle kaçınılmalıdır.

Kalkınmanın, «Onsuz olmaz» diyebileceğimiz bu *temel ön şartları* gerçekleştikten sonra, köklü sosyal dönüşümlere yönelmiş halkçı, devletçi ve devrimci bir ekonomi politikası uygulamak için yol açılmış olacaktır. Böyle bir politika sanayileşmeye karşı dış ve iç baskılardan kurtarılmış, halk yararına işleyen bir millî özel sanayinin gelişmesi için gerekirse eskisinden çok daha elverişli bir ortam sağlayabilecek, *daha fazla sermaye ve yatırım imkânı* getirebilecektir.

siyasi notlar

Dış Ticareti Devletleştirme

Dış Ticaretin devletleştirilmesi tartışmalarına, Devlet Plânlama Teşkilâtı İktisadî Plânlama Dairesi eski başkanı Prof. Dr. Besim Üstünel de katıldı. Üstünel, meseleyi, mevcut kapitalist ilişkileri bir yeri sayan ve şimdiye kadar bir derde deva olmamış yarım tedbirlerden hâlâ medet uman bir zihniyetle ele aldı. Fakat yine de tartışmaya hayli ışık tuttu. Üstünel, Türk - İş genel sekreteri Halil Tunç'un, «Dış ticaret özel sektörün elinde kaldıkça yurt dışına büyük çapta sermaye kaçırılmakta ve bu durum, haksız servetler edinilmesi bir tarafa, Türk ekonomisinin kıt faktörü olan sermaye arzının azalması dolayısıyla iktisadî kalkınmamızı engellemekte ve yüz binlerce işçiye iş sahası yaratma imkânlarından bizi mahrum bırakmaktadır.» tarzındaki görüşünü, «tartışmaların en kuvvetli iktisadî argümanı» diye değerlendirdikten sonra, özel sektörün görüşleri üzerinde durdu. İktisadî Plânlama Dairesi eski başkanının özel sektörün bu konudaki iddiaları hakkındaki görüşü şudur: «Türkiyedeki bütün sermaye ve teşebbüs unsurlarının sözcüsü diye bilinenlere gelince, bunlar maalesef hiç bir zaman kendi gruplarının hakikî ve uzun vâdeli menfaatlerinin nerede olduğunu bilemedikleri için, dar bir grubun kısa vâdeli menfaatleri savunma telâşı içinde ve rejim elden gidiyor havasını yaratmak suretiyle ortaya çıkmışlardır.

Bunların ileri sürdükleri ve kendilerince ispatlanmış gibi gözüken en kuvvetli argüman yine malûm devletin iyi tüccâr olmayışı ve devlet işletmelerinin verimsiz oluşu etrafında işlenmiştir.

Buna ilâve olarak bir de sermaye kaçırma olayının, kanaatimizce son derece tehlikeli sayılabilecek, bir de sözde gerekçesi bulunmuştur: Memlekette iktisadî ve siyasî istikrar yokmuş. Rejime karşı güven tam olarak teessüs etmemiş. Bu durumda sermaye tabiî ki kaçarmış...

Serbest piyasadan yapılan döviz talebinin ancak bir kısmını izah edebilen sermaye kaçırma hadisesinin sâdece biri olan saike bu kadar ağırlık vermek bence geriye tepebilen bir silâhı kullanmaktır. Çünkü, bu argümana karşı, aksi tezi savunanlar çıkıp diye bilirler ki, tek başına bu sebep bile dış ticaretin derhal, hiç olmazsa bir süre için yâni güven ve istikrâr teessüs edinceye kadar, devletleştirilmesini zorunlu kılar. Tıpkı, fevkalâde hâllerde bankalar sisteminin geçici bir süre özel bir rejime tâbi tutulması gibi.»

Üstünel, bu arada kendi yaptığı bir karaborsa döviz mübayaası hesabını açıkladı: «Şahsen yapabildiğim çok kaba tahminlere göre, serbest piyasada döviz alışverişi yılda 100—110 milyon dolar civarında (toplam döviz gelirlerimizin yüzde 20 si civarında) oynamaktadır. Bunun 40 milyon kadarını yurt dışındaki işçiler ve yabancı turistler sağlamaktadır. 60 ilâ 70 milyon dolarını da bir grup ithalât ve ihracatçılar

Bu 100—110 milyon dolarlık dövizin 60—70 milyon dolarlık kısmı, kaçak ithalâtın (40—45 milyon dolar) bedelsiz ithalâtın (10 milyon dolar) finansmanı ile Türk turist ve hacılarının ihtiyacını karşılamaktadır. Kalan 30—40 milyon dolarlık kısmı (ve ancak bu kısmı) sermaye transferinin finansmanında kullanılmaktadır.»

Üstünel'in hesabı ilgi çekicidir. Yalnız, dışardaki işçi ve yabancı turist dövizlerinin dışarda kalan kısmı, pekâlâ bir sermaye kaçakçılığı sayılabilir. İra, bunun lüks mallar ithaline ve hacılığa giden kısmı, yatırımlarda kuullanılabilecek bir kaynağın, lüks harcamalara kaydırılmasından başka bir anlama gelmez. Dışardaki işçilerin tasarrufları Üstünel'in bir ara yaptığı gibi, dış ticaret yoluyla para kaçırmayla aynı sepete konulamaz. Zira işçi tasarrufu, tamamen dışarda sağlanmış bir gelirden yapılmaktadır. Üstelik, gizli ve açık önemli bir işsizlik olan memleketimizde, gizli işsizlerin dışarıya gitmesi, bir «iç tasarruf» sayılabilir. Elbette ki işçi tasarruflarının da yurda getirilmesi sağlanmalı ve bir cins sermaye ihracı olan kalifiye işçi kaçması önlenmelidir. Ama yine de, içeride kazanılan gelirin içeriye gelmemesi veya lüks ithâl malı olarak gelmesi olayı aynı plânda incelenemez.

Üstünel, üç sebeple devletleştirilmenin yararlı olabileceğini ileri sürmektedir. Fakat bu devletleştirme, «kısmî» veya «geçici» olursa, fayda sağlayabilecektir. Ama Üstünel, devletleştirme geçici değil de devamlı olursa bunun neden fayda sağlamıyacağını söylememektedir.

Profesöre göre, «Ticaret haddi, gelir dağılımı ve kalkınmanın hızlandırılması» gerekçeleriyle, «kısmî» veya «geçici» devletleştirmeye gidilebilir.

1 TİCARET HADDİ

Ham petrol, ham kauçuk, sun'î gübre tarım makinaları ithali gibi ya dünya piyasasında rekabet şartlarının bulunmadığı veya Türkiyede ithalâtı tekelleştirmek suretiyle satınalma şartlarının düzeltilebileceği ithâl malları için devetleştirme alış veya satış fiyatlarımızı avantajlı hale getirebilir.

2 GELİR DAĞILIMI

Esas itibariyle ithalâtçıların getirdikleri mallara karşı olan talebin yüksekliği dolaysıyla sağladıkları aşırı kârların topluma maledilmesi meselesidir. Üstünel, ithalât vergilerinin artırılması ve ithalâtçı gelirinin kontrolu yoluyla, aşırı kârların önlenebileceği inancındadır.

3 KALKINMANIN HIZLANDIRILMASI

Üstünel, küçük ve çok sayıda firmalar tarafından yapılan ithalâtın pahalılığını önlemek ve ithalâtçıyı sanayie yöneltmek gibi imkânlar yaratacağından devletleştirmenin, kalkınmayı hızlandırabileceğini ileri sürmektedir.

Bütün bunlar doğrudur. Fakat aslında dış ticaretin devletleştirilmesi, kapitalist bir çerçevede bazı vahim aksaklıkların islâh çaresi olarak düşünülmemelidir. Esas dâvâ Türkiyenin kapitalist bir yoldan kalkınamıyacağı ve devletçiliğin bir zaruret şeklinde ortaya çıktığı meselesidir. Türkiyeyi az gelişmiş bir ülke olmaktan çıkaracak devletçiliğin ise, en güçlü araçlarından biri dış ticâretin devletleştirilmesidir. Bu sebeple, esas dâvâ, az gelişmişlikten devletçilik yoluyla kurtulma dâvâsıdır. Devletçi bir politika uygulanan ülkede, dış ticaretin devletleştirilmesi her şeyden önce, devletçiliğin başarı şartı ve amacı olan ekonomik bağımsızlığın gerçekleştirilmesi yolunda atılmış bir ilk adımdır. Ancak devletleştirme, dış tekellere tâbiyet altında ve ekseriya onları bir ajanı olarak çalışan özel ithalâtçı ve ihracatçının kurdukları donmuş ticarî münasebetleri kırabilir. Ve dünya çapında yeni alıcılar ve satıcılar bularak, dış ticarette rekabeti ve bağımsızlığı yaratabilir. Ancak devletleştirme, dışarıya döviz kaçırsın, kaçırmasın büyük kârlar sağlıyan ve bu «yatırılabilir fazlayı» sanayie yöneltmiyen ithalâtçı ve ihracatçı fonlarının, yatırımlara gitmesini kesinlikle sağlayabilir. Ancak devletleştirme, menfaati icabı sanayileşmeye ve kalkınmıya karşı olan kökü dışarda ithalâtçının, dış tekellerle işbirliği halinde, kalkınmamızı baltalamasını önler ve onun büyük siyasî gücünü ortadan kadırır. Ancak devletleştirme, sayısı gittikçe artan, dış ticaretini daha önce devletleştirmiş ülkelerle rasyonel ticarî münasebetler kurma imkânını verebilir. Ancak devletleştirme, dış ticareti, kalkınma plânının güçlü bir aracı haline getirebilir.

Bu demek değildir ki, bir çırpıda dış ticaretin devletleştirilmesine gidilebilsin ve devletleştirme, özel ticaretin bütün sakıncalarını hemen kaldırabilsin. İlk hamlede, devlet sektörü ihtiyacının devlet eliyle karşılanması ve belli gübre, tarım makinaları ithali gibi başlı ithalât ve ihracat mallarının devletleştirilmesine gidilebilir. Türkiyede bu iş için yeterli devlet kuruluşları vardır. Mesele, bunların merkeziyetçiliği gereken ticarî serbestiyle uzlaştıracak şekilde organize edilebilmesidir. Tabiî ki, dış ticaret devletleştirilse de, devlet ajanları kendilerini, büyük kapitalist firmalarla karşı karşıya bulacaklardır. Bu firmalar, devlet ajanlarını elde etmek için her çareye başvuracaklar, böylece yeni kaçakçılar ortaya çıkabilecektir. Ancak devletçiliğe inanmış bir kadro, ciddî bir kontrol altında bu mahzurları ortadan kaldırabilir. Bugünkü düzende bir dış ticaret devletleştirmesi, içte ve dışta eski düzenin bir çok mahzurlarını devam ettirécektir. Ama devletleştirme, bugünkü ehliyetsiz soygun sistemine nazaran yine de yararlı olabilir.

Podgorny ile bir konuşma

Sovyetler Birliği Parlâmento Heyetinin memleketimizi ziyaretinin son gününde Sovyetler Birliği Büyükelçiliğinde verilen bir kabul resminde Heyet Başkanı Podgorny ile CHP. milletvekillerinden Şehmuz Aslan arasında ilgi çekici bir konuşma cereyan etti. CHP.'nin ferman dinlemez milletvekillerinden Şehmuz Aslan, Heyet Başkanına takdim edildikten sonra bir soru ile karşılaştı ve sonra karşılıklı şunlar söylendi:

— Bir parlâmento üyesi olarak, parlâmentonuzdaki beyanıtımı nasıl karşıladınız?

— Teşekkürle karşıladık, sizi bol bol da alkışladım.

Şehmuz Aslan
«Şart koşmak yok»

— İyi ama gazetelerinizde beyanıtımı yazdırmadınız, gazeteler yazmadı,

— Bizde basın serbesttir, isteyen yazar isteyen yazmaz. Şayet gazeteler istediğiniz şekilde bu beyanatı değerlendirmedilerse bunun başka sebebini başka yerlerde, meselâ Türk halkının Rusya'ya karşı olan eski kırgınlıklarında aramak lâzım. Türkiye'de Rusya'nın Kars'ı, Ardahan'ı Boğazları istemiş olması kolay kolay unutulamaz.

— Katiyen, Sovyetler Birliğinin Türkiye'den hiç bir isteği yoktur. Biz bunu bugün değil, taa 1955 yılında resmen açıkladık. Biz Türkiye'ye karşı dostluk hisleri ile doluyuz, karşılığında da dostluktan başka hiç bir şey istemiyoruz.

Podgorny ile Diyarbakır Milletvekili Şehmuz Aslan arasında, daha ilk dakikalardan itibaren senli benli bir hal alan sohbetin cazibesi öylesine artmıştı ki, etraflarında, bir takım bakanlardan, senatör ve milletvekillerinden ve hattâ Emniyet Genel Müdürü Ahmet Demir'den müteşekkil bir halka teşekkül etmişti. Halkada bakanlardan Köy İşleri Bakanı Lebit Yurdoğlu da söze karışarak Podgorny'e şöyle dedi:

— Aman bu sözlerinizi Türkiye'de çok tekrarlayın, defalarca söyleyin. Bu sözlerin tekrarında dostluğumuzun takviyesi için büyük fayda var.

Lebit Yurdoğlu'nun bu ikazını kahkahalarla karşılayan Podgorny, Sovyetler Birliğinin, Türkiye ile dostluktan başka hiç birşey istemediğini belirttikten sonra şöyle dedi:

— Size her türlü yardımda bulunabiliriz. Türkiye'nin iktisadî bakımdan sıkıntı içinde olduğunu, büyük bir kalkınma hamlesi içinde bulunduğunu biliyoruz. Sovyetler Birliği istediğiniz her yardımı yapmaya hazırdır.

Şehmuz Aslan:

— Yalnız biz yardımı pazarlık karşılığı kabul etmeyiz. Şimdiye kadar bu konuda ağzımız çok yandı.

— Yok canım, biz hiç bir şart ileri sürmüyoruz. Biz gayet açık diyoruz ki, sizinle ticaret yapalım. Tütündü, fındıkdı, üzümdü, narenciyeydi dışarıya satmak istediğiniz herşeyi almaya hazırız. Yeter ki, siz satmaktan korkmayın, çekinmeyin.

— Koktuğumuz yok, ama ağır ağır ticaret yapmağa alışacağız. Kolay değil, birden bütün ticaretimizi size çeviremeyiz. Ama olacak elbet.

Çok taraflı Vurucu Kuvvet

Türkiyenin çok taraflı vurucu kuvvete katılmayı reddedişi haberinin Podgorny'nin ziyareti sırasında duyulması çeşitli yorumlara yol açtı. Ankara, bu kararın Sovyetlerle bir pazarlığın sonucu alınmadığını belirtmeye özellikle dikkat etti: Karar, Kıbrısta Sovyet desteğinin fiyatı değildi. Washington ise haberi, askerî bakımdan önemli olmıyan «psikolojik bir kayıp» şeklinde yorumladı. Le Monde, 15 gün sonra açıklanması gereken haberin bir dikkatsiz sonucu sızdığını belirtmekte ve Ankaranın bağımsızlık hareketiyle Sovyetlerle yakınlaşma arzusu arasındaki münasebete dikkati çekmektedir. Le Monde, Türkiyede yetkililerin gayri resmî olarak şunları söylediklerini yazmaktadır: «Amerikan kumandanlığına tâbiyet, NATO'ya ve son yılların büyük müttefikine çok bağlı askerleri bile rahatsız etmekteydi.»

Çok taraflı vurucu kuvvetle katılmayı reddedişimiz, askerî bakımdan önemli değildir, hattâ malî bakımdan bir kazançtır. Önemli olan Türkiyenin ilk defa bağımsız bir karar almasıdır. Halbuki, daha güç durumda bulunan Amerikaya bağlı komşu ülkeler, bizden daha bağımsız hareket etmektedirler. Parlâmentodaki konuşmasında Podgorny, özellikle bu noktayı belirtmiştir: «Sovyetler Birliği ile İran arasındaki sınır üzerinde daha birkaç yıl evvel, mecâzi mânâda söyliyecek olursak, itimatsızlık bulutları dolaştığı halde, şimdi oradaki manzara başkadır. Sınırdaki Aras nehrinde müştereken baraj ve elektrik santralleri kurúluyor. Sovyet — İran ticarî ve ekonomik bağları gelişiyor. Bir müddet evvel Moskova ile Tahran arasında direkt havayolu açıldı.

İran hükûmetinin hiç bir yabancı devlete kendi toprakları üzerinde herhangi bir çeşitten roket üsleri bulundurmak hakkını vermemek ve İranın Sovyetler Birliği topraklarına karşı bir vasıta olmasına müsaade etmemek taahhütleri, Sovyet - İran münasebetlerinin müsbet şekilde gelişmesi için bir temel atmıştır.»

Sovyet — Türk münasebetleri, henüz bu safhaya ulaşmış değildir. Sızan haberlere göre Türk Hükümeti, roket üsleri bulundurmama şeklindeki bir taahhüde girmekten kaçınmıştır. Bununla beraber Türk — Sovyet münasebetlerinde iyiye doğru net bir gelişme vardır. İktidara aday muhalefet partisi, bu gelişmeye karşı da olsa, dünyanın gidişi, Sovyetlerle münasebetlerimizdeki anormal durumu düzeltmeye bizi zorlamaktadır. Ancak Amerikanın desteğiyle iktidarda duran İran Şahının bile gerçekçi bir politika izlediği Eyüp Han'ın Moskova yolunu tuttuğu, Amerika ve İngiltere'nin Sovyetlerle münasebetlerini geliştirdiği bir sırada, bizim Amerikadan fazla Amerikacı bir devekuşu politikasında ısrarımız, Demirel'e rağmen dahi mümkün değildir.

Ortada bir de Afganistan örneği vardır. Bu ufak, zayıf ve geri ülke, diğer komşu ülkelerden çok daha öteye giderek, 45 yıldır bir tarafsızlık politikası izlemektedir. Amerika ve Sovyetler Birliği ile çok dostane münasebetler kurmuş ve her iki taraftan da yardım almıştır. Tarafsızlık politikasının Afganistana son derece yararlı olduğu ortadadır ve bu yüzden, zayıf Afganistan en ufak tehlikeyle karşı karşıya gelmiş değildir. Nitekim Podgorny, bu gerçeği şu sözlerle belirtmiştir: «Asya memleketleriyle ve Orta Doğu ülkeleriyle dostluk münasebetlerini geliştirmek işinde memleketinizin büyük tecrübesi vardır. Bu münasebetlerin genel gelişme temayülü bunların aralıksız olarak iyileşmesi, gerçek iş birliği, eşitlik, karşılıklı fayda ve birbirinin iç işlerine karışmama esasına dayanarak, bu münasebetlerin sağlamlaştırılması yolundaki her türlü engellerin ortadan kaldırılmasıdır.

Tarafsızlık ve bloklara katılmama siyasetine kesin olarak riayet eden Afganistan ile münasebetlerimiz, 45 seneden beridir hiç değişmeyen dostluk münasebetleridir. Sovyet — Afgan hududu çoktandır, sağlam barış ve dostluk sembolüdür.»

Basında, hükûmetin bu kararı çeşitli yorumlara yol açtığı bir sırada Türk - Sovyet münasebetleri konusunda, Prof. Ahmet Şükrü Esmer, ilgi çekici bir formül ortaya attı. Prof. Esmer, Ulus'taki yazısında, Sovyetler Birliğiyle bir saldırmazlık paktı imzalanmasını ileri sürmektedir. Esmer, görüşünü şöyle belirtiyor: «Hattâ vecibeleri bâki kalmak şartile, Türkiyenin Sovyetlerle bir saldırmazlık paktı imzasını dahi, NATO ileri giriştiği vecibelere aykırı

görmüyoruz. Eğer Sovyetler, Nato üyelerinden birine saldırırlarsa, saldırmazlık paktı yürümez. Türkiye, ortağına yardıma mecburdur. Sovyetlerin Türkiyeye saldırmamaları da Nato'nun diğer ondört ortağını memnun etmelidir. İngilterenin ittifakında iken, 1941 Haziranında Almanya ile bir saldırmazlık paktı imzalamıştık.

Türkiyenin bu tutumundan memnun olmıyan yabancı yorumcular, bu hükümlerini Türkiyenin menfaatleri bakımından değil, kendi menfaatleri açısından vermektedirler. Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilerin gergin olmasını kendi menfaatlerine uygun görenler vardır. Bunlar Türkiyenin devamlı olarak, *Rus tehdidi altında bulunduğu* manzarasını çiziyorlar. Zira tehdit altında ve korku içinde Türkiyenin kendi kollarına atılacağını veya atılmışken oradan ayrılmıyacağını umuyorlar. Böyle maksatlı telkinlere kulak asacak saflardan değiliz. Türkiye, uyanık ve basiretlidir, evhamlı değildir.»

Prof. Esmer'in Nato ile ilgili görüşleri de şöyledir: «Nato dayanışması ancak bütün ortakların ona titizlikle bağlı kalmalarile korunabilir. Kıbrıs meselesinde Moskovadan yardım istiyen Yunanistan, Nato'yu düşündü mü? De Gaulle, Nato'dan fiilen ayrılmıştır. Türkiye, Nato vesayetine girmiş dış politikasında insiyatifi kaybetmişti. Ortaklardan birinin savaş tehdidi karşısında kaldığı bir gün, Nato, kendisine yardım etmiyeceğini, hattâ verilen silâh-

Prof. A. Şükrü Esmer
Yeni bir ses

ları kulanamıyacağını söyemiştir. Türkiye, güvenliğini ve millî menfaatlerinin korunmasını, yalnız ve yalnız Nato'nun dayanışması düşüncesine dayatamaz.»

TİP ve Toprk Reformu

TIP bir bidiri yayınlıyor, halkı toprak reformundan soğutmak için yapılan manevraları hatırlattı. Yalan yanlış raporlara dayanarak açık oturumlar hakkında tedbir düşünmek yerine, ağalar ve yardımcılarıyla uğraşmak daha isabetli olacaktır.

TİP bildirisinde şöyle demektedir:

«— Anayasaya uygun demokratik düzenin hâkim çevrelerce bir türlü gerçekten işler hale getirilmek istenmediğini gösteren en önemli belirtilerden biri de bu çevrelerin toprak reformu konusundaki tutumlarıdır. Anayasanın kabulünden bu yana üç yıldan fazla bir zaman geçtiği halde toprak reformu kanunlaşmamıştır. Son hazırlanan ve basına açıklanan kanun tasarısında ise yoksul köylümüzü topraklandırma işinin ancak yirmibeş yılda tamamlanacağını öğreniyoruz. Bu, toprak reformunu sürüncemede bırakmaktan ve toprak ağaları yararına zaman kazanmak istemekten başka bir şey değildir.

Ayrıca, Doğu illeri parti teşkilâtımızdan aldığımız haberlere göre, küçük toprak sahibi ve orta halli köylümüzü toprak reformundan soğutmak için akla hayale gelmez bir usule başvurulmaktadır. Toprak Tevzi Komisyonları *Doğu illerimizde, on binlerce dönüme* sahip toprak ağalarının bulunduğu bölgelere gönderilecek yerde, kıraç topraklarda yüz-yüzelli dönüm gibi küçük *işletmelerle* kıt kanaat geçinen nüfusun bulunduğu köylere yollanmaktadır. Bu küçük işletme sahiplerinden tapu talep edilmekte ve tapuya. kayıtlı olmıyan topraklarının dağıtıma tabi tutulacağı ileri sürülmekte böylece küçük ve orta halli köylüler arasında toprak reformuna karşı bir ruh hali yaratılmak istenmektedir.

İktidar çevreleri toprak reformunu soysuzlaştırmak ve halk oyunu yanıltmak için başka bir usule de başvurmakta, «toprak re*formu değil, tarım reformu*» sloganını ortaya atmaktadır. Oysa, bugünkü düzen içinde tarım reformu demek ağanın daha fazla *zenginleşmesi*, devlet kaynaklarının ağalar tarafından israf ve talan edilmesi demektir. Ortakçı ve kiracının toprağından atılması, tarım işçisinin daha kesif sömürülmesi, küçük mülk sahiplerinin topraklarından yoksun kalmaları demektir. Toprak reformu yapılmadan tarım reformu, ağanın refahı, demokratik rejimin daha işlemez hale gelmesi ve köylünün sefaleti demektir. Türkiye İşçi Partisi, Anayasanın eksiksiz ve tastamam uygulanmasını şiddetle savunan parti olarak, Türkiyede toprak meselesinin ve yoksulluğun, ancak ağaların ellerindeki fazla toprakların kamulaştırılıp, üzerinde çalışan köylüye parasız verilmesi ile çözümlenebileceğine inanır. Tarım işletmeciliğinde reform, toprak reformu yapıldıktan sonra ancak yoksul *köylü kütleleri yararına* işler.»

AP. VE TOPRAK REFORMU

Toprak reformuna tamamen karşı olan, fakat bu sebeple oy kaybetmekten korkan AP. de Genel Başkan Süleyman Demirel'in imzasıyla bir genelge yayınladı. CHP. yi toprak reformuna taraftar *gözüküp, aslında karşı olmakla* suçlayan genelge, «tencere dibin kara» edebiyatının şahaser bir örneğidir: «CHP. idarecileri bir taraftan topraksız köylüye, ağaların elinde bulunan toprakları alıp size vereceğiz, ancak AP. buna mâni olmaktadır derken, öbür yandan büyük arazi sahiplerine de gizlice, Toprak Reformu Kanun tasarısını Meclise getirmekteki maksadımız sizin arazinizi almak değil, topraksız köylülerin reylerini almaktır.

Biz Mecliste ve Cumhuriyet Senatosunda azınlıktayız. AP. ve diğer partiler hem ekseriyette, hem bu kanunun karşısındadır. Tasarının oylanması sırasında, CHP. li milletvekili ve senatörlerin çoğu Meclise gelmiyecek ve bu suretle tasarı kanunlaşmıyacaktır.. Böylece bizim istediğimiz gibi *hem topraklarımız elimizde kalacak*, hem de AP. reylerin büyük bir kısmını kaybedecektir.»

Ankarada Babeuf

Geçen hafta Babeuf, 170 yıl içinde ikinci *defa olarak* Ankara Ağır Ceza Mahkemesinde yargılandı. Ağır cezanın büyük salonu tamamen doluydu. Sanık sandalyesinde, Devlet Matbaasındaki grev dolayısıyla Basın-İş Sendikası organı «Gündem» gazetesinde Babeuf'un bir pasajını yayınlayan genel sekreter Atilla Bartınlıoğlu vardı. Bartınlıoğlu, *Resmi Gazeteyi* başka yerde basarak grevi boğmaya çalışan ve oyalama metodlarına başvuran yöneticilerin haksız davranışlarına, Babeuf'un diliyle cevap vermişti. Grev, anayasanın da tanıdığı bir sınıf mücadelesiydi ve Babeuf'ten alınan pasaj,Devlet Matbaası grevcilerinin durumuna uygun düşmekteydi. Ne var ki Gündem'deki Babeuf yazısı, cımbızla cümleler keşfederek savcılara ihbar etmeyi kendine *iş edinen* Ankara Emniyet müdürünce görüldü. Zaim'in ihbarı üzerine mesele Ağır Ceza Mahkemesine kadar geldi. Babeuf kitabının toplatılması ve İstanbulda da Babeuf dâvâlarının ortaya çıkması bu ihbardan sonradır.

Ankara Babeuf dâvâsı, Doç. Uğur Alacakaptan imzasını taşıyan bilirkişi raporunun okunmasıyla başladı. Raporda, Babeuf yazısı sınıf mücadelesini teşvik ediyor, sınıf mücadelesini teşvik ise *komünist propagandasıdır*, denilmektedir. Bu mantıkla tabii ki, grev hakkını tanıdığı için sınıf mücadelesini teşvik ediyor gerekçesiyle, yeni Anayasamız da Ağır Ceza Mahkemesine gönderilebilir. Ceza Doçenti için, Babeuf'un komünist doktrinin ortaya çıkışından önce yaşaması da, bir engel değildir. Ona göre, Babeuf komünist olmasa bile, Babeufun sözlerinin zamanımızda kullanılması komünist propagandasıdır. Uğur *Alacakaptan aynen şöyle demektedir*: «Makalenin komünist fikirlerin vuzuh kazanmadığı bir devrede çıkan bir yazıdan iktibas edilmiş olması, onun komünist fikirleri yaymak maksadına matuf bulunmadığı sonucuna götürmemelidir. Ne zaman yazılmış olursa olsun yazının muhtevası bili*nerek zamanımızda iktibas edilmiş* olması, gazete sorumlularının fikri muhtevayı benimsediklerine delil teşkil eder.» Bu mantıkla, «Aç adam, kılıcını zenginlere sallar» diyen büyük bir müslüman din adamının sözlerini iktibas etmek te, komünist propagandası mı sayılacaktır? Halife Ömer'in, Ali'nin sınıf mücadelesini körükledikleri ileri sürülebilecek yüzlerce sözleri vardır. Avukatlar bu ters tutumu belirttiler. Diyarbakır milletvekili Adnan Aral, «Anayasamız işçinin sınıflanmasını ve şuurlanmasını kabul ettiği halde, bilirkişi bunu komünizm olarak vasıflandırmaktadır» dedi. Aydın milletvekili Orhan Apaydın, işveren ve işçi sınıflarının varlığını ve bunlar arasındaki sınıf mücadelesinin aracı olan *grevi tanıyan* Anayasanın karşısında, «Asıl sınıf mücadelesi komünizmdir demek, Anayasaya aykırıdır» görüşünü savundu. Ankara Senatörü Niyazi Ağırnaslı, olayı «yüz karası» diye vasıflandırdı. Babeuf dâvâsıyla dünya kamu oyunda nasıl utanç verici bir *duruma düştüğümüzü belirtti* ve Alacakaptan için «bilirkişi değil, bilmeyen kişi» dedi. CHP parti meclisi üyesi Cemal Reşit Eyüboğlu ise şunları söyledi: «Bilirkişinin fikrini kabul edersek, şimdiden savcıya ihbar ediyorum. Üniversite kitaplıkları bu çeşit yazılar ve kitaplarla doludur. Savcıya bu kitapların listesini vereyim, onları da kovuştursunlar. Yeni bir bilirkişi kurulmalı, Nedir Nadi, Çetin Altan, İlhan Selçuk *gibi yazarlara bu heyette yer* verilmemelidir.»

Mahkeme, avukatlarının görüşüne uyarak bir gazeteci, bir anayasa profesörü ve bir ceza hukuku profesöründen kurulu yeni bir bilirkişi heyeti teşkiline karar verdi.

kitaplar yasak» demiş, fakat «Hangi kanun veya kararname ile yasak» sorusuna, «Kanun ya da karar göstermekle mükellef değilim» cevabını vermşitir. Kitaplar yasaklanmış değildir, ama müdür efendi gönlünce yasaklar koyarak Bakanlar Kurulunun yerini almaktadır. YON Yazı İşleri Müdürü de böyle bir sansür ile karşılaşmıştır.

Dünya çapında ünlü bir kitab*evi olan Hachette'in*, bu haddini bilmez sansürcübaşıya haddini bildireceği inancındayız.

Hachett'te sansür

Fransa, fikir hürriyetinin beşiğidir ve Hachette büyük bir Fransız kütüphanesidir. Hachette'in Türkiye'de bir şubesi ve şubenin de bir müdürü vardır. Bu müdür efendi, Hachette'in ve Fransanın şeref ve itibarına gölge düşürecek şekilde, Fransa'da serbestçe satılan *ve Türkiye'ye* girmesi yasaklanmamış olan sosyalist kitapların Türkiye'ye girmesini sansür etmektedir! Müdür efendi, en *son peşin 20 lirası alınan 18 Kasım* 1964 tarih ve 3913 sayılı bir siparişi iptal etmiştir. İptal edilen siparişle ilgili kitaplar, Hac*hette'te satılan «Collection-Idees»* serisinden cep kitaplarıydı.

Müdür efendi, siparişin iptal sebebini soran Türk aydınına, «Bu

Büyük bir aristokrat CHURCHILL

Çağımızın eski tip cesur ve maceraperest şövalye tipini sürdüren 91 yaşındaki Churchill, son günlerini yaşamaktadır.

Churchill, aristokratların koleji Harrow'dan sonra, askerlik *ve politikayla* ilgilenmiştir.

İngilterede politika halâ aristokratların tekelinde sayılır. Churchill de, aile asaleti sayesinde 26 yaşında kolaylıkla milletvekili seçilmiş ve hemen bakan olmuştur.

Ünlü politikacı, hayatının sonuna kadar büyük İngiliz *İmparatorluğunu, değişen* şartları gözönünde tutarak, sürdürmek için mücadele etmiştir. Hitlere karşı, İmparatorluğu korumakta gösterdiği müthiş mücadele gücü, onu tarihin büyük insanları arasına sokmuştur.

Muhafazakâr Churchill için sadece İmparatorluk ve İmparatorluk uğruna mücadele vardır.

Berec grevcileri ve Petrol-İş Başkanı Hepbir
Zafer kazanıldı

BEREC GREVİ SONA ERDİ

Türkiye Petrol Kimya ve Atom İşçileri Sendikasının BEREC pil ve batarya fabrikasında yaptığı grev geçen haftanın sonunda bitmiş ve bu hafta başında da işçiler iş başı yapmışlardır.

Böylece 275 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden sonra işçi sendikaları tarafından girişilen grevlerden en önemlisi başarı ile sona ermiştir. Grev, başından sonuna kadar son derece düzenli geçmiş, işçiler sendikanın emirlerini harfiyen yerine getirmişler ve çoğu genç kız ve kadınlardan ibaret olan binden fazla işçi ilk defa yaptıkları bir grevde, bütün tecrübesizliklerine rağmen, toplu ve düzenli olarak hareket etmesini bilmişlerdir. Üstelik bu işçilerin çoğu daha önce hiçbir işçi örgütüne bağlanmamış, sendikanın ne olduğunu ilk defa duymuş ve görmüş kimselerdir.

BEREC grevinin işçilere sendikanın ne olduğunu, örgütlenmenin faydalarını ve toplu hareketin başarılarını göstermiş olması, onlara grevin sağladığı maddi çıkarlardan daha önemlidir. Çalıştırdığı işçi sayısı bakımından büyük sayılması gereken bu işyerine ve onun çevresindeki diğer işyerlerinde «sendika» fikri ve «grev» fikri yerleşmiştir. Böylece olumlu bir aksiyon, işçilerin çoğu için birçok broşürden ve seminerden daha öğretici olmuştur.

Basın ve gençlik tarafından da desteklenen grev başta Türk - İş olmak üzere bütün sendikaların dayanışmasının güzel bir örneği olmuştur. Bu suretle yalnız BEREC fabrikasının sahipleri değil, fakat bütün işverenler sendikaların işçiyi greve götürebileceklerini ve grevi başarı ile yürütebileceklerini anlamışlardır. Bugüne kadar sendikalar tarafından ileri sürülen «grev tehditleri» ne fazla önem vermeyen işverenlerin bundan sonra bu tehditleri dikkate alacakları muhakkaktır. Bu da BEREC grevinin küçümsenemeyecek etkilerinden biridir.

Türkiye Petrol Kimya ve Atom İşçileri Sendikası mali bakımdan kuvvetli batılı sendikaların bile yapamadıkları ya da yapmak istemedikleri bir işe girişmiş ve grevin ilk gününden itibaren bütün grevcilere işyerindeki ücretlerinin üstünde bir para yardımı yapmıştır. Bu da işçilerin bir grev halinde sendikaları tarafından tek başlarına bırakılmayıp desteklenecekleri fikrini işçilerde yerleştirmiştir. İşçilerin ve sendikanın direnmekte devam ettiklerini gören ve işin ciddiyetine kanaat getiren işveren sonunda anlaşma imkânları aramak lüzumunu duymuş ve neticede taraflar yeniden pazarlık masasına oturarak toplu sözleşmeyi imzalamışlardır.

Grev sonunda yapılan toplu sözleşmeye göre, bütün işçiler 1964 yılı için bir aylık ücretleri tutarında bir ikramiye; 1965 yılı için yine bir aylık ücret tutarında ikramiye ile birlikte ücretlerine % 10 zam, 1966 yılı için de ikramiye ile birlikte bu zamlı ücretlere ayrıca % 8 bir zam sağlamış olmaktadırlar. Böylece 2 yıllık bir süre için ücretlere % 20 civarında bir zam sağlanmıştır. Bu ücret zamları ile ikramiyelerden başka toplu sözleşmeye göre işveren ölüm, doğum ve evlenme hallerinde işçilerine bazı sosyal yardımlarla çocuklu işçilere de çocuk zammı vermeyi kabul etmiştir. Elde edilen bu başarı acaba tatminkâr mıdır? Bu soruya doğru bir cevap verebilmek için BEREC fabrikası sahiplerinin grevden önce neler vermeyi kabul ettiklerini bilmek lâzımdır.

Toplu sözleşme görüşmelerinin başladığı gündenberi BEREC fabrikası sahipleri işçilerinin kendilerinden memnun olduklarını, ödedikleri ücretlerin emsal işyerlerine oranla yüksek olduğunu, piyasa şartlarına göre ücretlere zam yapmalarına imkân olmadığını ısrarla belirtmişlerdir. İşverenler bu beyanlarını çıkmaza giren toplu sözleşme görüşmelerini olumlu bir sonuca ulaştırmak için taraflara arabuluculuk yapan İç İşleri Bakanı Orhan Oztrak ile İstanbul Valisi Niyazi Akı'nın önünde de tekrarlamışlardır. Grevin işverenleri bu «ölü nokta» dan çıkarıp yukarıda belirtilen ücret zamları ile sosyal yardımları yapmağa zorlamış olduğu düşünülecek olursa, elde edilen sonuçların Petrol — İş yöneticileri için «tatminkâr» olduğunu kabul etmek gerekir.

Bu sonucun sendika için «tatminkâr» olmasının sebebi yürürlükteki iş şartlarını aynen devam ettirmek şartile bir sözleşme imzalamak isteyen işvereni işçilere ücret zammı ve sosyal yardımlar yapmağa zorlamış olmak gibi mânevi bir nitelik taşımaktadır. Gerçekten Petrol — İş Sendikası bir yıla yakın bir süredir devam eden toplu sözleşme görüşmeleri boyunca sayıları bini bulan BEREC işçilerinden bir kuruş aidat almamış, üstelik grev süresince bu işçilere 350 bin lira civarında maddi yardımda bulunmuştur.

Üyeler ancak 1 Ocak 1965 tarihinden sonra sendikaya aidat ödemeğe başlayacaklardır.

Bu durum karşısında elde edilen sonuçlar ençok grevci işçiler için «tatminkâr» sayılmalıdır. Çünkü bunlar grev süresince işyerinden almadıkları ücretten fazlasını sendikalarından yardım olarak almışlar, böylece hiçbir maddi zarara uğramadan ücretlerine zam ve sosyal yardımlar sağlamışlardır.

Fakat grevle elde edilen kazanç bunlardan ibaret değildir. Sendika yaptığı toplu sözleşme ile işyerinde işçi temsilcileri ile işveren temsilcilerinden meydana gelen bir disiplin komitesi kurulmasını, bu suretle iş aktinin feshi konusunda işverenin tek başına söz sahibi olmaktan çıkmasını sağlamıştır.

Böylece sadece Tekel Genel Müdürlüğü ile diğer birkaç işyerinde emsaline rastlanan bir şekilde, sendika, işçilerin çalışma güvenliğinin sağlanması yolunda da söz sahibi olabilmiştir.

İşverenler fabrikayı çalışmaz bir halde tutmaktansa sözleşmeyi bu şartlarla imzalamayı ve üretimin yeniden başlamasını sağlamayı kendi çıkarlarına daha uygun bulmuşlardır.

Fakat grevin sona ermesi dolayısile yapılan toplantıda söz alan fabrika ortaklarından Nesim Afumado'nun konuşması işverenlerin varılan bu sonuçları «tabii» karşıladıklarını belirtmesi bakımından çok önemlidir. Nesim Afumado, grevin bu yeni düzen içinde yadırganmaması gerektiğini, grevcilere hiç de kötü gözle bakmadıklarını ve özellikle «istismarcı» bir patron olarak tanınmak istemediklerini söylemiştir. Fabrika çalışmaya başlayınca kaybedilen zamanın ve zararın giderileceğini bilen akıllı işverenler elbette başka türlü düşünemezler. Gerçekten 41 gün süren grevin işverenlere yüklediği külfet ne olursa olsun, kapitalist bir düzen için bu gecikmeleri gidermenin yolları vardır ve bunları işverenler pekiyi bilmektedirler.

İşletmenin işçiler tarafından kontrolu

En ileri liberal-kapitalist memleketlerde bile çalışanların sermaye sahiplerine ve müteşebbislere oranla milli gelirdeki paylarını bir türlü artıramamaları üzerine duydukları hoşnutsuzluğu gidermek, diğer yandan bu hoşnutsuzluk sebebi ile işçilerin komünizme kaymalarını önlemek amacıyla Batı ülkelerinde birçok tedbirlere başvurulmuştur. Bu tedbirler üç grup etrafında toplanmaktadır: a) İşçilerin kârdan bir hisse almaları, b) İşçilerin işletmenin yürütülmesinde söz sahibi olmaları, c) Kârdan hisse almakla beraber aynı zamanda işletmenin yürütülmesinde söz sahibi olmaları.

Bütün bu tedbirlere genel olarak «işçi kontrolu» demek mümkündür.

İşçilerin ve tabiatile sendikaların bir yandan çalışanların hayat seviyelerinin yükselmesini sağlayacak şekilde gelirlerini yani ücretlerini arttırmağa çalışırken, çalıştıkları işyerinin teknik ve mali bakımdan kontrolunu istemeleri kadar tabii bir düşünce olamaz. Gerçekten çalışanların kendi kaderlerini ellerine almalarının birinci şartı çalıştıkları işyerinin teknik ve mali bakımdan kontrolunu ele geçirmeleridir. Bir bakıma bu kontrol onların gelirlerinin sürekliliğini ve artışını sağlamanın da şartıdır.

Uzun yıllar süren mücadelelerden sonra Batı sendikaları işletmeler üzerinde çeşitli derecelerde olmak üzere bu neviden kontroller kurmağı başarmışlardır. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu başarı sadece sendikaların çabalarına bağlanamaz. Batılı işverenler ve onların hükümetleri de işçilerin «sabrını taşırmak» tansa onları bu nevi «kontrol hakları» ile memnun etmeyi, böylece ekonominin bütün dizginlerini ellerinden kaçırmaktansa, bu dizginleri ellerinde tutarak çalışanları «şeklen» memnun etmeyi daha akıllıca bulmuşlardır. Bu suretle işçilerde ulusal ekonomiyi kontrol ettikleri ve ücretlerinden başka işverenin kârından bir miktarını da kendi yararlarına olarak elde ettikleri sanısını uyandırmak istemişlerdir.

İşçi kontrol sistemlerinin aldatıcı vasfı yanında elbette faydalı yanları olduğunu da inkâr edemeyiz. Bununla beraber, bu sistem yıllardan beri süren uygulama sonunda batılı işçileri ve sendikaları memnun etmiş değildir.

İşçilerin ekonomiyi kontrolleri yönündeki bu batılı gelişmelere paralel olarak bizde de işçilerin işletmelerin yönetimine katılmaları yolunda son derece sınırlı ve etkisiz olmakla beraber bazı imkânlar vardır. Bu imkânlar 440 sayılı ve «İktisadi devlet teşekkülleri ile müesseseleri ve iştirakleri hakkındaki kanun» ile tanınmıştır. Bununla beraber, adından da anlaşılacağı üzere kanunun çıkarılmasındaki asıl amaç işçilere ya da işçi sendikalarına, işletmeleri ve bu yolla da ekonomiyi kontrol etmek imkânını vermek değil, fakat karma ekonomi adı altında, kamu sektörü işletmelerinin özel sektöre devrini kolaylaştırmaktır.

Gerçekten kanunun amacı ikinci maddesinde aynen şu şekilde açıklanmaktadır:

Bu kanunun amacı, İktisadi Devlet Teşekkülleri ile müesseseleri ve iştiraklerinin ulusal ekonomimize faydalı olabilmesi için özerk bir tarzda, karma ekonominin kurallarına ve ekonomik gereklere uygun olarak yöneltilmelerini, kârlılık ve verimlilik anlayışı içinde çalışmak ve sermaye birikimine yardım etmek suretile daha fazla yatırım kaynağı yaratmalarını ve bu amaca varmak için denetlenmelerini sağlamaktır.

Burada fazla tafsilâta girmeden kanunun yukarıda belirtilen amaca yani sermaye birikimine ve yatırım kaynağı yaratmağa elverişli olmadığını hemen belirtmek yerinde olur. Gerçekten bu kanuna göre devletin ve iktisadi devlet teşekküllerinin özel sermaye ile birleşerek özel hukuk hükümlerine göre ortaklıklar kurmaları ya da kurulmuş olan ortaklıklara katılmaları mümkündür. Bunun yanında kanunun 6 cı maddesine göre devlet veya iktisadi devlet teşekküllerinin iştirak ettiği ortaklıklardaki kamu hissesinin % 50 nin üstüne çıkması halinde şirket bu durumun hâsıl olduğu takvim yılını takibeden üç yıl için eski statüsü ile yönetilir. Kamu hissesinin % 50 nin altına düşürülemediği takdirde ortaklık iktisadi devlet teşekkülü haline getirilir.

Bu suretle kanunun asıl amacının devlet ve iktisadi devlet teşekküllerindeki kamu hissesini % 50 nin altına düşürmek olduğu yani devlet sermayesi ile kurulmuş ve kurulacak işletmelerin özel teşebbüse geçmesini kolaylaştırmaktır.

Bu duruma göre kâr amacı ile hareket eden özel teşebbüsün zarar eden kamu sektörü işletmelerine katılması ya da onları devralması düşünülemeyeceğine göre verimli bir şekilde çalışmakta olan iktisadi devlet teşekkülleri ve bunların kurdukları ortaklıklar özel sermayenin eline geçecek, zarar edenler de devletin sırtına yüklenecektir. Diğer yandan bu çeşit ortaklıklarda özel sermayenin hissesine düşen kârların yeniden yatırıma yöneltileceğine dair herhangi bir zorunluk ve teminat da olmadığına göre kanunun 2. nci maddesine göre güdülen amaç yani sermaye birikimi ve yatırım kaynağı yaratma amacı da gerçekleşemeyecek demektir. İktisadi devlet teşekküllerinin imkânları ve belki de belirli alanlardaki monopolleri bu suretle dolaylı olarak özel sermayenin eline geçecek ve bu ortaklıklardaki hissedarlar ayrıca kendi hesaplarına çalışmak veya başka ortaklıklarda hissedar olmakta serbest bulunduklarından bu «iştirakleri» kendi yararlarına kullanabileceklerdir. Meselâ bu kanuna göre kurulmuş ve elektrik enerjisi istihsal eden bir ortaklığın hissedarları ayrıca kuracakları başka bir ortaklığın ihtiyacı olan elektriği diledikleri fiyata alabileceklerdir. Çünkü bu hissedarlar enerji istihsal eden «iştirak» in yönetim kurulunda ve diğer bir ortaklığın yönetim kurulunda çalışmak serbestisine sahiptirler. Bunun için özel sermayenin iştirakteki payının % 15'i aşması kanuna göre yeter bir şarttır.

Böylece kanunun 8 inci maddesinden anlaşılacağı üzere işçiler ancak sermayesinin tamamı veya yarısından fazlası devlete ait teşekküllerin yönetim kurullarında bir temsilci bulundurabileceklerdir. Devlet veya iktisadi devlet teşekküllerinde hisselerin yarısından fazlası özel teşebbüse geçince işçiler de yönetim kurulunda bir üye bulundurmak hakkını kaybedeceklerdir.

Bununla beraber, bu kanuna göre kurulacak «teşekküller» ile bunlara ait işletmelerin yönetim kurullarında bir işçi üyenin bulunabilmesi için bunların sanayi, tarım ve ulaştırma alanlarında çalışan teşekküller ve işletmeler olması, aynı zamanda geniş ölçüde işçi çalıştırmakta bulunması şarttır. Bu duruma göre örneğin, Sümerbank Alım-Satım Müesseseleri ticaret alanında çalıştıklarından bunlar geniş ölçüde işçi çalıştırsalar da yönetim kurullarında işçi üye bulunamayacaktır.

Elektrik enerjisi istihsali ve baraj gibi alanlarda bu tesislerin inşasından sonra çok az sayıda personelle işletilebilmektedir. Böylece ulusal ekonominin bu iki önemli alanında geniş ölçüde işçi çalıştırılmadığından bu alandaki teşekkül ve müesseselerin yönetim kurullarında işçi üye bulunamayacaktır.

İşçi üyenin bulunacağı yönetim kurullarında da çoğunluk özel sektör ya da kamu sektöründe olacağından 440 sayılı kanunla işçilere tanınan hakkının «işçi kontrolu» sistemi ile hiçbir ilgisi olmadığı söylenebilir.

Bununla beraber bu sınırlı hakkın dahi iyi ve bilgili bir şekilde kullanılması halinde işçilere ve ulusal ekonomiye faydalar sağlayabileceğini de gözönünde bulundurmak gerekir. Nitekim, çok az sayıda da olsa bazı işçiler «işlerin nasıl yürütüldüğü» nü öğrenmek suretile ekonominin işçiler tarafından kontrolu için gerekli bazı elemanların yetişmesi mümkün olacaktır. Bundan başka yönetim kurullarındaki işçi üyeler ekonominin çalışması hakkında bir fikir sahibi olacaklardır. Böylece yürürlükte olan düzen hakkında daha tenkitçi bir görüşe sahip olmaları umulabilir.

Fakat bugünkü hali ile 440 sayılı kanunun, işçi sendikalarına ekonominin özel veya genel olarak hiçbir şekilde kontrol imkânı sağlamayacağını gözönünde tutarak bu yolda sendikaların çalışmalara girişmeleri şarttır.

Sendikalar işyerlerinden başlayarak ekonomik hayatın her alanında ve her kademesinde işçi kontrolünü kurmak zorundadırlar. Böyle bir kontrol kurulamazsa toplu iş sözleşmesi ve greve rağmen işçilerin işverenler karşısındaki durumunu düzeltmek kolay değildir. Çünkü hiç olmazsa bugünkü şartlar altında işverenlerin çoğu grevlere karşı koyabilecek durumdadırlar. 275 sayılı kanundaki şekil ve şartlarla grevler işverenler üzerinde çok sınırlı bir baskı aracıdır.

Adil Aşçıoğlu

Batılıların Kongo'adki kuklası: Çombe
Kullanıla kullanıla eskidi

KONGO

Kurtuluş Savaşları Önlenemez

Kısa bir süre önce paraşütçüler *indirerek Kongolu milliyetçileri* hiç değilse belli bir zaman için etkisiz kılacaklarını uman, Belçika ve Amerika şaşkınlık içindedir. *Bu ülkeler Güvenlik Konseyinde* açıkça takbih edilmeyi önliyebilmişlerdir, ama aynı zamanda, Afrika ülkelerinin yeni bir açık *müdahaleye seyirci kalamıyacaklarını* görmüşlerdir. Afrika, bir sürü «yeni sömürge» devlete rağmen, Lumumba devrinin Afrikası değildir. Kenya, Sudan ve diğer bir çok komşu ülke tutum değiştirmiştir. Mısır, Cezayir, Gana, Gine aktif müdahaleye hazırdır. Daha önemlisi, millî bir kurtuluş hareketini, paraşütçülerle ve ücretli askerlerle yenmeye imkân yoktur. *Bugün Kongoda satılık* Çombelerin, Adulaların, Kasavubuların ve onların kiralık askerlerinin önliyemiyeceği bir millî kurtuluş hareketi vardır. İlkel davranışlardan ve kabile kavgalarından yeni yeni kurtulan Kongolu, *vatanını yabancı sömürücülerden* kurtarmak için savaşa hazır hale gelmiştir. Milliyetçiler Kongonun bir kısmını kontrol altında tutmaktadır. *Sayısı artan ücretli* askerlere ve paraşütçü darbesine rağmen, milliyetçiler başkent Leopoldville'i tehdit altında tutabilecek güçtedirler. Bu durumda Belçika ve Amerika üç beş ay önce millî bir uzlaşma sağlar ümidiyle Kongoya sevkettikleri Çombe'yi, milliyetçilerin bir kısmıyla anlaşmaya zorlamaktadırlar. Amerikalılara göre, «orta yolcu» milliyetçilerin de aday olabilecekleri bir seçime gidilerek, «aşırı milliyetçiler» saf dışı edilebilir ve ortayolcu milliyetçilerle Çombeler birlikte *millî uzlaşmayı sağlıyabilecek* bir hükümet kurabilirler. Tabii ki bu, sadece kağıt üzerinde cazip, hayalî bir düşüncedir. Kasavubular ile işbirliği *yapan en ılımlı* milliyetçi dahi, milliyetçi olmaktan çıkıp sömürgeci uşağı haline gelecektir.

Şimdi bir de Çombe'nin devirdiği Adula ortaya çıkmıştır. Eski Başbakan Adula, çok kısa zaman önce Çombe'nin yaptığı gibi Brüksel'e giderek, «millî birliği ancak ben sağlarım» demektedir. Lumumba'nın katili Çombeden medet uman sömürgeciler, bu sefer de bir kaç ay önce işe yaramaz diye Başbakanlıktan uzaklaştırdıkları Adula'dan medet ummaktadırlar. *Adula*, bir plânla ortaya çıkmıştır: Milliyetçilerle, yani onun deyimiyle, asilerle müzakereye girişecek geçici bir hükûmet kuracaktır. Bu hükûmete Çombe girmeyecek, yabancı birlikler de de yerlerini, Afrikalı birliklere bırakacaklardır.

Adula plânı, Brüksel ve Vashington'un hoşuna gittiyse de Çombe memnun değildir. Çombe «Benim ne kabahatim var. İsyan benden önce başladı. Hem de Adula'nın zamanında ve o zaman Adula, uzlaşmaya asla taraftır değildi» demektedir. Bütün bunlar millî kurtuluş *hareketlerine* karşı koymaya kalkışan vatan hainlerinin ve onların efendilerinin saflarında, kaçınılmaz şekilde ortaya çıkan bozgun *belirtilerdir. Sömürgeci* saflarda, bozgun artarken, Millî Kurtuluş Konseyi, zaferden emin bir aksiyon programıyla ortaya çıkmıştır. Program, 4 yıllık biçimsel bağımsızlığın, Lumumbanın görüşünü, doğruladığını ileri sürmektedir: *«Memleketimizin Amerikaya* karşı olan tabiyeti, millî bağımsızlığa yöneltilmiş bir suikasttır. Millî ekonomi, özellikle ülkenin maden zenginlikleri ve ticaret, sömürge devrinden kalma bir kapitalist sömürme, yağma ve haydutluğuna terkedilmiştir. *Tek vasfı Amerikan* uşaklığı olan bir oligarşinin elinde aşırı zenginlik toplanmıştır. Milletlerarası kapital, ülkemizin Anavasa, hükümet ve *ekonomi meselelerine* devamlı olarak müdahale etmektedir.»

Millî Kurtuluş Konseyi, «bugünkü politik *çerçevede» refarandum* veya seçim yoluyla, meselenin çözülemiyeceği inancındadır. Politik yapı tamamen altüst edilmelidir.

Konsey, *en güç savaş* şartları altında, bağımsızlıktan sonra Kongo'nun hangi yönde gelişeceğini de ortaya koymuştur: «İhtilâl hükûmeti, üretimi ve dış ticareti artan bir kontrol altına alma şartlarını tesbit edecektir. Hükûmet sosyal kanunlara uygun bir yol seçecektir. Emekçi [illegible] kalkınması için, [illegible] larına uydurulmuş bir [illegible] deneme, en emin [illegible] [illegible] millîyetçi ve halkçı hükûmet, [illegible], sömürgeciliğe, yeni sömürgeciliğe karşı olan savaşları destekliyecek, barış ve Afrika birliği için çalışacaktır.»

Kıbrıs işinde gene yanlış ve tehlikeli bir yoldayız

Ünlü Romalı Senatör Caton oturur kalkar, «ama evvelâ Kartaca'yı yıkmak gerek,» dermiş. Sonunda Kartaca yıkılmış ve Roma Caton ve arkadaşlarının özlediği büyük imparatorluk olmuştur. *2000 küsur yıl öncesi sayın senatörünün* emperyalist dünya anlayışını paylaşmaktan çok uzağız. Fakat hayranı olduğumuz o can sıkıcı metodundan *faydalanacağız ve bir defa daha diyeceğiz ki,* «Türk Hükûmetinin önce Zürih ve Londra Anlaşmalarından vazgeçmesi gerek. Kıbrıs davası ancak bundan sonra kazanılabilir.» Caton gibi haklı çıkacağımızı kesinlikle iddia etmek her türlü kendini bilme hudutlarını aşmak olur. Kaldı ki, görüşümüzün uygulanacağı hayli şüphelidir. Ama ne var ki, Kıbrıs konusuna *son değindiğimiz günden bu yana olaylar* bir kere daha tutumumuzun doğru olduğunu göstermekte ve bizi bir kere daha konuşmaya ve Hükûmetin manasız ısrarının nedenlerini araştırmaya itmektedir.

Sovyetleri ve Kıbrıs karşısındaki davranışlarını ele alalım. Bu mesele de Türkiye'ye önemli destek sağlıyabileceği açık olan bu devlet Enosis'in karşısında. Açık veya kapalı beyanlarıyle federatif devleti veya hiç olmazsa Türk azınlığının haklarını koruyacak ve gelişmesini sağlayacak *sumüllü bir statüyü garanti etmeye hazır.* Ancak bir şartı var: Tamamen bağımsız bir Kıbrıs. Bu böyle iken ve böyle olduğunu sağır sultan da duymuşken Türk Heyeti Moskova'da *Kıbrıs'ın bağımsızlığını kavrılayan ve üstelik* bu adayı bir NATO üssü haline sokan 1959—1960 Anlaşmalarını Sovyetlere tebliğ müsveddesi üzerine tebliğ müsveddesi kabul ettirmeye boşuna çalışmıştır.

YÖN bu gibi çabaların sonuç vermiyeceğini başından söylemiştir. Moskova Tebliği çıktıktan sonra da, tebliğde afakî bir cümleye takılan Hükûmete *yakın bazı yorumcuların ısrarına rağmen* Sovyetlerin bu Anlaşmaları, Tebliğin tüm olarak ifadesi ele alınınca ve Sovyetlerin tüm politikası gözönünde tutulunca, kabul etmemiş oldukları anlaşıldığını belirtmiştir. Fakat Türkiye'de gerçeği görmeyi istememek eğilimi müthiş! Hükûmetin ve ona yakın yorumcuların *ağzı değişmemiş, manşetler «Sovyetler* Anlaşmaları kabul ediyor» diye bağırmaya devam etmiş, olağan dışı bir rapor getiren Bütçe Komisyonu Dışişleri Raportörü bile «Anlaşmaların *muteberliği Moskova Tebliğinde* kabul edilmiştir», demiştir. Bu yanılma Sovyet Heyeti Türkiye'de iken de devam etmiş, ta ki, 5 Numaralı Presidium Üyesi Podgorny İzmir dönüşü bir Cuma gecesi Yeşilköy Havaalanında kesin bir ifade ile «Zürih ve Londra Anlaşmalarını tanımıyoruz» deyinceye kadar.

Galo Plaza'nın tutumunu ele alalım: YÖN Kıbrıs meselesini ilk olarak ele aldığı zaman (25 Eylül 1964), federatif devlet kapısını açacak ve Enosis kapısını kapayacak yerine yürür çözüm *olarak* NATO ile bütün hukuk ve strateji bağlarını koparmış, demilitarize ve Avusturya misali tarafsızlaştırılmış Kıbrıs formülünü ortaya atmış ve *bu formülün B.M. Genel Kurulunda* büyük çoğunlukta olan Doğu ve Tarafsızlar Blokunda destek bulacağını söylemişti. İki ay sonra Türkiye'ye gelen ve dünya kamu *oyunun nabzını çok iyi ölçecek durumda olduğu* gibi getireceği hal suretinin dünyada müsbet karşılanacağı büyük ihtimal dahilinde olan Arabulucu Galo Plaza aynı formülü teklif etmişti. Ancak Plaza, Türklerin haklarının bağımsız mahkemeler ve diğer garantilerle korunacağını söylemiş bâzı fizikî ve hukukî sakıncalar *ileri sürerek federatif sistemin karşısında* kalmıştı. Türk Hükûmeti Plaza'nın teklifini reddetmişti. Oysa Hükûmet Plaza'nın teklifini müzakereye başlangıç noktası saysa idi ve *tezine Zürih ve Londra Anlaşmaları yerine* dünya milletleri çoğunluğunun benimseyeceği kesin gibi olan bağımsız, demilitarize ve nötralist Kıbrıs formülünü esas yapsa idi, bugüne kadar Enosis'i *saf dışı* bırakmak şöyle dursun, federatif devlete erişmek yolunda da hayli mesafe aşmış, Genel Kurulda pazarlık için sağlam *temeller* atmış olurdu.

Bugünkü dünyanın politik ve sosyal gerçekleri içinde, geçen yazılarımızda da uzun uzun anlatmaya çalıştığımız gibi, bu derece eskimiş *olan, ne Londra, ne New York, ne Lahey, ne* Washington, ne Cenevre, ne de Moskova'da bir türlü arzu edildiği gibi kabul ettirilemeyen bu anlaşmalar için bu faydasız ve lüzumsuz ısrar *neden? Bir ara Hükûmet tamamen bağımsız* Kıbrıs formülüne yanaşıyor gibi bir intiba yaratmıştı. Sonra dünya ajanslarının ifadesi ile durumu tekrar sertleşti. Birden annesine *aldıramadığı kaprisini* hatırlayan yumurcak gibi «İlle de Anlaşmalar, İlle de Anlaşmalar» diye tutturmaya başladı. Neden? Sebep Ada'nın *NATO'dan kopmasını istemeyen ve bunun için* Enosis'e bile razı olan Anglo-Amerika'lıların etkisi mi? Bu böyle ise, nerede bağımsız politika? Yoksa, halâ Küba-Kıbrıs umacısı mı? Yoksa *sırf bir biçimcl hukuk manisi mi? Neden bu* ısrar? Hatta neden federatif devlette bu ısrar? Maksat Yunanistan'ın idaresi altına sokulmayacak *bir adada Türk'lerin* hakları ve gelişme imkânları sağlanmış olarak emniyet içinde yaşaması değil mi? 115 Birleşmiş Milletin garantisi ile yaratılacak olağanüstü bir ekalliyet statüsü bu emniyeti gerçekleştirmeye kâfi gelmeyecek mi? *Ve nihayet federatif devletin Türk'lere* daha büyük emniyet sağlayacağını kim temin edebilir? Yoksa maksat bugüne kadar kötü imtihan veren Kıbrıs Türk liderlerinin hükümranlık kaprislerini tatmin etmek midir? *Ve bu da,* Türkiye'nin hayat memat meselelerinin askıda kalması, Kıbrıs Türk'lerinin yuvalarından uzak sefil kışlar geçirmeleri, bir gün de büyük devletlerin müdahale ihtimali yüzde yüz olan ve sonuçlandırılmasına müsaade edilmeyecek olan kanlı bir savaş pahasına mı olacaktır?

Federatif devlet (O da Ada Türk'lerinin akıllı ve iyi niyetli bir *yönetim* altında olmaları mutlak şartı ile.) İç harbin cemaatler arasında açtığı derin uçurumlar gözönünde tutulursa şüphesiz ki, *ideal çare, ilk hedeftir. Ancak bunu,* tamamen bağımsız, dimilitarize, nötralist, Enosis kapısı kapanmış ve Türk halkının emniyeti sağlanmış Kıbrıs formülü için adım adım ilerliyerek *gerçekleştirmeye çalışmak olmadığı* takdirde de, aslında gene de samimî gayelerimize ve Kıbrıs Türkleri ile Türkiye'nin gerçek menfaatlerine aykırı olmıyan bu *formülde* durmak varken, onu reddetmek ve komünist, Tarafsız ve bunlara iltihak edeceklerle 70'i bulan milletin alerjisini kabartan, işlemez olan bazı anayasa *hükümleriyle Batı'nın bile yadırgadığı* Kıbrıs'ı Nato'ya bağlayıcı şu Zürih ve Londra Anlaşmalarını tezimize hareket noktası yapmakta ısrar etmek ve herşeyi kaybetmek en ilkel diplomatik *manevra kabiliyeti* ile beraber her türlü aksülâmelden yoksun olmak demektir.

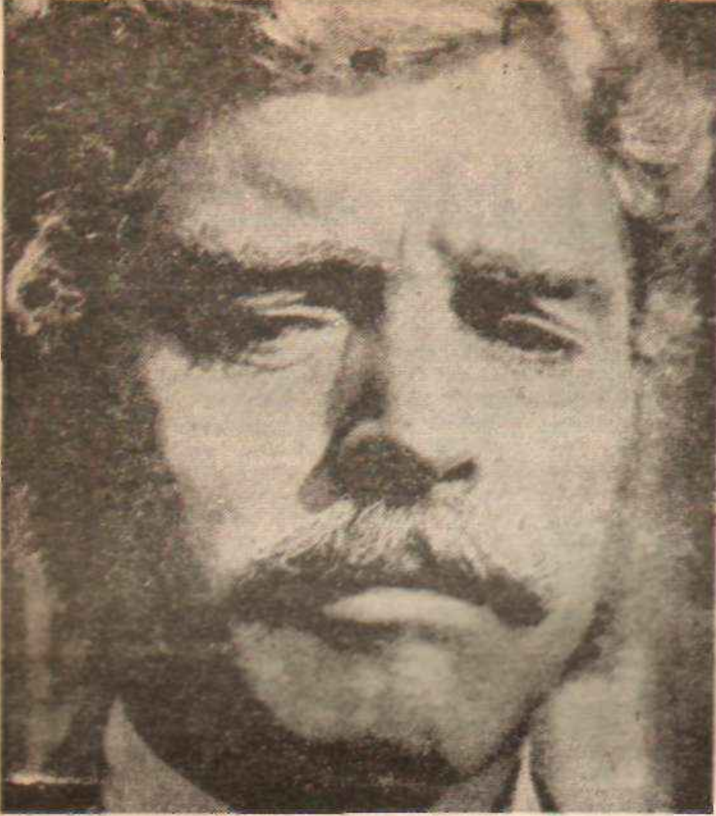
Ümit ederiz ki, bu yazıyı okuduğunuz sırada Genel Kurul karşısında konuşacak olan Dış İşleri Bakanı Feridun Cemal Erkin son dakikada bu *mânasız ısrarda devam* etmemek süphesini göstersin. Fakat korkarız ki bu, İyi Niyet Heyetlerine yapılan telkinin de gösterdiği gibi gerçekleşmiyecektir ve gündemde sıra Kıbrıs'a geldiği *zaman,* Assambleye *sunulacak olan* Türk Tezi değiştirilmiş olacaktır. Bu takdirde Türk Tezi kesin bir yenilgiye uğrayacaktır. Zannımıza göre, Hükûmetçe ümit edilen, Assamblenin son Kıbrıs müzakerelerinde olduğu gibi, tarafların meseleyi aralarında halletmesi yolunda bir tavsiyede bulunacağıdır. Ancak böyle bir işlem *meseleyi gene başladığı yere götürecek* ve Türk Hükûmeti sonunda karşısında gene Plaza'yı ve Güvenlik Konseyi'nin müdahale hakkına set çeken ve üstelik Assamble kararları gibi tavsiye mahiyetinde olmayıp bağlayıcı nitelikte olan kararlarını bulacaktır. Bir ihtimal de, Assamble'nin Amerika ile Birleşmiş Milletler Barış Güçleri masraflarına katılmaktan kaçınan devletler arasındaki ihtilâf yüzünden dağılacağı ve Kıbrıs konusunun gelecek güz devresine kadar askıda kalacağıdır. Bu da yukardaki ihtimalin doğuracağı *sonuçlardan pek farklı sonuçlar doğurmayacaktır.*

Her halükârda Türk Hükûmeti Kıbrıs işinde gene yanlış ve tehlikeli bir yoldadır. Ve doğacak büyük ızdırapları Kıbrıs Türkleri ile beraber *bütün* Türk milleti çekecektir.

İbrahim Çamlı

NOT:

Hükûmetin Kıbrıs tutumu, son bir iki ay içinde *Türk dış* politikası ile ilgili aksiyon ve düşünce alanında bir iniş ise, buna karşılık çıkışların da olduğunu belirtmek gerekir. Hükûmetin kendi inisiyatifine dayanarak «Çok taraflı Nükleer Kuvvete» katılmama kararı bunlardan biridir. Bunun yanında, sakat tarafları olmakla beraber yeni bir kişilik getiren Bütçe Komisyonu Dışişleri Raporu da var. *Diğer taraftan Kongo* olaylarının karşısındaki yanlış [illegible] ve hareketler de var. Bütün bunları [illegible] dış politika düşüncemizde yeni bir [illegible] verilmekte olan Demirel'in [illegible] değinerek ve Türk dış [illegible] gerçekten bağımsız ve entellektüel bir [illegible] giden yolları bir kere yoklayarak [illegible].

Burt Lancaster «Leopar» da

«LEOPAR»ın başına gelenler

Brenda Davias

Aşağıdaki yazı İngitere'de yayımlanan Sight and Sound dergisinin «Yaz 1964» sayısında yayımlanmıştır. Şu sıralarda İstanbul'da gösterilmekte olan ünlü «Leopar» filminin Amerikalı endüstri cambazlarının elinde ne hale geldiğini anlatmaktadır. Visconti'nin 205 dakikalık filminin «Twentieth Century-Fox» yöneticileri tarafından tam 44 dakikasının kesildiği yetmezmiş gibi, Türkiye'de «Fitaş» çılar tarafından daha da budanarak 130 dakikaya indirildiğini ayrıca belirtmek gerekiyor.

Artık yönetmenlerin işletmecilerden neler çektiklerini herkes bılıyor. Bu konuda ilk akla gelen isimler arasında Von Stroheim, Welles, Antonioni, Losey var; bu yönetmenler, başlarına gelenlerden acı acı yakınmışlardır. Kimbilir, yakınmıyan ne yönetmenler vardır daha. Sanatın aynı zamanda endüstri olduğu bir alanda, yaratılan esere el uzatılması artık olağan karşılanıyor. Yaptıkları filmlere kendi kişiliklerinin damgasını basmış nice dev sanatçının eserleri kırpıla kırpıla kuşa dönüyor.

Bu devlerden biri de Visconti'dir. «Leopar»ın Amerikalılar tarafından işletilen kopyasını görmek için Londraya gelmişti Visconti; geldiğinin ertesi günü gazetelerde şöyle bir haber çıktı: «Visconti, Twentieth Century-Fox Şirketini mahkemeye veriyor!» Londrada oynanmakta olan filmi Cannes'ın güçlü «Leopar»ıyla karşılaştıran eleştirmeciler bu konuda Visconti'nin düşüncelerini yayımladılar. Visconti de gazetelere gönderdiği mektuplarla «Leopar»ın kesilmesini günün olayı haline getirdi.

Biz de, sinema gişelerine para ödiyerek film gören birer seyirci olarak «Leopar» olayıyla ilgilenmeliyiz. 27 Ekim 1963 tarihli Sunday Times'da yayımlanan mektubunda Visconti, filmin Amerikan kopyasının kendisine danışılmadan hazırlandığını belirterek şunlar söylüyor: «Film, bana kalırsa son derece kötü kesilmiş; dublajı yapanların sesleri filmin kişilerine hiç uymuyor... Filmi New York'ta gördüğüm zaman olayı izlemekte ben bile zorluk çektim.. Artık bu esere benim diyemiyorum.»

«Leopar» 205 dakikalık bir filmdi aslında. İngiltere ile Amerikada gösterilen kopyası 44 dakika eksik. L'Avant Scene du Cinema'da yayımlanan senaryoya bakılırsa bazı kısa, ama önemli sahneler çıkarılmış (yandaki çerçevede bu sahneler ayrıca belirtilmiştir) Bölümler olduğu gibi kesilip atılmamış, ama filmi makaslıyanlar bu işi o kadar kötü yapmışlar ki, filmin genel akışını bozdukları gibi, bazı bölümleri «anlamsız» hale getirmişler. Sözgelimi, «piknik» bölümü öylesine kısaltılmış ki, ailenin nereye gittiği, niçin gittiği hiç mi hiç anlaşılmıyor. Sanki Prens, ailesini toplayıp kırda köfte yemeye götürüyor... Filmi asıl zedeliyen kesinti ise Prens'le Don Ciccio arasındaki uzun konuşma. Ava çıktıkları zaman geçen bu konuşmada Don Ciccio Angelica'nın ailesinin geçmişini uzun uzun anlatmaktadır. Don Ciccio'nun anlattıkları yoktur filmde, ansızın Don Fabrizio'nun karısıyla yatak odasında kavga edişine geçilmektedir. «Leopar»ı kesenler, kavga bölümünün bir önceki bölümle yakından ilgili olduğunu ya anlamamışlar, ya da anlamamazlıktan gelmiş olacaklar.

İngilizce kopyanın dublajı da kötü. Zaten «ortak yapım» larda dublaj başlı başına bir problem. «Leopar»ın İtalyancasının dublajı yapılırken artistlerin hiçbiri konuşturulmamış. Fransızcasında Delon Cardinale, Reggiani ve Pierre Clementi (Fernando Paolo) kendi rollerini konuşturmuşlar, öteki rolleri başka Fransız sanatçıları konuşturmuş. İngilizcesinde ise yalnız Burt Lancaster ile Leslie French (Chevalley) dublaja katılmış. Lancaster'ın «Orta Amerika» şivesi Leslie French'in su katılmamış İngilizcesi ve öteki sanatçıların «Amerikanca»sına karışınca ortaya karmakarışık bir durum çıkmış.

Visconti, filmin renginden de yakınıyor. «Leopar» Eastman Colour ve Technirama ile çekilmiş. İtalyan ve Fransız kopyaları Technicolor sistemiyle basılmış. Baskı, filmin orijinal negatifinden doğrudan doğruya yapıldığı için Visconti'nin eseri renginden bir şey kaybetmemiş. Ama Fox'çular filmin işletme hakkını alıp da CinemaScope ve De Luxe Colour olarak çoğaltınca iş değişmiş; baskı orijinal negatiften yapılmadığı için renkler birbirine girmiş, bütün tonlar altüst olmuş. İki kopyayı da görenler Technicolor kopyanın üstünlüğünün hemen farkına varmışlardır; yalnız De Luxe Colour kopyayı görenlerin uğradıkları hayal kırıklığını şöyle bir belirtmek yeter.

Bu kesintilerin, değiştirmelerin sebebi nedir? Bazı sinemalar,

HALK TÜRKÜSÜ

Ben halkım
Yalanda yokum
Yarı aç yarı tokum

Sağır taş kapıları bekler
İşsiz
Güçlü ellerime bakın

Ben halkım
Yarı çıplakım
Yalanda yokum

Bin yıllık yurdunda öksüz
Yalınayak
Okulsuz çocuklarım

Ben halkım
Sevmiyorsanız korkun.

Celâl VARDAR

Genç kuşaktan iki olumsuz oyun

Ayperi Akalan

DIREKLER ARASINDA

Genç kuşaktan, bir cumhuriyet çocuğu **Refik Erduran**. Yazdığı da ne? Direkler arasına deygin bir öykü. Oykü ama nasıl öykü? Oyunun üç kadından biri nenfoman, biri sevici, biri soğuk.. Erkeklerin biri dönük, biri dikizci biri sadist, biri aracı, biri iktidarsız, biri doymaz.. Direkler arası değil, sapıklar arası... Tüm oyunda buram buram bir erotik soluk esiyor zaten. Bu sapıklar çoğunluğu daha çok normal kişiler için öngörülmesi gereken «cinsel ilişkileri eleştirme» savına kendiliğinden son veriyor.) Direkler arası da var sayılmaz oyunda, daha çok mahalle arası... Tarihten çizgiler hoş geldin. Hoş geldin yangın tulumbası, bekçi sopası, kırmızı fes, kafesli cumba.. Hoş geldin gericiler adına... Gelmesi senden, sözümüzü söylemek bizden.

Ben **Cemile'yi** bir baş kaldırıcı, **Carmen** örneği bir özgürlük savaşçısı olacaktır sanıyordum. Oysa karşımıza çıkan kızın asıl amacı kucaktan kucağa gezmek tutkusunu dindirmek... Kolundan çekenin gidiyor ardından Paşaya, tüccara gitmedi ise ihtiyarlıklarına duyduğu tiksintiden aslında. Oldürmediler, başını yemediler Cemile'nin. Budalalığından ağaçtan düştü. Sarhoşluğundan kazaya geldi.

Ya amacı oyunun? Neden var olduğu? Erduran, «Oyun yazarı insanı vermelidir» diyor. Arayın bulun insanı Direkler arasında. Yoksa yazar her insan ille de cinsel sapıktır demek mi istiyor? Çok yanlıdır, bileşiktir, karmaşıktır, çevrili ve koşulludur, evrenin en yüce düğümüdür insan. Böylesine yalın **Freud** öykünmeleri, üç beş şarkı sözcüğü ile insanı gösterebildiğini sanmak yanılmaların ya da yanıltmaların en büyüğüdür bence. Ve de Erduran, Tiyatro dergisinde oyununa deygin 97 satırlık lâf etmiş. Gelin de **İçerdekiler'i** 15 kısa satırla tanıtan M. C. Andaya artmasın saygınız...

Bir oyun ki, yamalı bohça, bir oyun ki, baştan aşağıya turistik bir oyun ki, en çıkarcı, en sorumsuz davranışların somut örneği. Hem nedir kuzum Direkler arası bir tiyatro değildi, sanat değildi. Çürümüş bir başkentte halka ihanetlerle kazanılmış binlik papellerinin savrulduğu fuhuş pazarıydı ancak. Bu pazarın kurucuları, besleyicileri, alkışlayıcıları değil miydi 10-15 yıl sonra Kurtuluş Savaşındaki Anadolu'ya lânetler yağdıran alçaklar? Oyunda «insan»ı arayan yazarın bunları bilmek gözönüne almak, eleştirmekti görevi. «İşte ben de çürümüş kişileri bu yüzden ele aldım, çürümüş ortamı göz önüne serdim ya» diyemez Erduran. Bir kere tüm kişilerin belden aşağılar var oyunda. Bütünü ile kendileri, başkaca öyküleri, nedenleri yok ortada. Hele çürümüşlüğü ortaya koyan bir görecelik veya karanın karalığını saptayan bir aklık hiç yok... Çürümüşlüğün bilincinde olan aydın seyirciler. Erduran değil. Ne var ki, Amerika'ya gidecekmiş oyun. Brodway'de oynanmaya... Mustafa Kemal Türkiye'sinden 40 yıl sonra Sam Amcaya sunduğumuz oyuna bakın... Yayılıyor çürümüşlük... İnsanı önemseyen yazar oyununu Amerika'ya satmak bahasına aydın sorumluluğunu, sanatçı yükümlülüğünü, insanlık durumunu çiğneyip geçmiyen kişidir.

Ozetle, Erduran'ın Direkler Arasında'sı tiyatro açısından olduğu kadar, toplum açısından da genç kuşağın yüz karası...

Yazık olmuş bunca çabaya emeklere. **Güzelbeylioğlu'**nun mü müziği, **G. Erkal'**ın rejisi, **T. Çavdar'**ın Türkiye'de şimdiye dek gördüklerimizin belki de en iyisi olan dekoru. **S. Çavdar'**ın kostümleri, **M. Akan'**ın oyunları Ozipek, Buğay, Altuğ, Saner **M. Dinçsoy, Erkin** ve **Akbaş'**ın güzelim oyunlarına... E. Sezzar kasıntılı, kötü oynuyor. **G. Sururi** yanlış bir oyun veriyor... Cemile bir «müptedi», bir yelzeneci olacak Kamelya'da. Oysa **Sururi** bir adımda her yönde öyle bir ustalaşıyor, öyle işinin ehli ve kantocu oluyor ki «küçük kızın acıklı öyküsü» kalmıyor orta yerde... Halk gülmüyor. Amerika da satın almazsa «Ne şehit oldu, ne gazi, pisipisine gitti Niyazi» olacak. Vay emeklere...

HAREMDE

Haremde'nin yazarı **Aysel Kılıç** da genç kuşaktan. Oyunu derme çatma, aşınmış düzenler üstüne kurulmuş... Dört ortağın durumlarını anlatmaya yeltenen yazar, çıkar öykülerini öne alıp «bizim kadın milleti kendi gitti teslim oldu» demeye getiriyor... Bol yaldızlı dekor sonunda can sıkıyor. **G. Arcan'**ın sahne düzeni paşanın kendisi gibi erksiz güçsüz. Bir **Melahat İçli** var oyunda. **A. Akkılıç'**ın durumunu anlamak güç. Tiyatrodan yana çürük oyunu, akıldan yana «Ne suya dokunmuş, ne sabuna» türünden

Ulusal tiyatromuzu kuralım çabasını öngördük.. «Yazar, aman yazar» dedik. Ama ne için, neden yazdığını bilmeyen, kendine bu soruyu sormamış olan her kişi gelip meydanda at oynatsın değildir istediğimiz. «Teşvik» bekleyenler bunu iyi anlamalı... Caldwel öykü yazarı olmak isteyen gençleri şöyle öğütler: «Once anlatacak bir şeyiniz olmalı, sonra iyi anlatmalısınız.»

Kişi sahnede bir şeyler döndürebildiği için oyun yazarı sayılmaz. Olsa olsa kendini oyun yazarı zanneder.

Direklerarası'nın Cemile'si Gülriz Sururi

Nazim Hikmet — Lyrik aus neuer

[illegible]

Nâzım Hikmet ve yeni kalemden çıkan lirizm

Batı Almanya'da yayımlanan Stuttgarter Zeitung adlı gazetenin 25 Temmuz 1964 tarihli sayısında Yüksel PAZARKAYA imzasıyla çıkan bir yazının çevirisini sunuyoruz.

Ben, Türkiyede hiç tanımadığı tabularla savaşarak okul çağını yaşamış genç kuşaktan biriyim.. Yıllarca sonra anladım ki, hayatımın en iyi yıllarını öğrenmekle değil, saraya özgü divan lirizmindeki Arapça ve Farsça kelimeleri öğrenmeye zorlanmakla geçirmişiz. Bu divan şiirinde gülden, şaraptan, aşktan, dudaklardan ve bunun gibi başka kelime oyunlarından yabancı kelimelerle yapılabilecek türlü şeylerden başka bir şey yoktu. Şüphesiz divan lirizmini inkâr etmek çok yanlış bir şey olur. Ama liseyi bitirmiş bir insanda bu saray lirizminden kalan, çok zaman birkaç isimle, Türkçe kelimelerden çok yabancı kelimelerle dolu birkaç mısradan başka birşey değildi.

Artık biliyorum ki, Nâzım Hikmet, en büyük Türk şairlerinden biridir. Almanyaya gelinceye kadar onu tehlikeli bir komünist ve bir vatan haini olarak tanıyordum. Bize, her komünistin tehlikeli ve vatan haini olduğunu öğretmişlerdi.

Dünyaya karşı gözleri kapatılan biz öğrenciler öğretmenimizin karşısında kahramanlık şiirleri ve kırık dökük divan şiiri mısralarını anlamını bilmeden okuyorduk. Türkiyenin içinde bulunduğu şartları iyi tanıyan öğretmenimiz Nâzım Hikmet'in adını hiç anmasaydı, Türk şiirine dair bugün elimizde bulunan örnekler bu kadar kötü olmazdı.

Nazım Hikmetin Anadolu insanına özgü duygusallığı onunla halk arasında bir köprü meydana getirdi. O, halkın şairiydi. Yeni Türk şiiri, Nâzım Hikmet'le birlikte başladı. O, halkın kullandığı kelimelerle yazmakla kalmadı, kendi dilini de buna kattı. Türk şiirine yeni kapılar açtı. Mısralardaki ölçüyü ve güzel kelimeler duvarını yıkıp attı. Geleneksel biçimleri yıktı. Halkın yalnızlığını ve düşünce âlemini dile getirdi. Bu arada, halka özgü olan destan biçiminden yararlandı. Onun kahramanları yoktu, ama mısraları halkı alıp götüren büyük ırmaklar gibi fışkırıyordu. Rus şairlerinin, özellikle Mayakovski'nin biçim bakımından Nâzım üzerinde etkisi vardır. Ama onun dilindeki ritm, müzikal etki, Mayakovski'ye bile örnek olabilir. Rus etkisini daha çok Nâzım'ın ideolojisinde aramalıdır. Esasen onun dünya görüşündeki bu fanatizm, şiirini daha çok geliştirmesini önlemiştir. O, önce bütün bir milleti, sonra da bütün dünya halklarını birleştirebilecek bir ideoloji bulduğuna inanıyordu.

Orhan Veli, Melih Cevdet Anday, Fazıl Hüsnü Dağlarca ve roman yazarı Yaşar Kemal, Orhan Kemal gibi edebiyatçılar Nâzım Hikmet'ten ayrı olarak düşünülemez. Bununla, sözü edilen yazarların onun etkisinde kaldığını söylemek istemiyoruz. Ama onlara yolu açan Nâzım'dır. Onun oynadığı aynı rolü Sabahattin Ali de oynamıştır. Nâzım Hikmet, Türk edebiyatının iki kampa bölündüğü bir zamanda her iki görüşü bağdaştırdığı için Türk şiirinde en başta gelir. Türkiyede bu iki kamp ayrılığı şimdi de vardır. Bir taraf, sanat kalitesine önem vermeksizin halkın ufak tefek sıkıntılarını ve sevinçlerini, sosyal problemleri yazmakta, öteki taraf bunun tersini yapmaktadır.

Bu yerleşmiş sosyal davranış, Nâzım Hikmet'in lirizminde en yüksek noktayı, insanın içine kadar işleyen yeni ve onun yarattığı bir biçimi meydana getirmektedir.

Nâzım Hikmet'in eserleri 20 yıldan beri Türkiyede yasaktır. Batı Almanyada onun ilk kitabı olan «1941 yılında» adlı eser dokuz ay önce yayınlanmıştır. Aslında roman olmayan bu manzum roman, Alman okuyucunun Nâzım Hikmet'i tam mânâsıyla anlamasına yardım edecek bir eser değildir. Şiirlerine ait yeni bir eser hazırlanmaktadır ve yakında yayınlanacaktır. Böylece Alman okuyucu onu tanımak imkânını bulacaktır. Nâzım Hikmet'in şiir kitapları ve tiyatro oyunları Doğu Berlinde Almanca olarak satılmaktadır. Bunlar, Doğu Almanya tiyatrosunun «klasik repertuvarı» arasındadır.

Türkiyenin aydın çevrelerinde her zaman söz konusu olan şair Nâzım Hikmet bir yıl önce Moskovada ölürken Türkiyede de yeniden doğmuştur. Ondan söz etmek bugün de yasak olduğu halde Türk basını ölümünü geniş şekilde anlatmış ve eserlerini övmüştür. Türkiyedeki politik gelişme de, Türklerin yakın zamanda en büyük şairlerinden af dileyecekleri bir yönde bulunmaktadır.

---

programlarını belirli saatlere göre ayarlarlar, filmleri de ona göre kısaltırlar. Ama «Leopar» gibi bir sanat eserinin karşısında başka türlü davranmak gerekmez miydi? İki buçuk milyon İngiliz lirasına çıkan bu filmin yalnız İtalya ve Fransada gösterilmekle masrafını çıkaracağı düşünülemezdi elbet. Yapımcılar filmi bütün dünyada dağıtabilmek için ünlü bir yıldızı oynatmak, dağıtımını da dev bir Amerikan şirketine vermek zorunluluğunu duydular... Filmin çekimine Burt Lancaster katılınca dublaj da ona göre ayarlandı. Dağıtım Fox'a verildi. Fox da, kendi filmleri gibi Cinema Scope ve De Luxe Colour olarak çoğalttı filmi, şatafatlı Amerikan sinemalarının program saatleri dışına taşmasın diye de kese kese kuşa çevirdi.

Kısaltarak çeviren:
Ülkü TAMER

«LEOPAR»

Kesilen bölümler (sırayla):

Don Fabrizio Mariannina'yı görmiye giderken bir askerle orospular arasında geçen sahne.

Tancredi ile askerlerin Donnafugata'ya gidişleri.

Donnafugata yolundaki bir handa Tancredi, rahip Pirrone ve arabacılar arasında geçen sahne.

Don Fabrizio ile bir çiftçinin Donnafugata'ya gidişleri. Bir generalin, çiftçinin ailesine yolculuk izni verdiğinin anlatılması.

Geriye dönüş: General'in Donnafugata'daki freskleri anlatmasından sonra Tancredi ile Concetta arasında geçen sahne

Bir geriye dönüş daha: Bu sahne bir önceki geriye dönüşten hemen sonra gelmektedir. General'in şarkısı.

[illegible]teki konuşmalardan çeşitli kesintiler.

[illegible] arasında Don Calogero ile köylüler.

[illegible] Ciccio'nun Angelica'nın annesi, hakkında konuşması. Don [illegible] ile Don Ciccio'nun ilk av bölümünün sonu.

[illegible] Angelica'nın annesi. Don Fabrizio'nun Don Calogero ile [illegible] konusunda konuşmasından hemen sonra.

Donnafugata'ya geldiği zaman Chevalley'in Fernando Paolo tarafından alaya alınması

Balo bölümünde çeşitli kesintiler.

MEHMETÇİK

895 numaralı katar,
895 numaralı katarın
Üçüncü mevki vagonunda
Üç yolcu var:
Sefalet,
Felâket
Ve Mehmet.
Tren düdükleri öter Mehmetçiğin üstünden:
Medet... Medet...
Uzun raylar uzanır,
Memleket... Memleket...
Yok bu raylarda merhamet
Mehmetçik, Mehmet...
Mehmetcik, Mehmet...
Mehmetcik, Mehmet...
Dağ taş Mehmet dolu,
Kiminin sallanır dallarda kolu,
Kiminin pantolonu,
Kiminin donu.
Bu uzun rayların sonu
Varır kışlasına Selimiyenin,
Selimiyenin avlusu Mehmetçik dolu,
Hepsinin dirseklerine kadar sıvanmış kolu
Mehmetçiğin kolu bit dolu
Bit Mehmedi yer,
Mehmet Biti...
Tren düdükleri öter Mehmetçiğin üstünden
Medet...
Medet...
Uzun raylar uzanır,
Memleket... Memleket..
Yok bu raylarda merhamet.
Mehmetçik,
Mehmet...
Mehmetçik,
Mehmet...
Mehmetçik,
Mehmet...

Nâzım HİKMET

Sabahattin Eyüboğluna açık mektup

İşini bilir bir Amerikalıya hediye edilen 796 bin lira!

Fay Kirby Berkes

Sayın Sabahattin Bey,

Konuya girmeden önce size Çifteler'den bir fıkra hatırlatmak isterim. Su bendi yapılıyormuş. Kazayla büyük bir taş suya düşmüş. Orada bulunan müdürü sırsıklam etmiş. Müdür kendini tutamayıp: «Yahu, sırsıklam ettiniz» deyince buna sebep olan öğrenci, aslında bir savaş olan bu işte böyle kazaların birine raslıyacağını anlatmak için: «Kusura bakmayın hoca; kavgada yumruğun hesabı olmaz» demiş. Uzun yıllar genç kuşakların dünya görüşlerini, tenkit kabiliyetlerini, fikir seviyelerini, iş ahlâklarını yükseltmeğe çalıştınız. Umarım ki söyleyeceklerimden ötürü bana gücenmiyeceksiniz. Çünkü benden iyi biliyorsunuz ki ne zaman Türk aydınları cesaretle otokritik yapabilmişlerse o zaman büyük hamlelerde kendilerine lâyık rolü oynıyabilmişlerdir.

Geçen yaz benden bir müessese hakkında malûmat istemiştiniz. Bir veya daha fazla yıl önce derli toplu, pek samimi görünüşlü bir Amerikalı, üniversitede ziyaretinize gelmişti. Pek ilgilenmediğiniz halde, o size bir yığın tavsiye mektubu gösterdi. Dışişleri, Eğitim, Turizm ve Tanıtma Bakanlıklarından aldığı ve Türkiye'de para gibi değerli, formalist çevrelerde dağları yürütecek kudrette resmî tavsiye mektupları vardı aralarında. Eğitim, estetik ve sinemadan anlayışınız pek methedildiğinden sizinle tanışmak istemişti. Çünkü kendisi, merkezi Kaliforniya'da olan International Communications Foundation (Milletlerarası Haberleşme Tesisi) adına, Türkiye'yi tanıtacak ve ucuza dolaştırılabilecek öğretici malzeme toplamağa, film vesaire çekmeğe gelmişti. Belki de bir fırsat bulup vasıtasını da size göstermişti. Siz söylemediniz ama tahmin ediyorum. Kaliforniya plâkalı, Metro marka küçük bir otobüstü. Açık mavi ve beyaz yâni Birleşmiş Milletler'in resmî vasıtalarının renginde idi. Üstünde Library Project (Kütüphane Projesi) sözleri ve Milletlerarası ve Haberleşme kelimelerinin arasında göz biçiminde bir dünya haritası vardı. Otobüsün içinde belki de kullanılmamış film, fotoğrafçılık ve kamping malzemesi vardı bir yığın. Hatırımda kaldığına göre size ICF harfleriyle kısaltılan bu kurumun bir hayırsever Amerikalı tarafından, Ford tesisinin ufacık bir maketi gibi kurulmuş olduğunu söylemişti.

Müessesenin amacı pek hoşunuza gitmişti. Güveninizi kazanan kurum temsilcisine yapmış olduğunuz dokümanter filmlerini gösterdiniz. Bunların kalitesine muhakkak çok şaştı, çünkü Türklerin film çevirebileceklerini bilmiyordu. Bu filmleri kurumu için üniversiteden satın almak istedi. Bunun mümkün olamıyacağını ona anlatınca, ikinci defa şaştı, çünkü ister liberal ister sosyalist her memlekette üniversite vesair devlet teşekkülleri yaptıklarını satabiliyorlardı. O, muhakkak: «Ne yazık. Amerikalıların bu filmleri ve onların sanatını görmesi lâzım» gibi sözler söyledi. Sonunda bir çıkar yol aklınıza geldi. Madem ki hükûmet makamları «bu adama elinizden geldiği kadar kolaylık gösterin» demişti, siz de öyle yapmalıydınız. Üniversitedeki makamlara giderek meseleyi anlattınız. Sonunda Amerikada dağıtmak üzere iki saatten fazla süren altı film, Üniversitece Los Angeles devlet kolejine bağlı olduğunu söyliyen bu ICF adlı tesise verildi. Pek iyi bir şey yapmışınız sanısıyla, her zaman bu kadar düz gitmiyen diğer işlerinize dönmüştünüz.

Az daha bu olayı unutacağınız sırada, bir gün ICF merkezinden «Turkey» adlı İngilizce, güzel basılı 31 sayfalık bir broşür aldınız. Gözünüz ön kapak içindeki bir maddeye takıldı: «Bütün malzemenin ticarî hakları ICF'e aittir. Bunları ticarî maksatla kullanmak istiyenler fiyatlar için başvurmalıdır» diyordu. (Bana bunları anlattığınızda bütün broşürü okumuş olsaydınız, konuşmamız muhakkak başka bir yola girecekti.) Bu maddeyi görünce aklınızdan üç soru geçti: Bu yaşa geldiğim halde sağduyum bir kaç iltifatın kölesi mi oldu? Üniversite rektörlüğüne karşı bir tüccarın tercümanlığı durumuna mı girdim? ICF anlatıldığı gibi ise, bu filmleri ticarî amaçla göstermek istiyenlerden koparabileceğine gücenmem, fakat o da ayrı bir ticarî amaç taşıyorsa hani telif hakkımız? Siz bunları düşünürken sahneye ben geliyorum.

Kendim bu mektubun konusu dışında olmadığımı göstermek üzere konuşmamıza geçmeden öncesini de yazayım. Size gelmeden az önce Amerikan ve diğer yabancı firmalara araştırmalar yapan bir büroda bulunuyordum. Orada ilk Türkçe hocam olan zata bir nezaket ziyaretine gitmiştim. Onun yanında iken ICF'in aynı broşürü elime verilmişti. O zaman hem şaşmış, hem derin utanç duymuştum. Türkiye'ye karşı bu kadar ilgi gösteren bir tesisten bu ana kadar habersiz kalışım pek fenama gitmişti. Bu yolda düşüne dururken size gelmiştim.

Siz de ansızın aynı ICF hakkında benden bilgi sorunca büsbütün bozuldum. İmtihanda kırık not almak istemiyen bir öğrenci gibi, Türkiye'ye karşı bu kadar ilgi gösteren bir tesis hakkındaki bilgisizliğimi örtecek sözler bulmağa çalıştım. Siz, bu işle olan ilginizi açıklayıncaya kadar, Türkiye'de çok görülen hatalara ben de düştüm: broşür kapağındaki marka bana yabancı gelmiyordu. Hatta iyi işlerinden ötürü şöhret kazanan bir muvakkat tesisi de hatırlatıyordu. ICF onun devamı olabilirdi. Bilgim fazla olmamakla beraber, itimat verici bir tesis olduğu gibi kaypak sözler söyledim. Bu lâfları ederken kendi kendimi haklı çıkarmağa da çalışıyordum. İçimden «Yanılıyormuşum, eski vatandaşlarım arasında Türk dostları varmış» gibi hükümleri de esirgemedim.

Fakat sizin hikâyetinizi işittikçe kendime gelmeğe başladım. O zaman: «Kabul olunan anlamda tesis mi değil mi, bilmiyorum; fakat Kanada'ya varır varmaz hakkında bilgi edineceğim ve size mektupla bildireceğim demiştim, hatırlarsınız.

Doğrusu, bu işin o zaman beş on dakikalık bir iş olacağını sanıyordum. Çünkü bu malûmatı kimden alacağımı kafamda tespit etmiş bulunuyordum. Kanada'nın Millî Film Kurulu'nu bilirsiniz herhalde. Türkiye'deki Tevhid-i Tedrisat gibi bir kanuna bugüne kadar ulaşamıyan bu memlekette millî eğitimin millîleştirici fonksiyonlarının bazılarını yapmağa çalışır. Teşkilât bakımından köy enstitülerine benzer yanları var. Tecrübi, dokümanter, eğitici filmleri dünya çapında şöhret kazanmış olan bir devlet teşekkülüdür. Orada tanıdığım bir rejisör vardır. Vaktiyle Türkiye'ye ait yaptığı bir filmi tenkit ettiğim için bana Türkiye'ye ait malzeme bulmanın güçlüğünden, New York'taki Türk makamlarından bir şey elde edemediğinden bahsetmişti. Ben de ona Türkiye'de dışarıya çıkarılmasının yasak edildiğini bilmeden, Yılanların Öcü filmini sağlama imkânından bahsetmiştim.

Kurul'a telefonu açtığım zaman tanıdığım rejisör Hindistan'da çıktı. Kurul'un kütüphanesini istedim. ICF işi hakkında ilk ciddî tereddüdüm, Millî Film Kurulu kütüphanecisinin tıpkı benim sizin suallerinize verdiğim cevap gibi bir cevap vermesiyle başladı: «Doğrusu hiç bilgim yok. Üstelik böyle bir tesisi hiç işitmiş değilim gibi geliyor bana,» dedi. Hoppala! Milletlerarası ve dünya çapında haberleşme ve tanıtma ünvanlarını kendine veren ICF, Türkiye'de iki yerde karşıma çıktığı halde, komşu Kanada'da ve onun bu işlerde en selâhiyetli kurumunda hiç işitilmiş değil! Kütüphaneci devam etti: «Beklemeğe vaktiniz varsa, hemen elimdeki kaynaklara baş vurayım. Onlardan da bir şey çıkmazsa, sizi bu gibi meselelerde bizden daha haberli olan Kurul'un Eğitim Başısına vereyim. Verebileceği malûmat yetmezse tekrar bize başvurun, daha fazla yardımda bulunmağa çalışacağız,» dedi. Vaktim yok olur mu? Tabiî telefon başında bekledim ve ilk defa olarak ICF broşürüne daha dikkatle bakmağa başladım. Gördüklerim tereddütlerimi daha da artırır mahiyette oldu.

Bir süre sonra karşı taraftan ses geldi: «Tahmin ettiğim gibi, UNESCO'dan aldığımız rehberlerle Almanya'dan aldığımız rehberlerde bu tesis hakkında hiç bir bilgi yok» dedi. «Peki,» dedim, «bu ne ifade eder?». «Hiç bir şey veya çok şey.» «Bu müessese pek yeni olabilir; sahası bu rehberlerin konusu dışında olabilir. Bunu ancak sonra anlıyabileceğiz. Fakat umumî olarak bu rehberlere girmiyen kurumlarla biz kolay kolay temasa girmeyiz. Mesleğimiz, hem kalite hem finansman bakımından peşin itimat etmemek gereken fazla kimseleri çekiyor. Biliyorsunuz ki biz hükûmete ve halka karşı sorumluyuz. Lüzum olmayan yerde tecrübe ile boşuna servetimizi harcayamayız,» dedi.

Bundan sonra santrala, oradan Eğitim Başı'na verildim. Karşıma sağduyulu, bilgili bir iş adamı çıktı. «Ben de bu kurumu işitmiş değilim,» dedi. «Fakat elinizdeki malûmatı verirseniz ondan bir şey çıkarabilirim belki,» diye ilâve etti. Sonra şunu da ekledi: «Hollywood'un dibinde bulunan bir kurumun kâr aramayan bir tesis olmaması pek muhtemeldir», dedikten sonra: «tabiî bunu araştırabilirim; ancak söyledikleriniz bana iyi tanıdığımız birini hatırlatıyor. Amerikan Vergi Dairesi, o tesisi kabul olunan anlamda yâni kazanç vergilerinden muaf bir tesis olarak tanımadığına karar verince kendini lağvetme zorunda kalmıştı. Bu, onun yeni bir teşebbüsü olabilir; onun da bir ideali vardı. Onda kuvvetli bir anti-semitizm amacı vardı. Bir de anlattığınız numune resimleri çekebilir, çünkü fotoğrafçılığı çok kuvvetlidir. Tabiî her zaman onun tezini kontrol etmek mümkün olmadığından prensip olarak çektiği filmleri Kanadalı seyircilere sunmuyoruz» diyerek bana pek mânâlı olan bir tahmin yaptı.

Artan şüphelerimi anlattım. Meselenin hem kendi işi ile hem de Kurul'un yabancı memleketlere gidecek temsilcileri ile ilişiği olduğunu gördüğünden, Eğitim Başı benden ICF'in broşürünü göndermemi istedi. Sonra bir mektupla öğrendiklerini bana bildirdi:

Bazı ipuçları vardı, fakat bunlar hep ICF'in kendi kalemlerinden çıkmış şeylerdi. Epey zahmete katlandıkları halde, Millî Film Kurulu'nun kütüphanecileri ve Eğitim Başı ICF'in her hangi bir süzgeçten geçirildiğini gösterecek bilgi edinememişlerdi. İddiaya göre, kurum 1957 de kurulmuştu. 15 kişilik bir kadrosu vardı. Senede iki üç kere ticarî mahiyette sergi açmıştı. Los Angeles devlet kolejine kurum adına beş bin kadar kitap verilmişti. 1964'ten önce çıkmış olan ana kaynaklarında kayıtlı olmıyan diğer bir tesis bunu destekleyici olarak gösteriliyordu.

Gerek sizin, gerek benim merakımızı yatıştırmak için artık bu araştırmayı uzatmanın alacağı zamana değmediği kanaatına vardım. İşin içinde kanunî olmayan bir şeyin olup olmadığını araştırmak ICF'i tavsiye eden Türk makamlarına düşer. Biz şimdi bunun daha ziyade Türk aydınlarını ilgilendiren tarafına dönelim ve zaten bu meseleyi size özel olarak yazmayıp böyle bir açık mektup şeklinde yazışımın asıl sebebi de budur

Farzedelim ki ICF temsilcisinin hiç kabahati yoktur; kabul edelim ki kurum kendini gösterdiği gibi bir kurumdur. Kendini milletlerarası şekil ve renklere boyayarak hiç bir güçlüğe raslamadan Türkiye'ye kadar girmiştir. Sizden bir Türk vatandaşına bile bedava verilemiyecek bir şeyi almıştır. Sizden aldıklarından fazlasını da devlet kurumlarından bedava almıştır. Bir çok fotoğraflar da elde etmiştir ve ihtimal ki bunların çoğunu bedavadan devlet makamlarındaki koleksiyonlardan elde etmiştir. Bir de Nezih Neyzi adlı başarılı bir iş adamının hayatına; İzzet Sabah adında mes'ut bir işçinin ailesine; İrfan Döşmez adında bir memurun, Hasan Ocakcı adında bir kapıcının, Şenol adında «müreffeh» bir çiftçinin, Çal muhtarının, «Semiz» adlı bir köylünün hayatına, gelir ve geçimlerine, din hayatlarına ait 35 mm. lik diapositifler var. İhtimal ki yalnız bu malzemeye bir miktar masraf edilmiştir. Teşekkül hepsi üzerinde mülkiyet hakkı iddia ediyor, bunları alıp veya kopya edip gösterecek olanlardan bir kazanç elde ediyor. Bir tesis olduğu için belki de bu kazanç üzerinden vergi de vermiyor.

Bunlardan sadece İstanbul Üniversitesini ilgilendirecek yanı alalım. ICF'e ana servet olarak gelen filmler üniversiteye, yâni onun bütçesini besliyen halka kaça malolmuştur? Kanada'ya nazaran işçilik ucuz; fakat ithal edilecek makine, film, lâmbalar vesaire daha pahalı. Bir de Türkiye'de maliyete hesap edilmiyen dövizden burslara kadar başka masraflar var. Şu halde, Kanada Film Kurul'unun el cedvelini kullanırsak pek hatalı bir maliyet tahmini olmıyacak. Bu Kurul'e göre, 1 dakikalık renkli film maliyeti 920 dolar veya 9 bin Türk lirasıdır; beyaz-siyah film onun yarısı kabul edelim. Üniversitenin ICF'e hediyesi 45 dakika renkli, 110 dakika siyah-beyaz film. Yâni değeri 796.500 Türk lirası olan bir hediyedir. Bunun yarısından fazlası dövizli masraflar teşkil eder. Yâni kullanılan malzeme Amerikadan alınmış ise, toplamı 120 bin dolarlık bir servet Amerikalılara verilmiştir!

1000 Türk vatandaşının yıllık geliri pahasına malolan, Amerikalılara Türkiyeyi başarılı Kolej mezunlarından, müreffeh memur, çifçi ve işçilerden mürekkep, yabancı eğitim ve yardımı ile kalkınan bir memleket gibi göstererek aldatacak olan, üstelik bundan kazanç da sağlayacak olan bir kuruma yapılan böyle hediyelerin suçlusu aydınların durmadan söz ettiği Hacı Ağa, gerici, cahil halk mıdır? Bunu sormak istiyorum. Nerede bu işte Hacı Ağa ve Gerici, Eyüboğlu?

Kavgada yumruğun hesabı olmaz, unutma. Hepimiz, bütün aydınlar bu yumruklara uğrayabiliriz. Meydanda aydınlardan başkası yoktur bu işte. Dürüst bir alıcıyı bile ahlâksızlaştıran böyle hediyelerin vericileri, Türkiye'nin kalkınma ekonomisinde oynadıkları olumsuz rolü hesaplayacaklar mı?

Obür tarafa geçelim. Eğitim Başı: «Tam anlamda biz kâr aramayan bir kurul değiliz. Bütçemizi onaylıyan parlâmento bize karşı iyi davranıyor; fakat mümkün olduğu kadar yüklü olmamızı bekliyor. Onun için eğitsel film yapım ve satışından kâr sağlıyoruz. Yâni 92 US dolarına sattığımız 15 dakikalık renkli filmler bize kâr bırakıyor» demişti. ICF'in fiyatı ise 110 dolardır. Yâni Kanadalı Kurul'a nazaran yüzde ondan fazla kâr ediniyor böyle satışlardan (Amerikada bankadan borç alırsanız faizi yüzde 6-7 dir.) Tabiî bu filmlerin yapımı ICF'in değildi. İdare masraflarını vergi muafiyetinden kapattığı için ICF, her hakla beraber «satın aldığı» filmleri kopya etmek için sadece 30-35 dolarlık masrafa giriyor. Yâni beher satışta 80 dolarlık kâr edinecektir. Bu hesaba göre İstanbul Üniversitesi tefeciliğin destekleyicisi, hatta kaynağı oluyor. Bu Hacı Ağalık değildir de nedir?

ICF dolayısıyla açtığımız bu konu burada kalsaydı, bence sadece korkunç bir ders olurdu. Fakat daha neler var? ICF broşürü New York'taki Türk Haberleşme Ofisi tarafından yapılmış üç film; binden fazla 35 mm. lik diyapositif; Ankara'dan Türk müziği; 78 kadar izahlı 35 mm. lik diyapositif takımları ilân ediyor. Bunların ne kadarı «hediye» olunmuştur? Bu «hediye» leri yapmak için Türkiye ne kadar borca girmiştir? Anlaşıldığına göre, elimizdeki broşür bu ICF'ın ilk yayını. Acaba bu ICF yahut Amerikan hayrânlarından faydalanmak için kurulan daha kaç tane ICF, Türkiye'den bedava sağladığı «hediye» leri İran, Pakistan, Afganistan vesaire gibi memleketlere geçip onlara bu hediyeleri göstererek onları da kafese koymuştur?

Bunlar yapılmışsa, ICF'leri bunlardan kabahatli bulacak mıyız? Kim onlara bütün kapıları açan tavsiyeleri veriyor? Zincirin halkalarını kimler kuvvetlendiriyor? Kim bunlara: «Türkiye hazineleri açık; istediğinizi koparıp gidin» der gibi bol keseden hediyeler sağlıyor?

ICF'in böyle amaçlarla hareket eden bir kurum olduğunu kat'iyen düşünmüyorum. İmkân bulsaydı aldığı malzemenin parasını verecek, bunlardan normal kazanç elde etmek gibi meşru bir şey yapmış olacak. Fakat bu vesile ile aklıma gelen spekülatif bir problemi de çözmeğe çalıştım. Meselâ, ICF'in yaptığı, birinin aklına gelse ve Türkiye'de elde ettiğini elde etmek için Amerikan pasaportlu, fotoğrafçılıktan biraz anlıyan, istediği gibi tavrını değiştirebilen biri çıksa, acaba yatırım olarak ne kadar paraya ihtiyacı olacak? Hesabıma göre, bu sahada Türkiyeyi dolandırmak ve Amerika'da bir meslek sağlamak için lâzım olan risk parası birkaç adresli kâğıt bastırmak, bir iki fırça, bir miktar araba boyası masrafından başka bir şey değildir!!

Aklıma bir soru daha geliyor. Türkiyeyi tanıtmak için dışarıya, özellikle Amerika'ya bu kadar aydın gidiyor, devlet hesabına. Bunların masraflarına ilâveten, şimdi bu ICF gibi özel «sektör» e ait Türkiye tanıtıcıklarının özel teşebbüslerinden acaba ne faydalar sağlanacak Türk ekonomisine? Siz ne dersiniz bilmem; fakat ben kendi hesabıma «barbar Türk» ü tanıtan Hollywood filmlerini, bu «Nezih Neyzi,» «İzzet Sabah» ı ICF filmlerinin «dostça» tanıtmalarına tercih ederim. Çünkü kapkaranlık cehaletin eseri olan şeylerle uğraşmak, bu hikâyenin de gösterdiği gibi, alacakaranlık işlerin mahsulü olan zararlara karşı tedbir almaktan daha kolaydır. Hoşça kal, Reis!